

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΤΕΛΕΙΟΦΟΙΤΩΝ

ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΚΛΙΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ: ΜΑΡΚΟΓΛΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΑ ΑΜ3297 ΕΞ ΠΤΙ΄
ΧΑΤΖΑΚΗ ΕΙΡΗΝΗ ΑΜ3429 ΕΞ ΠΤ ΠΤΙ΄

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΚΟΥΡΓΙΑΝΤΑΚΗΣ ΜΑΡΚΟΣ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ, 2014

Αποτύπωση Οικονομικού Κλίματος στο Νόμο Ηρακλείου

Copyright © Διονυσία Μάρκογλου, Ειρήνη Χατζάκη, 2014

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της εργασίας από το Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων του ΤΕΙ Κρήτης δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων των συγγραφέων εκ μέρους του Τμήματος

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά, όλους εκείνους που συμμετείχαν στο ερευνητικό μέρος της παρούσας πτυχιακής εργασίας για την θετική διάθεση και συνεργασία τους, χωρίς την συμμετοχή των οποίων θα ήταν αδύνατον να ολοκληρωθεί η πτυχιακή μας εργασία.

Ακόμη, οφείλουμε ένα μεγάλο ευχαριστώ στον επιβλέποντα καθηγητή κ. Κουργιαντάκη Μάρκο για την αμέριστη βοήθεια του.

Τέλος, ευχαριστούμε την οικογένεια και τους φίλους μας, για την ηθική και συναισθηματική συμπαράσταση τους καθ' όλη την διάρκεια της εκπόνησης της ερευνητικής αυτής προσπάθειας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία με τίτλο «Αποτύπωση του Οικονομικού Κλίματος του Νομού Ηρακλείου» είχε ως στόχο την διερεύνηση των αντιλήψεων και των πεποιθήσεων των πολιτών του Ν. Ηρακλείου σχετικά με την τρέχουσα αλλά και με την μελλοντική οικονομική κατάσταση. Χρησιμοποιώντας την δειγματοληψία ευκολίας, λήφθηκε δείγμα εκατό τυχαίων κατοίκων του Νομού Ηρακλείου, με μέθοδο συλλογής δεδομένων την δημοσκόπηση μέσω δομημένων ερωτηματολογίων. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν σημαντική μείωση των εισοδημάτων και των δαπανών των καταναλωτών, έμφαση σε καταναλωτικά κριτήρια που σχετίζονται με την τιμή των προϊόντων και απαισιοδοξία για μέλλον.

SUMMARY

The aim of this thesis is to investigate how consumers in Heraklion (Crete, Greece) face the current economic crisis and what they expect for the future. The first section of the thesis gives the theoretical background, while the second section presents the methodology and the results of the primary survey conducting in Heraklion. According to the 100 consumers participated in the survey, their incomes as well as their expenditures had been decreased significantly, their consumer choices are based mainly on price criteria, and they are pessimistic about the future.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	ii
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	iii
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΩΣ ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ	4
1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.....	4
1.2 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ	4
1.3 Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	8
1.4 ΑΛΛΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ.....	12
2.1 ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΤΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ.....	12
2.2 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	12
2.3 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΡΙΣΕΩΝ	14
2.4 ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	15
2.5 ΣΤΑΔΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	16
2.6 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.....	16
2.7 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΑΝΕΡΓΙΑ.....	19
3.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ	19
3.2 ΜΕΤΡΗΣΗ ΑΝΕΡΓΙΑΣ - ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ.....	19
3.3 ΕΙΔΗ ΑΝΕΡΓΙΑΣ	20
3.4 Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΑΚΟΛΟΥΘΕΙ ΤΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΥΚΛΟ	20
3.5 ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ	22
3.6 ΑΤΟΜΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ	23
3.7 ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ.....	24
3.8 ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΝΗΣΥΧΙΕΣ.....	24
3.9 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ.....	26

3.10 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ – ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ.....	27
3.10.1 ΚΙΝΗΤΡΑ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ ΝΕΩΝ	27
3.10.2 ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΙ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ	28
3.10.3 ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΚΑΙ ΟΑΕΔ.....	28
3.10.4 ΜΕΡΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ: ΝΕΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	29
3.11 ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΛΙΜΑ	34
4.1 ΕΡΕΥΝΕΣ ΤΟΥ Ι.Ο.Β.Ε.	34
4.2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΒΑΡΟΜΕΤΡΟ.....	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΛΙΜΑ ΣΤΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ.....	40
5.1 ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	40
5.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	41
5.3 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	61
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	63
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ	68

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Οικονομική κρίση αποτελεί ένα παγκόσμιο φαινόμενο που μαστίζει τα τελευταία χρόνια τις οικονομίες και τις σταθερές των περισσότερων χωρών. Διαμορφώνεται δηλαδή ένα ζοφερό τοπίο διεθνώς άλλα και σε κάθε χώρα ξεχωριστά. Επιλήγησαν σημαντικοί κλάδοι της οικονομίας, έχοντας ως αποτέλεσμα την αύξηση της ανεργίας, την υποτίμηση των νομισμάτων, τις νέες πληθωριστικές πιέσεις κ.ά.

Όπως όλες οι χώρες έτσι και η Ελλάδα πλήττεται ολοένα και περισσότερο από την κρίση. Επηρεάζοντας ψυχολογικά τους πολίτες, προκαλώντας τους το αίσθημα της απαισιοδοξίας και της αβεβαιότητας, συμβάλλοντας στην εκτίναξη της ανεργίας, επιδρώντας αρνητικά στους τομείς της κατανάλωσης, των εσόδων της χώρας, της παραγωγής κ.ά., προκαλείται ένας φαύλος κύκλος. Με τη συνεχή αύξηση των τιμών, τη συνεχή μείωση των μισθών, καθώς και τη συνεχή αύξηση της φορολογίας, η επιβίωση καθίσταται ιδιαίτερα δύσκολη αφού επιδεινώνεται η κατάσταση των υπερχρεωμένων νοικοκυριών.

Η Κρήτη δεν θα μπορούσε να μην επηρεαστεί από την οικονομική κρίση. Η μόνη διαφορά που χαρακτηρίζει αυτήν όπως και όλα τα νησιά του Αιγαίου από την υπόλοιπη Ελλάδα είναι οι μεγαλύτερες αντοχές που λόγω του τουρισμού και της συνεχόμενης αύξησής του, αποτελεί ανάσα απέναντι στην κρίση.

Η παρούσα εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη: το **Θεωρητικό** και το **Ερευνητικό**.

Το θεωρητικό μέρος αποτελείται από κεφάλαια στα οποία αναλύονται οι έννοιες της οικονομίας, της οικονομικής κρίσης, της ανεργίας καθώς αναφέρονται και διάφορες έρευνες του Ι.Ο.Β.Ε. σχετικά με το οικονομικό κλίμα της Ελλάδος.

Στο Ερευνητικό μέρος διερευνήθηκαν οι αντιλήψεις και οι πεποιθήσεις των πολιτών του Νομού Ηρακλείου ώστε να αποτυπωθεί το οικονομικό κλίμα που επικρατεί στην περιοχή με την παρούσα οικονομική κατάσταση, καθώς και τις προβλέψεις που απορρέουν για το μέλλον. Χρησιμοποιώντας την δειγματοληψία ευκολίας, λήφθηκε δείγμα εκατό τυχαίων κατοίκων, με την μέθοδο της δημοσκόπησης στο κέντρο του Ηρακλείου. Τα προβλήματα που συναντήσαμε ήταν αρκετά, αφού πολλοί μας απέφευγαν, είτε γιατί τους πίεζε ο χρόνος, είτε γιατί απλά δεν ήθελαν να συμμετέχουν στην έρευνα.

Τα αποτελέσματα της έρευνας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η κρίση επηρέασε σημαντικά τους πολίτες σε όλους τους τομείς, είτε αρνητικά φτάνοντας τους σε κακή κατάσταση, είτε θετικά, βρίσκοντας την κοινωνία μας πιο δυνατή και με περισσότερες αξίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1:

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΩΣ ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Η «Οικονομία» είναι μία σύνθετη έννοια προερχόμενη από τις λέξεις οίκος και νόμος δηλαδή η διαχείριση ενός νοικοκυριού. Με τον όρο οικονομία θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε ένα σύνολο από συνειδητές και συστηματικές ενέργειες που πράττουν οι άνθρωποι, περιλαμβάνοντας την παραγωγή, την διανομή, την ανταλλαγή και την κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών. Η λέξη αυτή έχοντας πολλές ερμηνείες, χρησιμοποιείται στην καθημερινότητα μας με την απλούστερη έννοια της, την εξοικονόμηση χρημάτων αλλά και με την ευρύτερη έννοια της, την οικονομική κατάσταση ενός κράτους ή και ολόκληρου του πλανήτη. Επίσης μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να δηλώσει την κατάσταση της χώρας ή της περιοχής δηλαδή αν η θέση της είναι κυκλική ή δομική σε σχέση με τους οικονομικούς κύκλους και όντας βασικό μετρήσιμο μέγεθος, καθώς και το σύνολο μετρήσιμων μεγεθών ενός συστήματος ή του καθεστώτος που επικρατεί στην εκάστοτε περιοχή.

1.2 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Η οικονομία σαν επιστημονικό πεδίο ασχολείται με την καλύτερη κατανομή περιορισμένων πόρων. Η Οικονομική Επιστήμη βασίζεται σε θεωρίες, μοντέλα και εργαλεία που προσπαθούν να ερμηνεύσουν και να προβλέψουν την Οικονομία. Οι Οικονομικές Επιστήμες θα μπορούσαν λοιπόν να χαρακτηριστούν ως ένα σύνολο αντικειμένων που ερευνούν τα οικονομικά φαινόμενα όπως είναι ο προσδιορισμός των τιμών, οι οικονομικές κρίσεις και τα μέτρα που λάμβαναν ανά περιόδους για την αντιμετώπιση τους οι κυβερνήσεις των διαφόρων χωρών. Υφίστανται νόμοι και αρχές στην οικονομία που κατέχουν ιδιαίτερη σημασία καθορίζοντας τις συνέπειες ενός οικονομικού μέτρου, μίας οικονομικής ενέργειας καθώς και την επίσημη δήλωση για την εφαρμογή κάποιων απ' αυτών. Αυτοί λοιπόν οι οικονομικοί νόμοι καθοδηγούν όπως και τους επιχειρηματίες αλλά και τις κυβερνήσεις κρατών στις οικονομικές ενέργειές τους.

Στην σύγχρονη εποχή η οικονομική επιστήμη χωρίζεται σε δύο βασικούς κλάδους: την μικροοικονομία και την μακροοικονομία. Η **μικροοικονομική** ασχολείται με την συμπεριφορά σχετικά μικρών οικονομικών μονάδων όπως είναι οι εργαζόμενοι, οι εταιρίες, οι καταναλωτές, μεμονωμένοι κλάδοι κτλ. Με την χρήση μαθηματικών εργαλείων και παίρνοντας τις λιγότερες δυνατές υποθέσεις, η μικροοικονομική μελετά την επίδραση στην αλλαγή των τιμών στην ζήτηση και την προσφορά ενός προϊόντος. Λόγω αυτού θα μπορούσε, για παράδειγμα, να βρεθεί ο καλύτερος δυνατός μηχανισμός που θα παρέχει στους καταναλωτές το ανώτατο κέρδος.

Σε κάποιες περιπτώσεις ο βέλτιστος μηχανισμός μοιάζει να είναι η ελεύθερη αγορά και αυτό εκφράζεται με δύο θεωρήματα. Το Πρώτο θεώρημα που αναφέρεται στις θέσεις

της ανταγωνιστικής ισορροπίας και είναι πάντα, μέσα σε μία ελεύθερη αγορά, Παρέτο αποτελεσματικές. Ο όρος Παρέτο αποτελεσματικός δημιουργήθηκε από έναν Ιταλό οικονομολόγο, τον Βιλφρέντο Παρέτο (1896), και χρησιμοποιείται απ' τους περισσότερους οικονομολόγους για να εκφράσουν την αποτελεσματικότητα. Δηλαδή βελτιώνοντας το όφελος κάποιου καταναλωτή χωρίς την επιβάρυνση κάποιου άλλου, τότε λέμε ότι η ισορροπία σε μία αγορά αποκαλείται αποτελεσματική κατά Παρέτο.

Το Δεύτερο θεώρημα αναφέρεται στο ότι ο μηχανισμός της ελεύθερης αγοράς μπορεί να προσεγγίσει όλες τις Παρέτο αποτελεσματικές θέσεις ισορροπίας. Θέσεις ισορροπίας εννοούμε ότι μία αγορά βρίσκεται σε ισορροπία όταν η προσφορά ισούται με την ζήτηση. Όταν αναφερόμαστε στην θέση ανταγωνιστικής ισορροπίας η ερμηνεία που θα μπορούσαμε να δώσουμε είναι ότι οι επιχειρήσεις και οι καταναλωτές έχουν τις τιμές της αγοράς ως δεδομένες καθώς και η προσφορά έχοντας συγκεκριμένες τιμές ισούται της ζήτησης.

Η **μακροοικονομία** ή αλλιώς μακροοικονομική αποτελεί κλάδο της Οικονομικής Επιστήμης και ασχολείται με την έρευνα ενός οικονομικού συστήματος, δηλαδή γίνεται μελέτη των οικονομικών προβλημάτων ομάδων, συνόλων ή ενοτήτων σε αντίθεση με την μικροοικονομία που ασχολείται με την συμπεριφορά ατομικών οικονομικών μονάδων. Στις μέρες μας η μακροοικονομία αναπτύχθηκε ιδιαίτερα και τα πεδία που διακατέχουν σημαντική δύναμη είναι αυτά του ανθρωπίνου κεφαλαίου, της ανάπτυξης, της προόδου, της νέας θεωρίας εμπορίου, της μελέτης των ανισοτήτων κι άλλων.

Οι Οικονομικές Επιστήμες χωρίζονται επίσης σε δύο κατηγορίες: Στις Κύριες οικονομικές επιστήμες που διακρίνονται στην Πολιτική Οικονομία, στην Δημόσια οικονομία και στην Ιδιωτική οικονομική αλλά και στις Βοηθητικές οικονομικές επιστήμες που αναφέρονται σε επιστημονικούς κλάδους που ουσιαστικά υποστηρίζουν τις Κύριες οικονομικές επιστήμες. Οι σημαντικότερες Βοηθητικές οικονομικές επιστήμες είναι η Οικονομική Γεωγραφία και η Στατιστική.

Πολιτική Οικονομία

Η πολιτική οικονομία είναι μία απ' τις σημαντικότερες Οικονομικές Επιστήμες που στόχο έχουν την έρευνα των οικονομικών ενεργειών των ανθρώπων που αποτελούν μέρος μιας οργανωμένης κοινωνίας καθώς και της σχέσης και της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στους πολιτικούς και οικονομικούς θεσμούς-διαδικασίες. Γίνεται δηλαδή εξέταση και ανάλυση των τρόπων με τους οποίους τα διάφορα είδη και οι πολιτικές διακυβέρνησης επηρεάζουν την κατανομή των πόρων σε μια κοινωνία μέσω των νομοθεσιών και των κρατικών θεσμών και πως αντιστρόφως επιδρούν ή καθορίζουν τη μορφή των κρατικών διακυβερνήσεων, τις πολιτικές κατευθύνσεις των νόμων και τις κυβερνητικές αποφάσεις, οι οικονομικές συμπεριφορές και το ατομικό οικονομικό συμφέρον.

Η Πολιτική οικονομία διακρίνεται σε τρεις επιμέρους κλάδους: 1)Την Πολιτική θεωρητική οικονομία η οποία ασχολείται με θεωρητικά οικονομικά φαινόμενα, 2)Την Πολιτική εφαρμοσμένη οικονομία ασχολείται με την έρευνα των πρακτικών λύσεων στα οικονομικά φαινόμενα που καταγράφονται σε διάφορους κλάδους των οικονομικών δραστηριοτήτων και 3)Την Ιστορία του οικονομικού βίου και των οικονομικών θεωριών.

Για την Ελλάδα οι κύριοι κλάδοι στους οποίους χωρίζεται η πολιτική της εφαρμοσμένης οικονομίας όπου ευδοκούν οι οικονομικές ενέργειες είναι: η Βιομηχανική πολιτική, η Ναυτιλιακή Πολιτική, η Αγροτική Πολιτική, η Εμπορική πολιτική, Κοινωνική πολιτική, η Νομισματική πολιτική, η Οικονομική πολιτική και η συγκοινωνιακή πολιτική. Επιπλέον

μπορούν να δημιουργηθούν και άλλοι επιμέρους κλάδοι των προαναφερόμενων. Τα Υπουργεία και οι δημόσιοι φορείς λειτουργούν χρησιμοποιώντας την κατάλληλη πολιτική.

Ο όρος οικονομικά (οικονομική επιστήμη) αντικατέστησε τον όρο Πολιτική οικονομία που χρησιμοποιούσαν παλαιότερα χωρίς όμως να σημαίνει ότι δεν χρησιμοποιείται με πολλαπλές έννοιες. Η Οικονομική επιστήμη χρησιμοποιεί μαθηματικές και αξιωματικές βάσεις προσπαθώντας να γίνει ακριβής επιστήμη. Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι ότι οι οικονομικοί θεσμοί και οι οικονομικές δομές θεωρούνται εξωγενείς παράγοντες και συγκαταλέγονται στα δεδομένα καθορίζοντας τη μορφή οικονομικών υποδειγμάτων.

Δημόσια Οικονομία

Η Δημόσια Οικονομία όντας μία απ' τις τρεις βασικές Οικονομικές Επιστήμες μελετά τον τρόπο με τον οποίο διάφοροι δημόσιοι οργανισμοί, το κράτος κ.τ.λ. χρησιμοποιούν τους οικονομικούς πόρους έτσι ώστε να εκπληρωθεί ο προορισμός τους αλλά και ο τρόπος σύνταξης του προϋπολογισμού και του απολογισμού τους. Είναι δηλαδή το σύνολο των οικονομικών ενεργειών που πρωταρχικό σκοπό έχει την εξυπηρέτηση αναγκών του δημοσίου (της πολιτείας), λειτουργώντας ως οικονομικός οργανισμός. Ως οικονομικές ενέργειες μιας Πολιτείας θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν τα διάφορα φορολογικά συστήματα, οι οικονομικές οργανώσεις, οι διάφορες απαλλαγές και άλλα. Επίσης η Δημόσια οικονομία διέπεται από το εσωτερικό δίκαιο της εκάστοτε χώρας και χαρακτηρίζεται αλλιώς ως Δημοσιονομικό δίκαιο. Διακρίσεις της Δημόσιας Οικονομίας είναι: 1) Η Δημόσια θεωρητική οικονομία, 2) Η Δημόσια εφαρμοσμένη οικονομία και 3) Η Ιστορία της Δημόσιας οικονομίας ή αλλιώς Δημοσιονομική ιστορία.

Οικονομική Γεωγραφία

Αντικείμενο μελέτης της Οικονομικής Γεωγραφίας είναι η κατανομή των οικονομικών δραστηριοτήτων (παραγωγή, συναλλαγές κ.α.) των ανθρώπων στη γη. Κύριος στόχος της να περιγράφει τις φυσικές παραγωγικές πηγές πλούτου και να αξιολογεί τη συμβολή τους στην οικονομική ανάπτυξη καθώς και να μελετά και τους παράγοντες για την ανάπτυξη των διαφόρων περιοχών. Η παραπάνω έρευνα έχει ως αποτέλεσμα να ανακαλύψει τα αίτια και τις μορφές που επιδρούν στις διάφορες οικονομικές δραστηριότητες-παρεμβάσεις που λαμβάνουν χώρα είτε για να υποστηρίξουν τους τοπικούς φυσικούς πόρους είτε όχι.

Η Οικονομική Γεωγραφία χωρίζεται σε επιμέρους κλάδους είτε αναφερόμενη στην οικονομική δραστηριότητα (π.χ. γεωγραφία αγροτικής οικονομίας, βιομηχανική γεωγραφία, γεωγραφία μεταφορών, εργατικού δυναμικού καθώς και άλλα) είτε ανά περιοχή (παγκόσμια, ανά ήπειρο, ή ανά χώρα).

Η ιστορική αναδρομή της Οικονομικής Γεωγραφίας άρχισε με την μελέτη πάνω στην παγκόσμια κατανομή, την παραγωγή διαφόρων αγαθών και στη συνέχεια κατά ήπειρο και κατά κράτος συσχετίζοντας το με το κατώτερο περιβάλλον και καθορίζοντας τις περιοχές υψηλού οικονομικού ενδιαφέροντος. Στις μέρες μας η Οικονομική Γεωγραφία μελετάει ταυτόχρονα τις διάφορες κυβερνητικές πολιτικές, τα μέτρα και την εξέλιξη που σχετίζονται με την έννοια της αγοράς σε μια περιοχή όπως επίσης και διαφόρων παραγόντων που βοηθούν σ' αυτό. Η διαμόρφωση της περιφερειακής κυβερνητικής πολιτικής συνδέεται με την Οικονομική Γεωγραφία από την θεωρητική προσέγγιση και

την ανάλυση των δεσμών που αλληλεπιδρούν μεταξύ των παραγωγικών και καταναλωτικών μονάδων.

Στατιστική

Η Στατιστική αποτελούσε παλαιότερα μια μεθοδική μαθηματική τεχνική ενώ σήμερα θεωρείται μαθηματική επιστήμη που χρησιμοποιώντας εμπειρικά δεδομένα παρατηρήσεων ή πειραμάτων προσπαθεί να αποδώσει μια έγκυρη γνώση. Πρωταρχικό μέλημα της είναι να μελετήσει την συλλογή, την ταξινόμηση, την επεξεργασία, την παρουσίαση, την ανάλυση και την ερμηνεία διαφόρων δεδομένων ώστε παίρνοντας ασφαλή συμπεράσματα να γίνεται λήψη σωστών αποφάσεων. Αποτελώντας λοιπόν μία απ' τις σημαντικότερες επιστήμες όπου οι εφαρμογές της απλώνονται στην διοικητική, τις επιχειρήσεις, όπως και τις θετικές και συμπεριφορικές ή αλλιώς Κοινωνικές επιστήμες. Η Στατιστική στις μέρες μας αποτελεί ένα κλάδο των εφαρμοσμένων μαθηματικών και εκείνοι που ασχολούνται με το πεδίο έρευνας και ανάλυσης των στατιστικών αποκαλούνται στατιστικοί ή στατιστικολόγοι.

Ο όρος της Στατιστικής ερμηνεύεται ως η υποδήλωση των μαθηματικών μεθόδων που χειρίζονται τα δεδομένα που πάρθηκαν από την απαρίθμηση ή την μέτρηση ή τα δεδομένα τα οποία υπέστησαν τους χειρισμούς αυτούς. Ο ορισμός της στατιστικής που είχε καθοριστεί την δεκαετία του 1950 εξετάστηκε από τον Α. Αλεξόπουλο και αποδόθηκε αυτούσια ως το σύνολο των μεθόδων που οδηγούν στη λήψη σωστών αποφάσεων όταν υπάρχει αβεβαιότητα, τονίζοντας την σημασιακή διάκριση του συνόλου των στοιχείων κάποιου φαινομένου καθώς και το σύνολο των μεθόδων που τα ερευνούν για κοινό καλό.

Επίσης θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως τα αριθμητικά δεδομένα που αφορούν σύνολα ατόμων ή ως την επιστήμη συλλογής, ανάλυσης και ερμηνείας αυτών των δεδομένων σύμφωνα με το Λεξικό Οικονομικοτεχνικών Όρων του Ελληνικού Κέντρου (1965). Διακρίνεται: 1) στην Περιγραφική στατιστική στην οποία γίνεται η περιγραφή των διαφόρων στατιστικών στοιχείων αμέσως μετά την συλλογή και την ταξινόμηση ανά ομάδες των στατιστικών δεδομένων και έπειτα αυτά εμφανίζονται με την μορφή ανάλυσης σε πίνακες και διαγράμματα έχοντας χαρακτηριστικές τιμές ή ιδιότητες. 2) Στην Αναλυτική στατιστική η οποία είναι πιο περίπλοκη και γίνεται αναζήτηση μέσω διαφόρων μεθόδων για να προσδιοριστεί ο βαθμός εμπιστοσύνης ώστε τα συμπεράσματα να είναι ασφαλή χρησιμοποιώντας περιορισμένο δείγμα στοιχείων ενός ευρύτερου συνόλου.

Από τα παραπάνω η Στατιστική κατέχει στις μέρες μας σημαντικό ρόλο στο ερευνητικό κομμάτι όλων των επιστημών καθώς και στην καθημερινότητα εντοπίζεται στις ανθρώπινες δραστηριότητες, λαμβάνοντας κάθε φορά την εκάστοτε αντίστοιχη ονομασία που την αντιπροσωπεύει όπως είναι η δημογραφική, τουριστική, συγκοινωνιακή, πολιτική, βιομηχανική, αγροτική, ναυτιλιακή, εκπαιδευτική κ.α. Ιδιαίτερη είναι η σημασία της για τις Συμπεριφορικές επιστήμες που την βοηθά να επιλύσει αρκετά σημαντικά προβλήματα συμπεριφοράς, έπειτα από την έρευνα σε διάφορες αντιδράσεις ή επιδόσεις που μέσω στατιστικών μεθόδων παίρνουν μετρήσιμα μεγέθη ως μεταβλητές, μετά την εφαρμογή διαφόρων τεχνικών.

1.3 Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Η Ιστορία της Οικονομίας χαρακτηρίζεται από τέσσερις βασικές περιόδους οι οποίες αποτέλεσαν σημαντικές για την πορεία της οικονομίας.

Η οικονομία της αρχαιότητας

Η οικονομία της αρχαιότητας ξεκίνησε απ' την στιγμή που οι άνθρωποι ξεκίνησαν να προμηθεύονται, να φτιάχνουν και να διανέμουν προϊόντα και υπηρεσίες, δηλαδή υπήρχε κάποιου είδους συναλλαγή. Όσο λοιπόν γινόντουσαν μεγαλύτερες και πιο πολύπλοκες οι κοινωνίες, τόσο μεγάλωναν σε μέγεθος και πολυπλοκότητα οι οικονομίες και αυτό άρχισε όταν βασίστηκαν στο πλεόνασμα της κτηνοτροφίας καθώς και της αγροτικής παραγωγής. Επίσης εκείνη την εποχή είχε ανθήσει και το δουλεμπόριο όπου οι άνθρωποι λόγω αδυναμίας εξόφλησης των χρεών τους πωλούνταν ως δούλοι, αιχμαλωτιζόνταν στην διάρκεια των πολέμων ή από πειρατές που είχαν έξαρση τότε.

Η οικονομία του Μεσαίωνα

Κατά τον Μεσαίωνα υπήρχαν πολλοί αξιόλογοι συγγραφείς που εξέταζαν οικονομικά θέματα πάνω στην ιδιοκτησία, το εμπόριο και το κέρδος. Οι Σχολαστικοί θεωρήθηκαν ως οι πλησιέστεροι στην έννοια των ιδρυτών της οικονομικής επιστήμης από τα τέλη του 14^{ου} αιώνα ως τον 17^ο αιώνα προμηνύοντας τη σύγχρονη οικονομία πάνω στην **νομισματική πολιτική, τα επιτόκια και στη θεωρία της αξίας** στο πλαίσιο του φυσικού νόμου.

Τον Μεσαίωνα η οικονομία χαρακτηριζόταν τον τρόπο με τον οποίο ζούσαν οι κοινωνικές ομάδες και τις συναλλαγές που πραγματοποιούνταν ανάμεσα τους. Κύριο ρόλο εκείνη την εποχή είχαν οι κατακτητές που συγκέντρωναν κεφάλαια προερχόμενα από αγαθά ακόμα και από εξερευνήσεις ώστε να χρηματοδοτούν τις εκστρατείες τους. Ανακαλύψεις που έγιναν εκείνη την εποχή από εμπόρους όπως ο Μάρκο Πόλο, ο Χριστόφορος Κολόμβος, ο Βάσκο ντα Γκάμα και άλλοι οδήγησαν ουσιαστικά για πρώτη φορά σε μία παγκόσμια οικονομία. Οι πρώτες επιχειρήσεις αποτέλεσαν εμπορικούς οίκους. Η ίδρυση του πρώτου χρηματιστηρίου ήταν το 1513 στην Αμβέρσα όπου διαπραγματεύονταν προϊόντα κοινής χρήσης και οι χρηματιστηριακές πράξεις γίνονταν βασιζόμενες σε δείγματα όπου αυτή ήταν η βασικότερη διαφορά που είχαν από τα πανηγύρια.

Ο **Σχολαστικισμός** αναπτύχθηκε κατά τον Μεσαίωνα, όντας φιλοσοφία που ασχολείται με την πνευματική καλλιέργεια και την ανάπτυξη της σε σχολές των πανεπιστημίων της Δυτικής Ευρώπης οφείλοντας τις έννοιες σχολαστικισμός ή σχολαστική φιλοσοφία σ' αυτές. Σήμερα η έννοια του σχολαστικού έχει αποκτήσει υποτιμητική σημασία.

Ως **Νομισματική πολιτική** θεωρείται η κυβερνητική πολιτική διακύμανσης των επιτοκίων που σκοπό έχουν τον καθορισμό της προσφορά του χρήματος, την ανατίμηση ή την υποτίμηση του νομίσματος καθώς και την δυνατότητα του εξωτερικού δανεισμού. Επίσης θα μπορούσαμε να την ερμηνεύσουμε ως τα κυβερνητικά μέτρα που λαμβάνονται προκειμένου να επηρεάσουν την οικονομική δραστηριότητα και να γίνει επίτευξη κάποιων συγκεκριμένων στόχων.

Το **Επιτόκιο** ερμηνεύεται ως η τιμή για την χρήση συγκεκριμένου χρηματικού κεφαλαίου για μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Είναι δηλαδή το κόστος του χρήματος και αποτελεί τον τόκο που κατέχει το κεφάλαιο για 100 χρηματικές μονάδες και εκφράζεται συνήθως ως ποσοστό επί τοις εκατό. Διάφορες κατηγορίες του επιτοκίου είναι : το Επιτόκιο δανεισμού, πιστωτικών καρτών, καταθέσεων, διατραπεζικό καθώς και πολλά άλλα. Το επιτόκιο ανά περιόδους υπόκειται σε αλλαγές οι οποίες οι αποφάσεις τους παίρνονται από τις κεντρικές τράπεζες και όχι αυτόματα και επηρεάζουν την κατάσταση της αγοράς. Για να ληφθούν αυτές οι αποφάσεις τα κριτήρια μπορεί να είναι αρκετά σύνθετα.

Η **θεωρία της αξίας** θα μπορούσαμε να την χαρακτηρίσουμε ως βάση για την περιγραφή της οικονομικής θεωρίας και γενικά την ανάλυση των Οικονομικών. Μερικές υποδιαιρέσεις που μπορεί να συναντήσουμε στα Οικονομικά είναι η εργασιακή θεωρία της αξίας στην οποία υποστηρίζεται ότι το αγαθό ή η υπηρεσία έχει αξία ίση με την εργασία που χρειάζεται για την παραγωγή τους και η αξία αυτή καθορίζει την τιμή του εμπορεύματος. Επίσης η θεωρία της αξίας ως προς το κόστος παραγωγής άλλα και η οριακή θεωρία της αξίας υποστηρίζονται από τους οικονομολόγους. Η θεωρία της αγοράς υποστηρίζει πως η τιμή και η αξία ταυτίζονται και ότι η σχέση αυτή θα ισχύει όσο υπάρχει αγορά. Τα τελευταία τουλάχιστον 20 χρόνια τα οικονομικά δεν προσαρμόζονται στις αποτελεσματικές αγορές και οι λόγοι που τα επηρεάζουν είναι συνήθως τα *externaleffects*, οι μη ορθολογιστές παίκτες, τα προβλήματα πληροφορίας και οι τριβές της αγοράς.

Η οικονομία της Νεότερης Εποχής

Οι λεγόμενες αποικίες ήταν εδαφικές κατακτημένες περιοχές στην οποία γινόταν η μόνιμη εγκατάσταση του συνόλου των ανθρώπων μίας άλλης χώρας σ' αυτές. Για τις Ευρωπαϊκές χώρες οι αποικίες έπαιξαν σπουδαίο ρόλο αφού οι κατακτήσεις τους σε άλλες ηπείρους αποτέλεσαν σημαντικές για αυτές. Η Ισπανία, η Πορτογαλία, η Γαλλία, η Μεγάλη Βρετανία και η Ολλανδία με σκοπό την προστασία της εθνικής οικονομίας επέβαλλαν τελωνειακούς δασμούς και φόρους ώστε να ελέγχουν το εμπόριο. Η πρώτη προσέγγιση μεταξύ του πλούτου των ιδιωτών και των δημόσιων συμφερόντων ονομάστηκε εμποροκρατία. Όταν επικράτησε η λαϊκοποίηση στην Ευρώπη τα κράτη μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν την περιουσία της εκκλησίας ώστε να βοηθήσουν τις πόλεις να αναπτυχθούν. Τότε άρχισαν την εργασία τους οι πρώτοι υπουργοί οικονομικών καθώς επίσης και οι χρηματοδοτήσεις εθνικών προγραμμάτων όπως οι πόλεμοι και οι υποδομές. Οι οικονομικές δραστηριότητες των πολιτών της εκάστοτε περιοχές ξεκίνησαν πλέον να έχουν το νόημα της Εθνικής Οικονομίας.

Η οικονομία της Βιομηχανικής Επανάστασης

Οι βάσεις της εθνικής οικονομίας όπως ορίστηκαν απ τον πρώτο οικονομολόγο του κόσμου τον Άνταμ Σμιθ (1776) όπου εστιάζει στα προϊόντα που προσφέρονται σε μια φυσική τιμή η οποία είναι αποτέλεσμα του ανταγωνισμού, του συνδυασμού προσφοράς και ζήτησης και του καταμερισμού της εργασίας. Επίσης υποστήριξε ότι κύριο ρόλο στο ελεύθερο εμπόριο έπαιζε το προσωπικό κέρδος. Το 1766 έως το 1834 η ιδέα της προσφοράς και της ζήτησης χρησιμοποιήθηκε για να λυθεί το πρόβλημα του υπερπληθυσμού όπως είχε γίνει με τις ΗΠΑ με εκατομμύρια ομογενείς από πολλές Ευρωπαϊκές χώρες να ψάχνουν για οικονομική εξέλιξη. Η Βιομηχανική περίοδος χαρακτηρίζεται από μεγάλες αλλαγές στη γεωργία, στη μεταποίηση, στην εξόρυξη και τις μεταφορές οι οποίες επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό τις κοινωνικοοικονομικές και

πολιτιστικές συνθήκες στο Ηνωμένο Βασίλειο που έπειτα επεκτάθηκε στην Ευρώπη, τη Βόρειο Αμερική και τέλος σε όλον το πλανήτη. Η καθημερινότητα επηρεάστηκε με κάποιο τρόπο απ' την Βιομηχανική Επανάσταση που αποτέλεσε σημείο καμπής για την ανθρωπότητα και ονομάστηκε έτσι επειδή η μαζική παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών ήταν πια γεγονός αφού το σύστημα της παραγωγής και του καταμερισμού το επέτρεψε.

1.4 ΑΛΛΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Εξηγεί την οικονομική κατάσταση του κάθε κράτους και ασχολούνται όλοι όσοι απαρτίζουν την εκάστοτε χώρα με αυτήν αφού συνεισφέρουν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο. Έτσι λοιπόν οι άνθρωποι αποτελούν μέρος του οικονομικού συστήματος του οποίου η λειτουργία γίνεται με έναν κυκλικό και επαναλαμβανόμενο τρόπο. Τα αγαθά και οι υπηρεσίες αποδίδουν χρήματα και με τα χρήματα αγοράζονται αγαθά και γίνεται χρήση υπηρεσιών. Το οικονομικό σύστημα καθίσταται ιδιαίτερος ευαίσθητο στην κάθε μεταβολή συμπεριλαμβανομένου το πλήθος των περίπλοκων μηχανισμών που χρειάζονται για την λειτουργία του.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η Διεθνής Οικονομία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί από την αλληλεπίδραση μεταξύ των χωρών και την ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών. Οι κανόνες που διέπουν την ελεύθερη αγορά οι οποίοι αναφέρονται στα ελεύθερα προϊόντα που διακινούνται στην εμβέλεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και στις εξαγωγικές σχέσεις που πραγματοποιούνται ανά την υφήλιο χαρακτηρίζουν την οικονομία ως διεθνή παράγοντα στις μεταξύ σχέσεις των χωρών. Επίσης η ύπαρξη διαφορετικών νομισμάτων της κάθε χώρας, η διακίνηση των νομισμάτων και η επίδραση που υφίστανται τα εξαγόμενα αγαθά καθιστά άμεση την επιρροή που δέχονται οι οικονομίες των εκάστοτε κρατών ανά τον κόσμο.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η πράσινη ανάπτυξη σχεδιάζεται και υλοποιείται έχοντας βασικό μέλημα την προστασία του περιβάλλοντος. Για την λειτουργία των Οικονομικών του Περιβάλλοντος είναι απαραίτητη η εξόρυξη πόρων από το περιβάλλον, η επεξεργασία τους καθώς και η επιστροφή στο περιβάλλον των αποβλήτων έπειτα από τη διεργασία τους. Στην οικονομία της αειφορίας λαμβάνεται υπόψη ότι οι φυσικοί πόροι δεν είναι ακόρεστα αγαθά και από αυτούς οφείλεται η εξισορρόπηση ολόκληρου του κύκλου ζωής του προϊόντος. Η αειφόρος οικονομία ονομάζεται αλλιώς και πράσινη οικονομία.

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης θεωρείται άλλοτε θετικό, άλλοτε αρνητικό ενώ δεν είναι λίγοι αυτοί που κατέχουν μια ουδέτερη στάση

απέναντι στο θέμα. Τονίζοντας την αλληλεξάρτηση των αγορών και αναφερόμενη σε μια πιθανή κατάρρευση μιας από τις μεγαλύτερες οικονομίες δημιουργείται ο φόβος αλυσιδωτών αντιδράσεων και κατάρρευση όλων των οικονομιών του πλανήτη. Ο Theodore Levitt (1983) ήταν ο πρώτος που ερμήνευσε την παγκοσμιοποίηση ως την αυτονόμηση της οικονομίας, του πολιτισμού, της κουλτούρας, των γραμμάτων, των τεχνών και διαφόρων άλλων παραμέτρων οι οποίες αποτελούσαν παλαιότερα προϊόν ενός μόνο κράτους. Η ανάπτυξη του εμπορίου παγκοσμίως, η κινητικότητα των ανθρώπων και του χρήματος, η άνθιση της τεχνολογίας και της επιστήμης αποτέλεσαν γνωρίσματα που εμφανίστηκαν μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η νέα εποχή της παγκοσμιοποίησης έχει περάσει σε μεγαλύτερης εμβέλειας πεδίο όπου οι εξαγωγές, οι εισαγωγές, οι αλληλεπιδράσεις των νομισμάτων, τα χρηματιστήρια και διάφορα άλλα δέχονται επιρροές όχι μόνο σε τοπικό αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο έχοντας ως αποτέλεσμα την δημιουργία πολυεθνικών οι οποίες δραστηριοποιούνται σε πολλές περιοχές ταυτόχρονα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

2.1 ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΤΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Η έννοια της κρίσης αποδίδεται με ποικίλους τρόπους, είναι μια δύσκολη κατάσταση, μια περίοδος αντικανονικότητας ή ένα πρόβλημα που συχνά ακολουθείται από δυσχέρειες και προβλήματα. Στην ελληνική γλώσσα η καταγωγή της λέξης “κρίση” προέρχεται από το ρήμα κρίνω, μία μη κανονική κατάσταση δηλαδή, αρκετά κρίσιμη και επικίνδυνη που είναι πιθανό να μην μπορεί να ανατραπεί. Είναι μια περίοδος με δυσχέρειες και κινδύνους ωστόσο διαφέρει από την περίοδο μιας απλής διαταραχής. Πάντα μια κρίση εμπεριέχει μία απειλή σχετικά με τους ανθρώπους τους πόρους και τους οργανισμούς.

Ο όρος οικονομική κρίση έχει κυκλική εξέλιξη (που διαρκεί από 7 έως 11 χρόνια), ωστόσο θεωρείται το κατώτερο σημείο της καμπύλης όπου η εξερχόμενη οικονομία εισέρχεται στο σημείο της ανάκαμψής της. Οικονομική κρίση είναι όταν μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια συνεχή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας (εθνικό προϊόν, απασχόληση, επενδύσεις, τιμές κτλ). Ο πιο βασικός δείκτης της οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις, που όταν αυξομειώνονται συμπαρασύρουν μαζί τους και όλα τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη. Την φάση της καθόδου αποτελεί η κρίση, τη συνεχόμενη συρρίκνωση της οικονομικής δραστηριότητας.

2.2 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Τρία είναι τα είδη κρίσεων που οδηγούν μια χώρα σε οικονομική κρίση.

1) Τραπεζική κρίση

Όταν ένα μέρος του τραπεζικού τομέα χαρακτηρίζεται αφερέγγυο, τότε προκύπτει τραπεζική κρίση. Πιο συγκεκριμένα μια τραπεζική κρίση προκύπτει όταν οι κάτοχοι πολλών χρηματικών χρεών ζητήσουν να μετατραπούν οι απαιτήσεις τους σε μετρητά και τότε οι τράπεζες αναστέλλουν την μετατρεψιμότητα του χρέους τους σε μετρητά.

Χαρακτηριστικές τάσεις της τραπεζικής κρίσης:

- Αδυναμίες στον τραπεζικό τομέα οι περισσότερες χρηματοπιστωτικές κρίσεις.
- Προηγούνται της χρηματοπιστωτικής απελευθέρωσης.
- Η σοβαρότητά τους εξαρτάται από την αναστροφή των ροών κεφαλαίων.
- Σοβαρότερες στις αναπτυσσόμενες χώρες.

- Από το 1980 τα τρία τέταρτα των χωρών μελών ΔΝΤ, έχουν βιώσει σημαντικά προβλήματα στον τραπεζικό τομέα.

Αίτια τραπεζικής κρίσης:

Πολλοί παράγοντες συντελούν στη δημιουργία της τραπεζικής κρίσης. Σύμφωνα με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) οι πιο σημαντικοί παράγοντες είναι:

i) Ειδικοί τραπεζικοί παράγοντες:

- Αποτελεσματική διαχείριση.
- Αλόγιστες αποφάσεις δανειοδότησης.

ii) Νομισματικές κρίσεις:

- Εκροές κεφαλαίων.
- Ανατίμηση της πραγματικής ισοτιμίας.
- Συντριβή τιμών περιουσιών και χρηματιστηρίου.

iii) Επιπτώσεις τραπεζικής κρίσης:

- Αύξηση πιθανότητας εκδήλωσης νομισματικής κρίσης.
- Αύξηση αβεβαιότητας πολιτών.
- Ύπαρξη φορολογικών επιπτώσεων.
- Πολλαπλασιασμός ζήτησης για τα χρηματικά διαθέσιμα.

iv) Μακροοικονομικοί παράγοντες:

- Όροι εμπορίου.
- Επιβράδυνση ανάπτυξης.

2) Κερδοφόρες φούσκες

Είναι το εμπόριο σε μεγάλες ποσότητες, σε τιμές αρκετά διογκωμένες με τις εγγενείς αξίες αυτό θεωρείται κερδοσκοπική φούσκα.

Αίτια κερδοσκοπικής φούσκας

Δεν υπάρχουν ακριβές στοιχεία που δείχνουν την ύπαρξη των διαφόρων φουσκών ωστόσο υπάρχουν αρκετά που δείχνουν ότι δεν οφείλεται στην παράλογη λογική των πολιτών. Υπάρχουν φούσκες και όταν δεν υπάρχει κερδοσκοπία.

Τα πιο διαδεδομένα αίτια μιας κερδοσκοπικής φούσκας είναι:

1) Ηθικός κίνδυνος

Η εκμετάλλευση μίας πληροφορίας εις βάρος ενός αντισυμβαλλόμενου σε κάποιο συμβόλαιο.

2) Μαζικοποίηση

Μία εξήγηση που έγκειται στην συμπεριφορά αγέλης, σύμφωνα με την οποία οι επενδυτές τείνουν να αγοράσουν ή να πωλούν προς την κατεύθυνση που κινείται η αγορά.

3) Ρευστότητα

Η υπερβολική νομισματική ρευστότητα στο χρηματοπιστωτικό σύστημα.

3) Νομισματική κρίση

Όταν η αξία ενός νομίσματος είναι ασταθής, έχουμε νομισματική κρίση, που καθιστά δύσκολο να χρησιμοποιηθεί το νόμισμα, ως αξιόπιστο μέσο ανταλλαγής.

2.3 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΡΙΣΕΩΝ

Κάθε κρίση εκτός από την μορφή και την περιοχή που ανακύπτει, χαρακτηρίζεται και από τα εξής:

- 1) Μη επαρκείς πληροφορίες: Πλήθος πολιτών δεν κατέχει μια πλήρη και ορθή πληροφόρηση για την οικονομία της χώρας τους. Κάποιοι πάλι που γνωρίζουν είναι επιφυλακτικοί και δύσπιστοι σχετικά με την εγκυρότητα των πηγών.
- 2) Έκπληξη: Αναφέρεται στους πολίτες, που δεν είχαν ιδέα για την οικονομική κατάσταση της χώρας τους και τις αλλαγές που επέρχονταν. Αυτοί οι άνθρωποι διέθεσαν το εισόδημά τους ώστε να πραγματοποιήσουν μια επένδυση πιστεύοντας ότι το τότε παρών κλίμα ήταν το ιδανικότερο. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η επένδυση εισοδήματος για την απόκτηση ακίνητης περιουσίας, αφού μετά από κάποιο χρονικό διάστημα το κράτος προχώρησε σε αύξηση του φόρου προστιθέμενης αξίας, καθώς και σε αύξηση του φόρου ακίνητης περιουσίας. Τα τελευταία χρόνια εξαιτίας της ύπαρξης του internet οι πολίτες ενημερώνονται σχετικά με την κατάσταση, τις μελλοντικές προβλέψεις, αλλά και τις προσωπικές απόψεις-συμβουλές διαφόρων αναλυτών.
- 3) Η κλιμακούμενη ροή των γεγονότων: Η ροή των γεγονότων σε κάθε οικονομική κρίση γίνεται κλιμακούμενα. Σε τέτοιες καταστάσεις συνήθως επικρατεί σύγχυση και όπως είναι αντιληπτό οι αποφάσεις που είναι απαραίτητο να ληφθούν θα είναι εσφαλμένες και βιαστικές χωρίς να αποτελούν προϊόν ώριμης σκέψης. Όπως είναι φυσικό η μία λανθασμένη απόφαση θα ακολουθηθεί από μία άλλη και αυτή με τη σειρά της μία άλλη έχοντας μία συνεχιζόμενη κλιμακούμενη ροή.
- 4) Νοοτροπία πολιορκίας: δηλαδή το αίσθημα των πολιτών ότι πολιορκούνται από παντού και ότι όλοι θέλουν να τους βλάψουν, έτσι απομακρύνονται και γίνονται ατομικιστές, χάνοντας τις κοινωνικές σχέσεις.
- 5) Πανικός: Είναι το έντονο άγχος και ο φόβος. Αυτή η κατάσταση συνοδεύεται από μια πληθώρα σωματικών και ψυχολογικών συμπτωμάτων. Οι άνθρωποι αγχώνονται και φοβούνται για το παρών και είναι απαισιόδοχοι για το μέλλον. Ο πανικός οδηγεί τους ανθρώπους σε βεβιασμένες και λανθασμένες αποφάσεις.

- 6) Απώλεια ελέγχου: των εξελίξεων είναι ανατρεπτική σε περιόδους οικονομικής κρίσης γιατί σπέρνει την αβεβαιότητα και σε συνδυασμό με τη φοβία γίνεται λανθασμένος πανικός. Ο άνθρωπος απομονώνεται από τους γύρω του και έχει έντονες αντιδράσεις βίας. Αυτό με τη σειρά του φέρνει ανεργία και επαγγελματική απαξίωση.
- 7) Βραχυπρόθεσμη εστίαση στην πληροφόρηση: όταν μεγάλο μέρος του πληθυσμού της χώρας εστιάζεται στα Μ.Μ.Ε. (internet, εφημερίδα, τηλεόραση κ.α.), κάτι που δεν έκαναν σε περίοδο μη κρίσης.

2.4 ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Τα αίτια της οικονομικής κρίσης διαφοροποιούνται ανάλογα την χρονική περίοδο και δεν μπορούν να αποτυπωθούν γιατί δεν υπάρχουν. Εντούτοις πολλοί οικονομολόγοι υποστηρίζουν ότι υπάρχουν πολλοί παράγοντες για να οδηγήσουν σε οικονομική κρίση. Οι παράγοντες χωρίζονται σε εσωτερικούς και εξωτερικούς όπου οι εσωτερικοί αναφέρονται στην οικονομία κάθε χώρας και συγκεκριμένα στην λειτουργία των εγχώριων κεφαλαιαγορών και στο θεσμικό τους σύστημα ενώ οι εξωτερικοί, στη λειτουργία των θεσμών των διεθνών κεφαλαιαγορών και των διεθνών νομισματικών συστημάτων. Από κοινούς άξονες επηρεάζονται οι παράγοντες ανεξαρτήτως αν είναι εσωτερικοί ή εξωτερικοί, οι οποίοι είναι πολλοί και ποικίλουν. Οι χρηματιστηριακές αξίες, η ανεξέλεγκτη δανειοδότηση από μη τραπεζικούς οργανισμούς, η δημιουργία επικίνδυνων παραγωγών που διοχετεύονται στην αγορά, οι κοινωνικές ανισότητες, η παγκόσμια συγκέντρωση του πλούτου καθώς και οι τοπικοί- παγκόσμιοι πόλεμοι αποτελούν τον άξονα. Οι αιτίες και οι παράγοντες είναι έννοιες αλληλένδετες και ταυτίζονται. Για να φτάσουμε στην οικονομική κρίση είναι απαραίτητη η εμφάνιση είτε των αιτιών, είτε των παραγόντων είτε ο συνδυασμός τους.

Τα αίτια θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως εκείνα που με την πάροδο του χρόνου οδήγησαν τις οικονομίες των χωρών σε μια βαθιά οικονομική ύφεση. Τα πιο αξιοσημείωτα αίτια είναι:

- 1) ΜΟΧΛΕΥΣΗ: δανεισμός για την χρηματοδότηση των επενδύσεων. Όταν ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα επενδύει τα χρηματικά διαθέσιμά του, έχει ως χειρότερη πιθανή έκβαση να τα χάσει. Στην περίπτωση που έχει δανειστεί για να έχει μεγαλύτερη επένδυση, τότε ή θα κερδίσει περισσότερα από ότι είχε ή θα χρεοκοπήσει.
- 2) Η ΑΝΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΑ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ-ΠΑΘΗΤΙΚΟΥ: μία φάση που τα περιουσιακά στοιχεία ενός ιδρύματος κινδυνεύουν να χαθούν λόγω χρεών του.
- 3) ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΙΚΕΣ ΑΠΑΤΕΣ: όταν οι εταιρείες προσελκύουν μη αξιόπιστους καταθέτες υπάρχει η περίπτωση της χρεοκοπίας της.
- 4) ΜΕΤΑΔΟΣΗ: η πιθανότητα της κρίσης να μεταδοθεί από το ένα ίδρυμα και σε άλλα.
- 5) ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ: η ικανότητα του επενδυτή να μαντέψει τις κινήσεις των άλλων επενδυτών ώστε να επιτύχει.
- 6) Η ΕΛΛΕΙΨΗ ΣΙΓΟΥΡΙΑΣ: το αποτέλεσμα κάποιων κινήσεων που μπορεί να αποβούν μοιραίες για την πορεία του ιδρύματος, αυτό μπορεί να συμβαίνει λόγω έλλειψης απαραίτητων γνώσεων κ.α.

Οι επιπτώσεις μιας οικονομικής κρίσης τόσο στον ανεπτυγμένο όσο και στον αναπτυσσόμενο κόσμο είναι καταστροφικές για την εκάστοτε χώρα δηλαδή επηρεάζουν το διεθνές εμπόριο, τα προσωπικά εισοδήματα, προκαλούν μείωση τιμών

και κερδών των επιχειρήσεων, μείωση στην αγροτοκτηνοτροφική παραγωγή καθώς και στην βιομηχανία, αύξηση ανεργίας, πτώχευση επιχειρήσεων και μείωση ρευστότητας τραπεζών.

2.5 ΣΤΑΔΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Τα στάδια οικονομικής κρίσης είναι τέσσερα:

- 1) Στάδιο διαμόρφωσης της κατάστασης. Ως επί το πλείστον στις επιχειρήσεις εμφανίζονται προμηνύματα για το τι θα επακολουθήσει. Όσο ταχύτερα διαγνωστούν τα προβλήματα τόσο καλύτερη θα είναι η αντιμετώπισή και πιθανόν η επίλυσή τους.
- 2) Στάδιο εκδήλωσης-κορύφωσης της οικονομικής κρίσης. Στο ξεκίνημα της κρίσης τα προμηνύματα μπορεί να μη γίνουν αμέσως αντιληπτά, όταν όμως γίνουν χρήζουν μέγιστη προσοχή κ αντιμετώπιση. Όσο συντομότερα αντιμετωπιστούν τόσο μικρότερη θα είναι και η ζημιά που θα επιφέρει.
- 3) Στάδιο των Επιπτώσεων. Σε αυτό το στάδιο οι χώρες περιορίζουν τις ζημιές που έχουν απομείνει από το προηγούμενο. Πιθανόν να είναι περίοδος αποκατάστασης για κάποιες χώρες ενώ σε κάποιες άλλες να συνεχίζονται η ζημιές.
- 4) Στάδιο Επίλυσης-Ομαλοποίησης. Η λήξη της κρίσης μπορεί να εγκυμονεί κινδύνους για μία νέα κρίση, εάν δεν επιλυθεί τελείως. Ένα αρχικό στάδιο μίας νέας κρίσης είναι πιθανό να εξελιχθεί ξανά σε οικονομική κρίση και η χώρα να έρθει ξανά αντιμέτωπη σε αυτήν. Σε αυτή την περίπτωση οι κίνδυνοι είναι μεγαλύτερη.

2.6 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Το έτος 1901 ξεκινάει από τη χώρα της Αμερικής η 1η οικονομική κρίση που προήλθε από ραγδαία πτώση των αγορών και η οποία θα διαρκέσει έως το έτος 1903. Ακολουθεί 2^ο κρούσμα οικονομικής κρίσης, το οποίο προήλθε από δηλώσεις του Ρούζβέλτ που αφορούσαν την αντιμετώπιση των μονοπωλίων στη βιομηχανία το 1906-1907 καθώς και το 1919-1921 ένα 3ο κρούσμα το οποίο δημιουργήθηκε από τον κορεσμό των πωλήσεων αυτοκινήτων λόγω της προσιτότητας στο λαό. Παρ' όλα αυτά και οι τρεις ήταν αντιμετωπίσιμες. Την Πέμπτη 24-10-1929 (Μαύρη Πέμπτη) έως το 1932 ξεκίνησε παγκόσμια οικονομική κρίση, οδηγώντας σε κλείσιμο τραπεζών και τρομαχτική αύξηση της ανεργίας λόγω της μεγάλης πτώσης της αξίας του χρηματιστηρίου. Το 1973 έχουμε κατάρρευση του χρηματιστηρίου του Λονδίνου λόγω της πετρελαιικής κρίσης δίνοντας στους Λονδρέζους το έναυσμα για εύρεση εναλλακτικών πηγών ενέργειας. Το 1987, από την αρχή του χρόνου έως το καλοκαίρι, το χρηματιστήριο (Wallstreet) είχε μία ανοδική πορεία της τάξεως του 44%.

Το Σεπτέμβρη , του ίδιου έτους , υπήρξε πτωτική πορεία οδηγώντας στο μεγάλο "κραχ" στις 19-10-1987 (Μαύρη Δευτέρα), με το δείκτη να χάνει 22% των μετοχών μέσα σ' ένα 7ώρο, φαινόμενο φυσιολογικό για τους οικονομικούς αναλυτές. Σειρά είχε η Ιαπωνίας που χτυπήθηκε από μαζική αγορά κατοικιών και οδήγησε στον οικονομικό όλεθρό της το 1990 -2003. Το 1995 στη χώρα του Μεξικού, λόγω της εξόδου σημαντικού ποσοστού των κεφαλαίων, προκλήθηκε πτώση του μεξικάνικου πέσο της τάξεως του 40% έναντι του δολαρίου μέσα σ' ένα μήνα ("Φαινόμενο Τεκίλα"). Τον

Οκτώβριο του 1997 η κρίση πλήττει πάλι το χρηματιστήριο στη Wallstreet λόγω άνθισης – ανάπτυξης της Νοτιοανατολικής Ασίας και συγκεκριμένα των χωρών Ταϊλάνδη , Μαλαισία , Φιλιππίνες και Ινδονησία έπειτα από επενδύσεις αστρονομικών ποσών από Ιαπωνικές τράπεζες και Αμερικανικούς οργανισμούς.

2.7 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα άρχισε στα τέλη του 2009, όταν υπήρχαν φόβοι να αναπτυχθεί μια κρίση χρέους μεταξύ των επενδυτών όσο αφορά την Ελλάδα και την ικανότητά της να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του χρέους της, εξαιτίας της ισχυρής αύξησης των επιπέδων του δημοσίου χρέους.

Το Δημόσιο Νομισματικό Ταμείο (Δ.Ν.Τ.) και οι χώρες της ευρωζώνης τον Μάιο του 2010 χορήγησαν δάνειο-διάσωσης στην Ελλάδα που θα εξαρτάται από την εφαρμογή των μέτρων λιτότητας. Τον Οκτώβρη του 2011 χορήγησαν και δεύτερο δάνειο διάσωσης , που εκτός από εφαρμογή μέτρων λιτότητας θα εξαρτάται και από το γεγονός ότι όλοι οι ιδιώτες πιστωτές θα πρέπει να είναι σύμφωνοι σε μία αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους. Το 2012 εξαιτίας της κρίσης και της αδυναμίας σχηματισμού νέας κυβέρνησης συνασπισμού μετά τις εκλογές, η Ελλάδα έπεσε θύμα κερδοσκοπίας και χαρακτηρίστηκε ανάξια να παραμείνει στην ευρωζώνη. Η πιθανή έξοδος γνωστή ως «Grexit» άρχισε να αλλάζει τη διεθνή συμπεριφορά της αγοράς.

Τα αίτια της κρίσης στην Ελλάδα δεν οφείλονται μόνο στο χρέος αλλά και σε άλλες κύριες αιτίες για τις οποίες οξύνθηκαν τα οικονομικά προβλήματα. Σύμφωνα με το ΔΝΤ καθώς με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα τα αίτια αυτά είναι:

- 1) Η στατιστική αξιοπιστία: Κατά την περίοδο 2005-2009 η Eurostat, κάθε χρόνο ήταν επιφυλακτική σχετικά με τα δημοσιονομικά στατιστικά στοιχεία για την Ελλάδα, καθώς και τα στοιχεία αναθεωρήθηκαν σε χειρότερη εικόνα μετά από δύο χρόνια.
- 2) Το επίπεδο του δημόσιου χρέους: εξαιτίας της μη μείωσης του δημόσιου χρέους κατά τη διάρκεια των χρόνων με την οικονομική ανάπτυξη, δεν υπήρχε δυνατότητα για την κυβέρνηση να συνεχίσει τη λειτουργία των μεγάλων ελλειμμάτων, ούτε να βάλει σε εφαρμογή τις μακροπρόθεσμες οικονομικές μεταρρυθμίσεις γιατί το χρέος θα εξελισσόταν σε ακόμα μεγαλύτερο. Για αυτό το λόγο η κυβέρνηση θεώρησε απαραίτητη την εφαρμογή μόνιμων αλλά και προσωρινών μέτρων λιτότητας όπου σε συνδυασμό με τα αναμενόμενα ποσοστά αύξησης του ΑΕΠ θα έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση του ελλείμματος.
- 3) Πολιτική συμμόρφωση του προϋπολογισμού: αρχικά εξαιτίας της χαλαρότητας του οικονομικού ελέγχου η πολιτική συμμόρφωση ήταν σε πολύ άσχημα επίπεδα. Για αυτό το λόγο η κυβέρνηση θεώρησε σκόπιμη τη δημιουργία μιας νέας μεταρρύθμισης προκειμένου να ενισχύσει το σύστημα παρακολούθησης σχετικά με τις μελλοντικές εξελίξεις εσόδων και εξόδων σε κυβερνητικό και τοπικό επίπεδο.
- 4) Οι ρυθμοί αύξησης του ΑΕΠ: Μικρότεροι οι ρυθμοί ανάπτυξης του ΑΕΠ απ' ότι είχε προβλέψει η ελληνική στατιστική υπηρεσία. Η ελληνική κυβέρνηση θεωρεί απαραίτητη ανάγκη την εφαρμογή οικονομικών μεταρρυθμίσεων για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και την ανάγκη αναπροσανατολισμού των σημερινών κυβερνητικών δαπανών, από τομείς που δεν ευνοούν την ανάπτυξη, σε δαπάνες τόνωσης της ανάπτυξης.

- 5) Το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης: Οι δημοσιονομικές ανισορροπίες αναπτύχθηκαν κατά τα έτη 2001-2009, όταν η παραγωγή αυξήθηκε σε ονομαστικούς όρους κατά 40%, ενώ αυξήθηκαν οι πρωτογενείς δαπάνες της κυβέρνησης κατά 87% έναντι αύξησης 31% των φορολογικών εσόδων.

Η Ελλάδα δεν επηρεάστηκε κατευθείαν από τη στασιμότητα της Ευρώπης. Το 2008 ο ρυθμός ανάπτυξης της Ελλάδας ήταν μεγαλύτερος από αυτόν της Ευρωζώνης. Η ύφεση της Ευρώπης σε συνδυασμό με την κλειστή οικονομία της Ελλάδας επηρέασαν τις εξαγωγές της Ελλάδας, όπως και όλων των υπόλοιπων χωρών. Το 2009 της ελληνικής οικονομίας ήταν μικρότερη από αυτή της Ευρώπης, αυτό οφείλεται στο ότι η Ελλάδα δεν είχε ιδιαίτερα τραπεζικά προβλήματα, και έτσι δεν επηρεάστηκε αμέσως. Από το 2010 η ευρωπαϊκή οικονομία σταθεροποιείται και ανακάμπτει ενώ η ελληνική οικονομία επιδεινώνεται και το μέλλον της παραμένει αβέβαιο. Η κρίση ανέδειξε το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας και την οργανωτική ανεπάρκεια του κράτους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΑΝΕΡΓΙΑ

3.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Ο ορισμός της ανεργίας στο Διεθνές Γραφείο Εργασίας, ορίζει ότι ο όρος άνεργος είναι το σύνολο των πολιτών που υπάρχουν χωρίς εργασία, είναι διαθέσιμοι να εργαστούν και βρίσκονται σε αναζήτηση αυτής. Η πρώτη και η τρίτη προϋπόθεση αναφέρονται σε αμειβόμενη εργασία, δηλαδή και οι δύο στηρίζονται στους ορισμούς του ενεργού και ανενεργού πληθυσμού, στην αμειβόμενη και μη εργασία. Ανεργία λοιπόν σημαίνει όχι την απουσία εργασίας, γιατί δεν εξέρχεται του ορισμού του μη ενεργού πληθυσμού, αλλά απουσία αμειβόμενης εργασίας.

Δε θεωρείται άνεργος εκείνος ο οποίος αναζητούσε εργασία για κάποιο χρονικό διάστημα και αφού δε βρήκε σταμάτησε την αναζήτηση, ούτε εκείνος που ενώ προτιμούσε πλήρης απασχόληση, ασχολήθηκε με μερική. Άνεργοι δε θεωρούνται επίσης οι πολίτες που καταπιάνονται από εργασίες που δεν έχουν καμία σχέση με το εκπαιδευτικό τους επίπεδο και την πείρα τους.

Από παλαιότερα υπήρχε η ανεργία που δεν αποτελούσε ξεχωριστό φαινόμενο και δεν απομονωνόταν από την φτώχεια και αυτό οφειλόταν στο ότι ήταν διαφορετικά δομημένες οι κοινωνίες.

Η κοινωνική αναγνώριση της έννοιας της ανεργίας έγινε με τη θέσπιση νομικών και διοικητικών διαδικασιών που καθόριζαν την χειρωνακτική εργασία. Μετά την οικονομική κρίση του 1929 και τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο οργανώνεται καλύτερα η κοινωνική ασφάλιση των ανέργων.

Η πρώτη δυσκολία, που οι απαντήσεις θα δοθούν σε επόμενες ενότητες, στηρίζεται αντικειμενικά στο ότι δεν κατέχει εργασία και υποκειμενικά στο ότι αναζητάει.

3.2 ΜΕΤΡΗΣΗ ΑΝΕΡΓΙΑΣ - ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Η δημοσκόπηση του πληθυσμού και η εγγραφή των αιτούντων εργασίας παρά των υπευθύνων οργανισμών είναι οι τρόποι μέτρησης της ανεργίας που χρησιμοποιούνται από τις περισσότερες χώρες.

Οι ανακρίβειες των μεθόδων μέτρησης δημιουργούν αμφιβολίες ως προς την εγκυρότητα των στατιστικών που αναφέρονται στην ανεργία. Όμως όποια και να είναι η μέθοδος μέτρησης, η αξία της εξαρτάται από το λειτουργικό ορισμό που δίνουμε στην ανεργία, είτε ακολουθώντας κανόνες με βάση πολιτικές επιλογές, είτε ακολουθώντας λογικά πλαίσια.

Η δυσκολία μέτρησης της ανεργίας ωστόσο οφείλεται στο ότι μεγάλο μέρος του πληθυσμού βρίσκεται σε ενδιάμεσες καταστάσεις, είτε της αδράνειας είτε της ανεργίας. Έχουμε ήδη ορίσει την ανεργία και αυτό βοηθάει στο να κατατάξουμε τον πληθυσμό σ' αυτήν είτε στους ανενεργούς πολίτες.

Η κρίση στις βιομηχανικές κοινωνίες οδήγησε στη δημιουργία της παραοικονομίας, δηλαδή της παράνομης εργασίας. Αυτό το είδος εργασίας ενώ εντάσσεται στον ενεργό πληθυσμό στην πράξη, ανάλογα με τους κανονισμούς της χώρας τοποθετείται στους μη ενεργούς πολίτες ή ανενεργούς. Η πραγματική όμως δυσκολία ξεφεύγει από την οριοθέτηση του πληθυσμού μεταξύ ενεργού και μη ενεργού πληθυσμού και ανεργίας.

3.3 ΕΙΔΗ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Υπάρχουν τρία βασικά είδη ανεργίας:

Ανεργία τριβής. Όταν οι εργαζόμενοι δε μένουν σταθεροί σε μια εργασία, αλλά βρίσκονται σε μια συνεχή αναζήτηση όσο αφορά τις συνθήκες εργασίας, του μισθού, ης θέσης μέχρι και της περιοχής. Αυτή η κινητικότητα του πληθυσμού από την αγορά εργασίας στην αναζήτηση, αυξάνει και τα ποσοστά ανεργία. Η ανεργία τριβής είναι η ηθελημένη ανεργία που καλυτερεύει τη θέση του ατόμου καθώς επίσης αυξάνει και την παραγωγικότητα, οδηγώντας τους ανθρώπους σε εργασίες για τις οποίες έχουν τα περισσότερα κίνητρα. Στον περιορισμό της ανεργίας τριβής συμβάλλουν σημαντικά τα γραφεία ευρέσεως εργασίας.

Κυκλική Ανεργία. Η κυκλική ανεργία οφείλεται στη μειωμένη συνολική ζήτηση προϊόντων και υπηρεσιών. Αυτή η μορφή ανεργίας είναι αποτέλεσμα της επιβράδυνσης της ανάπτυξης σε περιόδους οικονομικής ύφεσης, που αδυνατεί να απορροφήσει το εργατικό δυναμικό.

Διορθωτική ή Τεχνολογική Ανεργία. Η διορθωτική ή τεχνολογική ανεργία οφείλεται στο ότι κάποιοι κλάδοι έχουν αυξανόμενη ζήτηση ενώ κάποιοι άλλοι πτωτική ζήτηση. Όποια και αν είναι τα αίτια η ανεργία αυξάνεται αναπόφευκτα, οι επιχειρήσεις σταματούν τις δραστηριότητες τους ή μειώνουν τον όγκο της παραγωγής τους και συνεπώς τις θέσεις εργασίας. Εκείνοι που προέρχονται από τους τομείς σε κρίση, δεν καλύπτουν όλα τα προσόντα, για νέες δραστηριότητες.

Άλλες κατηγορίες της ανεργίας μπορεί να γίνουν με άλλα χαρακτηριστικά είτε κοινωνικά, είτε δημογραφικά, είτε εκπαιδευτικά, είτε ηλικιακά. Άρα κατανοούμε ότι η διορθωτική ανεργία μπορεί να οριστεί ως η ανεργία εκείνη που δε μειώνεται παρά την αύξηση της οικονομίας και ούτε επηρεάζεται από την πολιτική που ασχολείται καιρό με την οικονομία.

3.4 Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΑΚΟΛΟΥΘΕΙ ΤΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΥΚΛΟ

Η νεοκλασική θεωρία ισχυρίζεται ότι δε θα υπάρχει ανεργία αφού η αγορά εργασίας στηρίζεται στους κανόνες του τέλειου ανταγωνισμού και υπάρχει ισορροπία μεταξύ της προσφοράς και της ζήτησης εργασίας, που με μισθούς και ημερομίσθια θα αντιστοιχούν στην πλήρη απασχόληση. Η ανεργία αν εμφανιστεί, θα είναι υπαίτιοι οι

ίδιοι οι εργαζόμενοι και οι εργοδότες τους καθώς και εξωγενείς παράγοντες που θα παρεκκλίνουν απ' το αρχικό πρότυπο του τέλειου ανταγωνισμού.

Η ανεργία λοιπόν μπορεί μόνο να θεωρηθεί ως ανισορροπία- δυσλειτουργία της αγοράς εργασίας και ο τρόπος αντιμετώπισής της μπορεί να επιτευχθεί αν οι αγορές εργασίας ακολουθούν τις αρχές του ανταγωνισμού.

Παρ' όλο που η νεοκλασική θεωρία είναι "αυστηρή- πειστική", ωστόσο είναι δύσκολο να αγνοήσει κανείς τα υψηλά ποσοστά ανεργίας. Από παλαιότερα οι οικονομολόγοι υποστήριζαν ότι η ανεργία ακολουθεί τον "οικονομικό κύκλο" δηλαδή σε περίπτωση άνθισης της οικονομίας τα ποσοστά της ανεργίας μειώνονται, ενώ σε περίπτωση ύφεσης της τα ποσοστά της ανεργίας αυξάνονται. Όλα αυτά οδηγούν στο να αυξηθούν οι επενδύσεις και η ενίσχυση της απασχόλησης. Σημαντικό ρόλο σ' αυτό, για την χρηματοδότηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ) δηλαδή, θα διαδραματίσουν η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων.

Παρ' όλα τα πλεονεκτήματα που έχουν οι ΜΜΕ, δεν έχουν εύκολη πρόσβαση στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου, ενώ στην Ευρωπαϊκή Ένωση αυξάνουν τα ποσοστά της απασχόλησης. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα πρέπει να βοηθήσει στο να ενισχυθεί η προσαρμοστικότητα των εθνικών αγορών και να γίνει καλύτερα η ανταλλαγή πρακτικών μεταξύ των κρατών- μελών.

Επίσης οι παθητικές πολιτικές πρέπει να γίνουν ενεργείς ώστε να επιμορφώσουν και εκπαιδεύσουν τους νέους αλλά και τους χρόνια άνεργους. Η πιο αποτελεσματική μορφή κοινωνικής προστασίας είναι αυτή των ενεργών πολιτικών απασχόλησης, που εκπαιδεύοντας τους νέους άνεργους, ξαναμπάνουν δυναμικά στην παραγωγική διαδικασία ώστε να μην υποβαθμιστεί το κοινωνικό κράτος. Η κάθε χώρα με τα εθνικά προγράμματα που χρησιμοποιεί, περιγράφει τις μικροοικονομικές πολιτικές ώστε στα συμβούλια της Ευρωπαϊκής Ένωσης να συζητούνται αυτά τα "προβλήματα" και να παίρνονται από κοινού λύσεις και έτσι να υιοθετούνται καλύτερες πρακτικές των πολιτικών.

Με την απασχόληση επηρεάζεται το κόστος εργασίας με το κόστος άλλων συντελεστών παραγωγής. Οι δύο σημαντικές όμως αρχές δεν πρέπει να ξεχνιούνται. Αρχικά αν αυξάνονται οι μισθοί χωρίς να αυξάνεται η παραγωγικότητα οδηγούμαστε στην απώλεια θέσεων. Από την άλλη αν αυξάνονται οι ασφαλιστικές εισφορές σε σχέση με τους άλλους παραγωγικούς συντελεστές, οδηγούν στην υποκατάσταση παραγωγικών συντελεστών σε βάρος όμως της εργασίας.

Τα τελευταία δέκα χρόνια έχει παρατηρηθεί μείωση της φορολογίας των κεφαλαίων και αύξηση της φορολογίας της εργασίας, που δημιουργούν δυσκολία στην απασχόληση. Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να κινητοποιηθεί ώστε οι χώρες (κράτη μέλη), να έχουν οικονομικό συντονισμό. Σε άλλα προβλήματα, που έχουν να κάνουν με την προσαρμογή της αγοράς εργασίας στις μεταβαλλόμενες συνθήκες, τις λύσεις τις έδωσε ο κοινωνικός διάλογος. Ο ίδιος μπορεί να βοηθήσει τη νέα συμφωνία μεταξύ του κράτους και των κοινωνικών εταιριών, για όσους οδηγούνται στο περιθώριο λόγω του ανταγωνισμού και της παγκοσμιοποίησης.

Με την ενίσχυση του ανταγωνισμού τα αποτελέσματα είναι θετικά. Γιατί, σήμερα με τη σύγχρονη τεχνολογία, οι αλλαγές της επιχείρησης είναι ικανοποιητικές. Υπάρχουν περισσότερες παραγωγικές μονάδες για δεδομένο μέγεθος αγοράς, έχουμε αύξηση της απασχόλησης και μείωση του μέσου κόστους παραγωγής. Ο στόχος για πλήρης απασχόληση είναι δύσκολος να επιτευχθεί.

Επίσης το περιεχόμενο της πλήρης απασχόλησης μεταβάλλεται εξαιτίας της αύξησης της ανεργίας. Αυτό όμως δεν πρέπει να μας κάνει να θέλουμε να περιορίσουμε κατά πολύ τα ποσοστά της ανεργίας. Η ανεργία αποτελεί δυσβάστακτο κόστος τόσο στην κοινωνία όσο και στην οικονομία. Για να αντιμετωπιστεί υποχρεώνει την αλλαγή νοοτροπίας και περισσότερο ρεαλισμό, πράγμα δύσκολο γιατί η οικονομική ορθοδοξία που διέπει τους κανόνες συμπεριφοράς τόσο των κυβερνήσεων όσο και των κεντρικών τραπεζών, κυρίως τις χώρες Ο.Ο.Σ.Α., δεν συγκινούνται μ' αυτή την άποψη.

3.5 ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Σε κατάσταση ισορροπίας το οικονομικό σύστημα, κατά την νεοκλασική θεωρία, μπορεί να φτάσει, αν λειτουργήσει ελεύθερος ο νόμος της αγοράς που παρεμποδίζεται απ' την κρίση του συστήματος. Στο νόμο της ελεύθερης αγοράς, που καθορίζει ότι η απασχόληση εξαρτάται από τη σχέση προσφοράς και ζήτησης, παρατηρούμε ότι τα εξής: Πολλές επιχειρήσεις μειώνουν την παραγωγικότητα τους και συνεπώς την ανταγωνιστικότητα τους, έτσι μειώνεται η ζήτηση προϊόντων αφού περιορίζεται το εισόδημα των εργαζομένων που αποτελεί την κύρια καταναλωτική βάση. Έχουμε συσσώρευση κεφαλαίου, δηλαδή υπερεπάρκεια αγαθών εξαιτίας της αυξημένης προσφοράς που προέρχεται από την κρίση, υπερπαραγωγή και μειωμένη ζήτηση.

Στην Ελλάδα και στις χώρες τους Ο.Ο.Σ.Α. παρατηρείται αύξηση του κεφαλαίου που είναι αδρανές χωρίς να μπαίνει στο χώρο της παραγωγής και το ποσοστό κέρδους είναι μικρό. Δηλαδή υπερπαραγωγή δε σημαίνει τίποτα άλλο από υπερπαραγωγή μέσων παραγωγής, εργασίας και συντήρησης που χρησιμοποιούνται για την εκμετάλλευση. Όλο αυτό με λίγα λόγια οδηγεί στην κρίση της καταστροφής κεφαλαίων γιατί κατατάσσεται το κεφάλαιο ανίκανο στο να εκμεταλλεύεται την εργασία σ' εκείνο το βαθμό της υγιούς εκμετάλλευσης. Η υπερπαραγωγή αυτή του κεφαλαίου συνοδεύεται από ένα σημαντικό υπερπληθυσμό.

Ωστόσο επικρατούν οι ίδιες συνθήκες που ανέβασαν την παραγωγική δύναμη, αύξησαν τη μάζα των εμπορευμάτων, επιτάχυναν τη συσσώρευση κεφαλαίου, διέυρυναν τις αγορές και μείωσαν τα ποσοστά του κέρδους, αυτές οι συνθήκες δημιούργησαν τον υπερπληθυσμό των εργατών που δε χρησιμοποιεί το πλεονάζον κεφάλαιο λόγω της μικρής εκμετάλλευσης της εργασίας. Η κρίση υπερσυσσώρευσης έχει κάποιες συνέπειες οι οποίες είναι: ότι καταστρέφεται το πλεονάζον κεφάλαιο, η ανεργία και η στασιμότητα της παραγωγής. Όλο αυτό δημιουργεί καταστάσεις οι οποίες θα απαιτούν ξανά το ποσοστό κέρδους να φτάσει σε ικανοποιητικό επίπεδο.

Η υπερσυσσώρευση κεφαλαίου προκαλεί την ανεργία. Τα προϊόντα είναι σε ποσοστό πολύ περισσότερα απ' αυτά που καταναλώνονται εξαιτίας του ανταγωνισμού. Επομένως, έχουμε τις απότομες παύσεις της κεφαλαιοκρατικής διαδικασίας παραγωγής, απαξίωση κεφαλαίου και αναστολή επενδύσεων που αυτά οδηγούν στην ραγδαία αύξηση της ανεργίας. Από τη μεριά του το κεφάλαιο εισάγει για την παραγωγή προϊόντων νέα μηχανήματα που αντικαθιστούν πολλά εργατικά χέρια πιστεύοντας ότι έτσι μειώνεται η υπερσυσσώρευση και το κόστος της καθώς και το κόστος των παραγόμενων προϊόντων.

Κατά την αναδιάρθρωση της βιομηχανίας πολλοί βρέθηκαν να έχουν λίγες ελπίδες για να βρουν εργασία κι αυτό γιατί οι επιχειρήσεις με διάφορους τρόπους προσπάθησαν και προσπαθούν να φύγουν από την κρίση. Η αύξηση της ανεργίας ωστόσο εξαρτάται τόσο από τον αγώνα που δίνεται μέσα από ριζικές αλλαγές στα μέσα παραγωγής και στην οργάνωση εργασίας που οδηγούν σε ανταγωνισμό ανάμεσα στο κεφάλαιο για το

ποιος θα επικρατήσει και ανάμεσα στο κεφάλαιο και στην εργασία για την αύξηση του ποσοστού κέρδους.

3.6 ΑΤΟΜΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ

Τα ατομικά προβλήματα των ανέργων πηγή έχουν το ρόλο που έχει η εργασία στις σύγχρονες κοινωνίες. Η έλλειψη εργασίας οδηγεί στη δημιουργία προβλημάτων τόσο στο ίδιο το άτομο (έλλειψη εισοδήματος, απόκτησης αγαθών και υπηρεσιών) όσο και στις οικογένειές τους. Η έλλειψη εισοδήματος είναι σημαντική σε άτομα που ανήκουν σε χαμηλότερα οικονομικά στρώματα. Η ανεργία προκαλεί επαγγελματική απαξίωση εξαιτίας της μελλοντικής απόκτησης εισοδήματος.

Ο φαύλος κύκλος που δημιουργείται απ' την χρόνια ανεργία οδηγεί τον άνθρωπο στον αποκλεισμό του από την αγορά εργασίας λόγω έλλειψης πείρας, ικανοτήτων και γνώσεων. Ο άνεργος φθάνει σε μια κατάσταση φθοράς (εξαιτίας της ανεργίας και της έλλειψης εισοδήματος) αφού περιθωριοποιείται, απομονώνεται και στιγματίζεται κοινωνικά, χάνει την αυτοπεποίθησή του και νοιώθει αβεβαιότητα για το μέλλον του. Οι άνεργοι έχουν ν' αντιμετωπίσουν εξαιτίας της ανεργίας τους εκτός από τον αποκλεισμό στην αγορά εργασίας και τον αποκλεισμό της κοινωνίας, χάνοντας έτσι την αυτοεκτίμησή τους.

Η απώλεια αυτοεκτίμησης είναι αποτέλεσμα από μια σειρά αντιδράσεων που έχουν να κάνουν με την ενοχή που νοιώθει το άτομο εξαιτίας της απώλειας θέσης εργασίας καθώς και την έλλειψη εισοδήματος ώστε να ανταπεξέλθει στις ανάγκες του (και της οικογένειάς του). Το ίδιο συναίσθημα πολλές φορές έχουν και εργαζόμενοι που δεν είναι οι συνθήκες εργασίας τους ικανοποιητικές τόσο σε επίπεδο ατομικό όσο και σε κοινωνικό. Οι άνεργοι απομονώνονται απ' τα κοινωνικά εξαιτίας της έλλειψης εισοδήματός τους και γενικότερα αποξενώνονται απ' τις πολιτιστικές και άλλες κοινοτικές τους δραστηριότητες.

Ένα άλλο φαινόμενο που σχετικά αυξάνεται με την ανεργία είναι η ανομία. Η κίνηση των ανθρώπων στην παρανομία τους οδηγούν είτε η ανεργία (έλλειψη εισοδήματος και ότι άλλο εμπεριέχει αυτό) είτε η κακοπληρωμή μιας εργασίας, είναι λόγοι που κάνουν πιο ελκυστική την παρανομία. Οι ανήλικοι που οδηγούνται στην παρανομία υπαίτια είναι η κοινωνία και τα καταναλωτικά πρότυπα που πλασάρει και "πιέζει" να ακολουθήσουν οι νέοι. Με την εργασία το νέο άτομο διοχετεύει την δυναμικότητά του ενώ με την παρανομία βρίσκει έναν εναλλακτικό δρόμο. Αν ένας νέος εκ πέσει στην παρανομία ρόλο παίζουν οι εργασιακές ευκαιρίες σε αντίθεση με έναν ενήλικο, που ρόλο παίζουν οι συνθήκες εργασίας.

Υποστηρίζεται από κάποιους ερευνητές ότι δεν έχουν τόσο μεγάλο οικονομικό πρόβλημα οι ανειδίκευτοι εργάτες τόσο όσο οι άνεργοι που έχουν υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο και που η εργασία τους ήταν ανάλογη των προσόντων τους. Γιατί γι' αυτούς τους ανθρώπους η εργασία τους δεν τους απέδιδε μόνο εισόδημα αλλά και κοινωνικό κύρος (όπως λέει και ο Finaman).

Ανάλογα τις συνθήκες της οικονομίας είτε όταν μιλάμε για άνθηση είτε για ύφεση, οι άνεργοι το αντιμετωπίζουν αυτό το πρόβλημα διαφορετικά. Σε περιόδους ύφεσης αυτό που επικρατεί είναι αβεβαιότητα και καθόλου ασφάλεια για οποιαδήποτε κίνηση για το μέλλον. Σε τέτοιες καταστάσεις η ανεργία είναι βέβαιη, λιγότερα είναι τα ποσοστά εύρεσης εργασίας που και αυτή θα είναι με μειωμένο ωράριο ή με αξία χαμηλότερης αυτής της εργατικής δύναμης του ατόμου.

3.7 ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Στις σύγχρονες κοινωνίες που ο αριθμός των ανέργων είναι μεγάλος τα ατομικά προβλήματά τους δίνουν την εικόνα ενός συλλογικού προβλήματος. Εξαιτίας της ανεργίας εντείνονται ανισότητες στην κοινωνία και αυτό οφείλεται γιατί συγκεκριμένες ομάδες πλήττονται περισσότερο δημιουργώντας θύλακες ανεργίας. Οι ανταγωνισμοί σε τέτοιες περιόδους αυξάνονται και εντείνονται εξαιτίας της ανομοιογένειας. Παρουσιάζονται διάφοροι τύποι ανταγωνισμού κυρίως εκεί που υπάρχει μεγάλο ποσοστό μεταναστών και πολλές φορές οι γηγενείς εκφράζουν έντονα τις εθνικιστικές ιδεολογίες και τον κοινωνικό ρατσισμό τους. Αυτός ο ρατσισμός επικρατεί και ανάμεσα σε γηγενείς που αναζητούν εργασία σε υποδεέστερες εργασίες ενώ ανήκαν νωρίτερα σε ανώτερες θέσεις και σε πιο καλοπληρωμένες εργασίες.

Σε κοινωνίες που όσο πάει και αυξάνεται η ανεργία δημιουργεί έντονο το πρόβλημα της φτώχειας και συνεπώς προβλήματα βιοποριστικά που επακόλουθο έχει να μην μπορούν οι άνθρωποι να ακολουθήσουν ανοδική κοινωνική πορεία. Η ανεργία έχει τις δικές τις επιπτώσεις τόσο στο άτομο όσο και στην κοινωνία εξαιτίας της χαλάρωσης των κοινωνικών δεσμών με αποτέλεσμα να εμφανίζονται πιο έντονα τα φαινόμενα της αλλοτρίωσης και ανομίας.

Η ανομία όσο αφορά το επίπεδο της κοινωνίας παρουσιάζεται σε φτωχές εργασιακές προοπτικές και αυξάνεται εκεί η εγκληματικότητα. Στις κοινωνίες που οι άνθρωποι δε μπορούν να βρουν εύκολα εργασία για διάφορους λόγους, όπως άσχημες εργασιακές συνθήκες, χαμηλούς μισθούς, μικρές πιθανότητες ανόδου οι άνθρωποι αποκτούν περιθωριακές ιδεολογίες. Το κλίμα που επικρατεί στην αγορά εργασίας δημιουργεί διάφορες συμπεριφορές στον πληθυσμό που άλλοτε οδηγούν σε έννομη και άλλοτε στην παράνομη συμπεριφορά.

Οι συνθήκες που επικρατούν στην κοινωνία καθώς και οι περιθωριακές μορφές απασχόλησης παίζουν σημαντικό ρόλο στα άτομα που οδηγούνται σε εγκληματικές συμπεριφορές. Ο μόνος τρόπος για να απομακρυνθούν τα νεαρά άτομα από την παρανομία είναι η ύπαρξη περισσότερων ευκαιριών απασχόλησης. Τα άτομα που ασχολήθηκαν από νεαρή ηλικία με την παρανομία και τιμωρήθηκαν απ' το κράτος, ξεκινούν εργασία και επαγγελματική καριέρα δύσκολα.

Η ανεργία που έχει διάρκεια, δημιουργεί προβλήματα στην κοινωνία, όχι μόνο παροντικά αλλά και μελλοντικά επηρεάζει και την κοινωνική ευημερία. Επίσης εμποδίζει το να αναπτυχθεί η κοινωνία δημιουργώντας διαφορετικούς τρόπους ανάπτυξης για τις διαφορετικές κοινωνικές ομάδες. Αυτά είναι σημαντικά προβλήματα που δυσκολεύουν την ύπαρξη συνοχής στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αν όμως χιζόταν η « Ευρώπη των Πολιτών» θα μπορούσαν τα άτομα να κοινωνικοποιηθούν, να αποκτήσουν κοινωνική συνοχή και κοινωνική ανάπτυξη.

3.8 ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΝΗΣΥΧΙΕΣ

Σύμφωνα με τους σύμβουλους επιχειρήσεων οι κυβερνήσεις και οι κοινωνικοί πρωταγωνιστές αντιμετωπίζουν την ανεργία σαν κρίση στον τομέα της ανειδίκευτης εργασίας. Είναι λάθος αν θεωρήσουμε πως δε χάνει το κύρος της η μείωση του χρόνου εργασίας. Πρώτα για τους εργαζομένους με υψηλή επαγγελματική κατάρτιση, τους

ελευθέρους επαγγελματίες και τα στελέχη επιχειρήσεων οι οποίοι βίωσαν στο πέρασμα του χρόνου τη μείωση ωρών εργασίας κάτω απ' τις ίδιες συνθήκες που βίωσαν οι ανειδίκευτοι.

Δυσκολία παρουσιάζεται στο διαχωρισμό ειδικευμένων και ανειδίκευτων εργαζομένων. Σταδιακά γίνεται η διαβάθμιση των προσόντων παρόλο που είναι σπάνιο να έχει κάποιος ιδιαίτερα προσόντα, τα οποία διαφέρουν από κλάδο σε κλάδο, ωστόσο αυξάνεται η αξία τους. Είναι ασταθής η εξασφάλιση της απασχόλησης παρόλη την κατάρτιση που μπορεί να έχει ένα άτομο. Ωστόσο η κατάρτιση χωρίζεται σε διαφορετικούς κλάδους δεξιοτήτων που σχετίζονται μηδαμινά μεταξύ τους. Στον πρώτο κλάδο κατατάσσουμε τις καθαρές τεχνικές δεξιότητες, την γνώση, και την εμπειρία, ανεξάρτητα από την ύπαρξη διπλώματος. Στον δεύτερο κλάδο οι δεξιότητες γίνονται ευκολότερα αντιληπτές και αυτό χάρη στη μεγάλη έκταση που έχουν πάρει στην κοινωνία οι σχέσεις των ανθρώπων μεταξύ τους. Όσο αφορά την επιχείρηση αυτές οι δεξιότητες χαρίζουν στον εργαζόμενο την ικανότητα να μεταδίδει πληροφορίες, να μεταβιβάζει ευθύνες, να κερδίζει την εμπιστοσύνη και τέλος να διαπραγματεύεται έξυπνα.

Σε μία επιχείρηση αναπτύσσεται η δυνατότητα σταθερών δεσμών εμπιστοσύνης και συμπάθειας ανάμεσα στους πελάτες και στους προμηθευτές. Αυτός ο δεύτερος κλάδος δεξιοτήτων δεν έχει να κάνει όπως ο πρώτος με την τεχνική κατάρτιση, εφόσον η διατήρηση των πελατών οφείλεται κατά πολύ στις κοινωνικές δεξιότητες (που έχει ο δεύτερος κλάδος).

Οι επιχειρήσεις δεν κάνουν καμία προσπάθεια να κατατάξουν τους εργαζομένους τους σε κάποιον απ' τους δύο αυτούς κλάδους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα με τον καιρό να αντικατασταθούν. Άρα και οι ειδικευμένοι απειλούνται για μείωση εργασίας όπως κι οι ανειδίκευτοι. Η ανεπάρκεια της κατάρτισης, σύμφωνα με τους κοινωνικούς εταίρους, αντιμετωπίζεται σαν κοινωνική κατάρτα, γι' αυτό και υπήρξε περιορισμός σ' αυτή την κατηγορία των εργαζομένων (εργαζόμενοι), για να επιλυθεί το πρόβλημα.

Η ανεργία σχετίζεται άμεσα με την ταχύτερη ανάπτυξη της τεχνολογικής εξέλιξης και αφορά το σύνολο των εργαζομένων. Όσα κομμάτια αλήθειας κι αν περιέχει, η υπερβολική σκληρότητα των κοινωνικών σχέσεων και η ανεπάρκεια της οικονομικής μεγέθυνσης, δεν αρκούν για να δώσουν ολοκληρωμένη εικόνα σ' αυτό το τεράστιο πρόβλημα. Πρέπει να τονίσουμε ιδιαίτερα πως η αντιμετώπιση της ανεργίας πρέπει να γίνει με μακροοικονομικές, νομισματικές και δημοσιονομικές πολιτικές ώστε να ευνοείται η μεγέθυνση και η ενίσχυση της ζήτησης. Μιας που δεν είναι δυνατό να αγγίξουμε τον παραγωγικό εργαζόμενο, θα προάγουμε μια ειδική βοήθεια, για κάποια συγκεκριμένη κατηγορία ανέργων, χωρίς να εισέλθουμε στο σύνολο της παραγωγικής μηχανής.

Η ανεργία ποτέ δε χτυπήθηκε κατά μέτωπο γι' αυτό και δε μας προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι επιμένει πεισματικά παρά τη θέσπιση μέτρων. Η πρόοδος ή η πτώση του δείκτη της ανεργίας σε ποσοστό του 1% πάνω κάτω, δεν αντικατοπτρίζει σε καμία περίπτωση το μέγεθος του προβλήματος. Η μείωση του χρόνου εργασίας αποκλείεται ως λύση, καθώς επικρατεί μεγάλη σιγή πάνω στο συγκεκριμένο θέμα. Είναι αναπόφευκτη η μαζική ανεργία και επιφέρει πολλά κοινωνικά πλήγματα.

Για να λυθεί το πρόβλημα της διστακτικότητας, που αφορά μόνο τους εργοδότες και το κράτος και όχι τους εργαζομένους, πρέπει να γίνουν σωστές και δυναμικές διαπραγματεύσεις για να πάψει αυτή η ανησυχία. Για να επιτευχθούν όλα αυτά θα πρέπει να προστατευθεί ο μισθός των εργαζομένων. Ο μισθός δεν αποτελεί μόνο την

τιμή ενός εμπορεύματος (για την εργασία που έχει επιδείξει ο εργαζόμενος) αλλά είναι το εισόδημα του κάθε ατόμου ξεχωριστά, με τις κοινωνικές ευθύνες που επιφέρει.

Η κοινωνία σήμερα έχει μετατρέψει την έννοια του ελεύθερου χρόνου σε εμπορευματοποιημένη κατανάλωση. Οι άνθρωποι δεν βρίσκουν εκεί την ευτυχία. Αυτή θεωρείται παθητική κατανάλωση και όχι πρακτική. Έτσι καταντάει ψυχαγωγία. Ωστόσο ο μειωμένος χρόνος εργασίας δημιουργεί ανασφάλεια, έλλειψη αξιοπρέπειας και σαφώς του εισοδήματος. Όλοι οι φόβοι και οι ενδοιασμοί που μας προκαλούνται, οφείλονται στην καινούρια κατάσταση που έχουν να αντιμετωπίσουν οι άνθρωποι με την μείωση χρόνου εργασίας.

3.9 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Παρατηρούνται κάποιες διαρθρωτικές αλλαγές στην οικονομία της Ελλάδας, που οφείλονται στην ύπαρξη των μεταναστών. Δημιουργείται έτσι ένα καθεστώς άτυπο, με τη μόνιμη απασχόληση μεταναστών είτε νόμιμα είτε παράνομα. Πολλοί εργοδότες θεωρούν ελκυστικό το να δουλεύουν παράνομα γι' αυτούς αλλοδαποί, παρόλο που με αυτόν τον τρόπο κινδυνεύουν οι ίδιοι με κυρώσεις αφού παραβαίνουν τους εκάστοτε νόμους. Αυτό οδηγεί στην ανάπτυξη της παραοικονομίας που είχε ήδη αρχίσει να αναπτύσσεται από το 1940.

Η ανάπτυξη της παραοικονομίας και η παράνομη ύπαρξη μεταναστών στη χώρα μας, έχει δημιουργήσει μια σχέση αυτοτροφοδότησης μεταξύ τους και καλύπτει σε ποσοστό το 50%. Στις ελληνικές κοινωνίες προτιμούνται στις παραοικονομούντες επιχειρήσεις μετανάστες γιατί παίρνουν χαμηλότερους μισθούς και γιατί δουλεύουν σε πολύ αντίξοες συνθήκες. Και όσο και να παίρνονται μέτρα αντιμετώπισης της παραοικονομίας, αυτή θα βρίσκεται σε μια συνεχή αίρεση. Εναλλακτική λύση στις εποχιακές εργασίες αποτελούν οι μετανάστες που έχουν χαμηλό κόστος εργασίας και δεν δεσμεύουν τους εργοδότες με συλλογικές συμβάσεις και παρουσιάζουν έντονη κινητικότητα.

Πολλές επιχειρήσεις στην Ελλάδα, παρ' ότι η τεχνολογία παρουσιάζει άνθηση, προτιμούν τον παραδοσιακό τρόπο παραγωγής και χρησιμοποιούν αλλοδαπούς. Κατά συνέπεια το μέγεθος μιας επιχείρησης, τα προϊόντα και ο προσανατολισμός τους καθώς και η υψηλός αριθμός ΜΜΕ δημιουργούν ευνοϊκές συνθήκες για την απασχόληση αλλοδαπών εργατών. Κατά συνέπεια αυτοί είναι κάποιοι λόγοι που οι εργοδότες ασκούν καταπιεστικές συμπεριφορές προς τους εργαζομένους τους. Πρέπει όμως να σημειωθεί η σημαντικότητα της ύπαρξης αλλοδαπών στην ελληνική γεωργία που αποτελεί αναπόφευκτα τμήμα του σκληρού πυρήνα του πληθωρισμού.

Συμπεράσματα από την απασχόληση μεταναστών στην ελληνική οικονομία

Αρχικά η Ελλάδα δε θα σταματήσει ποτέ να δέχεται μεταναστευτικό ρεύμα και η ελληνική οικονομία και κοινωνία θα πρέπει να συνυπάρξουν μ' αυτό. Η παράνομη απασχόληση των μεταναστών έχει θετικά αποτελέσματα, γιατί δημιουργεί ανταγωνισμό ανάμεσα στις μικρού και μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις, που αυτό μπορεί να οδηγήσει στη σταθεροποίηση του οικονομικού συστήματος της Ελλάδας.

Διαπιστώνεται σε κάποιο βαθμό η απασχόληση μεταναστών στην Ελλάδα παρά το μεγάλο ποσοστό ανεργίας:

- Τα ποσοστά ανεργίας δεν είναι πολύ μεγάλα όσο λέγονται,
- Έχουν αυτοτροφοδοτική σχέση η παραοικονομία και η απασχόληση αλλοδαπών,
- Οι ημεδαποί συντηρούνται απ' τις οικογένειές τους
- Υπάρχουν αντίξοες συνθήκες εργασίας με χαμηλούς μισθούς και απότομος τρόπος συμπεριφοράς απ' τους εργοδότες.

Θα πρέπει λοιπόν να δούμε και να κρίνουμε θετικά τους μετανάστες:

- Οι μετακινήσεις των πληθυσμών είναι σημαντικές γιατί δε θίγονται οι ξένοι, πόσο μάλλον στις συνθήκες που ζούμε, παγκοσμιοποίηση.
- Σημαντικό ρόλο αποτελεί και η συνεργασία με γειτονικές χώρες.
- Οι διεθνείς συμβάσεις και το διεθνές δίκαιο δεν επιτρέπουν την αυτονομία και την ανεξαρτησία της πολιτικής της συμπεριφοράς.
- Εξαιτίας του παρελθόντος της Ελλάδας (μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα Ελλήνων στο εξωτερικό) υποχρεώνεται να δεχτεί ή έστω να ανεχτεί τους μετανάστες.

Σημαντικό χαρακτηριστικό είναι η νομιμοποίηση της παράνομης παρουσίας μεταναστών παρόλο που δε ξεπερνιούνται εντελώς. Ωστόσο χαρακτηριστικό της Ελληνικής κοινωνίας είναι ότι οι μετανάστες και στο μέλλον θα αποκλείονται απ' την κοινωνία μας και θα ασχολούνται μόνο με τη δευτερεύουσα αγορά εργασίας. Τέλος οι μετανάστες πρέπει να αντιμετωπιστούν ως τμήμα της πραγματικότητας της Ελλάδας και να μπορέσουμε να συν υπάρξουμε μαζί τους και όχι να διαχωριστούμε απ' αυτούς.

3.10 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ – ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

3.10.1 ΚΙΝΗΤΡΑ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ ΝΕΩΝ

Οι ηλικίες που απευθύνεται η ανεργία είναι κυρίως νεαρές. Αυτό που παρατηρείται είναι συνεχής αύξηση των ποσοστών σε διάστημα οχτώ χρόνων (1981-1989). Σ' αυτό συμβάλλουν κατά πολύ η εκπαίδευση που δίνεται, που έχει άμεση σχέση με την παραγωγική διαδικασία. Ωστόσο η κοινωνία πρέπει να λάβει υπόψη της κάποια μέτρα για να διευκολύνει την πρόσληψη των νέων στις εργασίες :

- Να θεσπιστεί ειδική σύμβαση περιορισμένου χρόνου εργασίας και κατάρτισης.
- Να γίνει πρακτική εξάσκηση με λίγη αμοιβή.
- Να απαλλαχτούν οι νέοι από τις κοινωνικές εισφορές κοινωνικής ασφάλισης (τα πρώτα δυο έτη)
- Να ενισχυθεί η επιδότηση της απασχόλησης.

3.10.2 ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΙ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ

Η Ελλάδα είναι μια από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την ύπαρξη μεγάλου ποσοστού ηλικιωμένων και αυτό οφείλεται σε διάφορους λόγους. Όπως μείωση γεννητικότητας, αυξημένη μετανάστευση, κ.α. Η ανεργία που αυξάνεται οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στην ανεπάρκεια προσλήψεων παρά την αύξηση των απολύσεων και κυρίως των ηλικιωμένων ατόμων. Σε εξαίρεση με τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ελλάδα δεν απολύει τους ηλικιωμένους της και αυτό γιατί οι επιχειρήσεις έχουν οικογενειακό τύπο λειτουργίας.

Μέτρα για λήψη που προτείνονται για τη φύλαξη των ηλικιωμένων αλλά και για την ελευθέρωση θέσεων εργασίας για τους νέους είναι:

- Να γίνεται πρόωρη συνταξιοδότηση άνω των 55 ετών, μείωση απασχόλησης και αντίστοιχα μείωση εισοδήματος και σε συγκεκριμένες περιπτώσεις επιδότηση από το κράτος (από τον Ειδικό Κοινό Λογαριασμό). Για να επιτευχθεί αυτό θα πρέπει να αναδιοργανωθεί το ασφαλιστικό σύστημα συνταξιοδότησης. Έτσι θα επιτευχθεί ανακατανομή των πόρων προς όφελος των ηλικιωμένων.
- Σημαντική κίνηση σε περιοχές που είναι αδύνατη η πρόσβαση στην απασχόληση, είναι η λήψη μέτρων για την ασφαλιστική υποστήριξη αυτών που είναι έτοιμοι να βγουν σε σύνταξη.

3.10.3 ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΚΑΙ ΟΑΕΔ

Το ΟΑΕΔ, η Υπηρεσία Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες σε συνεργασία με τις Διευθύνσεις Εκπαίδευσης Απασχόλησης και Επαγγελματικού Προσανατολισμού θα βγάλουν προγράμματα διαμορφωμένα στις ανάγκες της αγοράς εργασίας και θα ανταποκρίνεται στον πληθυσμό που κινδυνεύει απ' τον κοινωνικό Αποκλεισμό.

Το Συμβούλιο Επαγγελματικής Κατάρτισης και Αποκατάστασης (ΑΜΕΑ) θα ελέγξει αυτά τα προγράμματα και για το πόσο κατάλληλα είναι. Τα προγράμματα αυτά θα αφορούν:

- Λειτουργία Ειδικών Τμημάτων ΑΜΕΑ στα ΚΕΚ και ειδικά τμήματα στις φυλακές .
- Ειδικές Σχολές ΑΜΕΑ του ΟΑΕΔ.
- Προγράμματα Ενδοεπιχειρησιακής Κατάρτισης.
- Προγράμματα Κατάρτισης εξ' Αποστάσεως (ΑΜΕΑ Γαλατσίου)
- Προγράμματα συνεργασίας με άλλους φορείς.
- Δημιουργία παραγωγικού Ειδικού Κέντρου (Λακιά Θεσσαλονίκης)
- Ενσωμάτωση ειδικών ομάδων ΑΜΕΑ στα γενικά προγράμματα Κατάρτισης του ΟΑΕΔ.

Θα γίνει προώθηση προγραμμάτων για νέες θέσεις εργασίας και για νέους ελεύθερους επαγγελματίες που έχουν σχέση ΑΜΕΑ, προφυλακισμένα ή απεξαρτημένα. Θα γίνεται και προώθηση προγραμμάτων μερικής και εποχιακής απασχόλησης (για 5 μήνες).

Η υπηρεσία Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες θα προχωρήσει στις εξής κινήσεις για την καλύτερη λειτουργία των προγραμμάτων:

- Στη λειτουργία Τμημάτων Ειδικών Ομάδων και νέα Γραφεία Εργασίας.
- Τα έξι Ειδικά Γραφεία ΑΜΕΑ θα αναδιαρθρωθούν.

Σε όλο αυτό θα συμβάλλει και ο ΟΑΕΔ, στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού.

3.10.4 ΜΕΡΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ: ΝΕΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Στην χιλιετία που αρχίζει πρωταγωνιστικό ρόλο θα έχει η μερική απασχόληση εργασίας. Ωστόσο αυτή η μορφή απασχόλησης μπορεί να καταπολεμήσει κατά πάρα πολύ την ανεργία. Για πολλούς όμως Έλληνες η μερική απασχόληση είναι ένας τρόπος διαφυγής, αφού δε βρίσκουν θέσεις εργασίας σε εργασίες πλήρους απασχόλησης. Τα ποσοστά είναι σταθερά στα 4,5%.

Αύξηση Μερικής Απασχόλησης

Η μερική απασχόληση προϋποθέτει την παραίτηση από την καριέρα. Σύμφωνα μ' αυτό όμως μεγάλο μέρος των γυναικών συμβιβάζονται ενώ οι άντρες δεν μπορούν ακόμη να το δεχτούν. Η μερική απασχόληση συνεπάγεται την κατάργηση της συνδικαλιστικής πρακτικής. Η ύπαρξη πολλών ωραρίων δυσχεραίνει την διοργάνωση συγκεντρώσεων με γενική συμμετοχή εργαζομένων.

Άλλο ένα σημαντικό εμπόδιο είναι ότι ο εργοδότης επιβάλλει τη μερική απασχόληση κι ο εργαζόμενος σε περίπτωση μελλοντικής ανάγκης δε θα μπορέσει εύκολα να βρει θέση εργασίας σε πλήρη απασχόληση. Οι γυναίκες είναι εκείνες που βρίσκονται πιο εύκολα στο στόχαστρο της ανεργίας και αυτό γιατί καταπιάνονται από τη μερική απασχόληση. Καλύτερα θα ήταν να μειωθεί ο εργασιακός χρόνος για όλους ώστε να γίνει καταμερισμός στο σπίτι ανάμεσα σε άντρες και γυναίκες.

Με τη μερική απασχόληση εντείνεται πιο έντονα η ανισότητα μεταξύ αντρών και γυναικών, αφού οι τελευταίες πλήττονται κατά πολύ τόσο στο χώρο της αγοράς όσο και στις επιχειρήσεις. Ανασταλτικά λειτουργεί η απώλεια εισοδήματος από τη στιγμή που κάποιος δεν μπορεί να βρει πλήρη απασχόληση εφόσον έχει υιοθετήσει το καθεστώς της μερικής απασχόλησης. Και δεν είναι καθόλου ρεαλιστική η προοπτική ότι καταφεύγει κανείς στη μερική απασχόληση για μείωση της ανεργίας. Η μερική απασχόληση αποτελεί τη μοναδική λύση εφόσον οι συνθήκες είναι θετικές. Αυτοί που επιθυμούν να εργάζονται περισσότερο, είναι εκείνοι που έχουν υψηλή κατάρτιση.

Ελαστικό Μοντέλο Εργασίας

Μεγάλο ποσοστό των μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης καταπιάνονται από τη μερική απασχόληση και μπορεί να συνδυάσουν και τις άλλες υποχρεώσεις τους. Γι' αυτό και επιδιώκεται με νόμο η κατοχύρωση του "parttime" με σκοπό την προστασία του εργαζομένου. Αυτό ορίζεται στο Ν. 1892/90. Ο νόμος αυτός καθορίζει τις ώρες εργασίας, το ύψος των αποδοχών και την ασφάλιση τους. Γίνεται αναζήτηση για νέο

πρότυπο εργασίας που θα βελτιώσει την απασχόληση και την ανταγωνιστικότητα και θα συμβάλει στην μεγαλύτερη παραγωγικότητα και ευημερία, αλλά αυτό προϋποθέτει να μην περιοριστεί στις μεγάλες επιχειρήσεις. Σύμφωνα με γερμανικά αλλά και σκανδιναβικά πρότυπα οι επιχειρήσεις που αναδιοργάνωσαν τη μορφή των εργασιακών τους σχέσεων είχαν καλύτερο αποτέλεσμα από εκείνες που είχαν εισάγει προηγμένη τεχνολογία στην βιομηχανική τους παραγωγή.

Προτάσεις Για Αντιμετώπιση

Προτείνεται η 12ωρη απασχόληση την εβδομάδα τόσο σε δημόσιες όσο και σε ιδιωτικές επιχειρήσεις για να υπάρχει εξισορρόπηση του παράγοντα της αυξημένης παραγωγικότητας που επιδεικνύουν οι μερικώς απασχολούμενοι, αυτό είναι να υπολογίζεται το εισόδημα σε αναλογία προς την πλήρη απασχόληση. Θα γίνει επέκταση του θεσμού στο δημόσιο τομέα, τόσο στις εποχιακές ανάγκες στους ΟΤΑ όσο και στις νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις, περιφερειακές και νομαρχιακές διοικήσεις και σε περιπτώσεις κοινωνικής εργασίας. Επίσης για να αυξηθεί ο αριθμός των νέων ανθρώπων στην επιχείρηση καθώς και η παραγωγικότητα, προτείνεται οι υπάλληλοι που είναι 3 χρόνια πριν την συνταξιοδότηση να μειώνεται το ωράριο εργασίας τους (στο μισό), ώστε τη θέση τους να παίρνουν νέα άτομα (έως 25 ετών).

Εκσυγχρονισμός και Αναμόρφωση του Υφιστάμενου Πλαισίου

Η δημιουργία του ΟΑΕΔ απευθύνεται σε ανεργία μικρότερης διάρκειας από τη σημερινή και επίπεδα εργασίας λιγότερο απαιτητικά. Γι' αυτό το λόγο χρειάζεται ριζική αναμόρφωση του συστήματος που επικρατεί αλλά και των νομικών πλαισίων. Ο ΟΑΕΔ πρέπει να ακολουθήσει κάποιες κατευθύνσεις όπως:

- Να βελτιωθούν οι προϋποθέσεις επιδότησης και ο έλεγχος της ανεργίας.
- Να αποδίδονται αμεσότερα οι εισφορές.
- Να διαμορφωθούν δύο επίπεδα επιδομάτων για την ανεργία:

1. Κύρια Επιδότηση- Αυξημένα ποσά Επιδόματος για βραχύτερο χρόνο

Η χρηματοδότηση θα είναι από εργοδότες και εργαζομένους μέσα στα πλαίσια της εισφοράς 0,36%

2. Επικουρική Επιδότηση (Κοινωνικό Επίδομα)

Στο επίδομα αυτό που είναι κοινωνικής μορφής τη χρηματοδότηση αναλαμβάνει η πολιτεία και πιο συγκεκριμένα ο Εθνικός Προϋπολογισμός, πράγμα που συμβαίνει και στις άλλες χώρες της Ευρώπης.

- Να γίνει εκσυγχρονισμός των Γραφείων Ευρέσεως Εργασίας, ώστε μ' αυτή την αναδιοργάνωση να ανταποκρίνονται καλύτερα στο κοινό. Σημαντικό είναι να λειτουργήσουν και ιδιωτικά γραφεία ευρέσεως εργασίας.
- Να δημιουργηθούν προγράμματα κατάρτισης και επανακατάρτισης για όσους η εξειδίκευση απαξιώνεται.

- Για να έχουν οι Κοινωνικοί Εταίροι και το κράτος ισότιμη συμμετοχή θα πρέπει να γίνει τροποποίηση στη σύνθεση του Δ.Σ. και στις αποφασιστικές αρμοδιότητες.
- Να βελτιωθούν οι Εθνικοί και Κοινοτικοί πόροι.
- Για να επιτευχθούν όλα αυτά πρέπει να βγει ένα κοινό πόρισμα μεταξύ εργαζομένων και εργοδοτών.

Εκπαίδευση και Κατάρτιση

Οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξη, προσαρμογή σε νέες τεχνολογίες, εκσυγχρονισμό στην οικονομία, άνοιγμα επιχειρήσεων σε νέες αγορές πρωταγωνιστικό ρόλο παίζει ο ίδιος ο άνθρωπος, το εργατικό δυναμικό και οι δεξιότητές του. Η επένδυση όλη πρέπει να γίνει προς τον ανθρώπινο παράγοντα, που παρόλο το ότι είναι πολυδάπανη επιφέρει πλεονέκτημα στο δρόμο προς την ανάπτυξη. Για να γίνει η επένδυση αυτή και για να έχει και τα αναμενόμενα, θα πρέπει να κατευθυνθεί προς τον εκσυγχρονισμό των δομών που προϋπάρχουν και στην προσαρμογή τους στα νέα δεδομένα.

Όλοι οι φορείς που συμμετέχουν στην αναδιάρθρωση της κατάρτισης/ εκπαίδευσης της Ελλάδας θα ενωθούν και θα συνεργαστούν για να επιτευχθεί ο σκοπός τους. Κάτι άλλο που παρατηρείται είναι η συνύπαρξη της ανεργίας με την υπερβάλλουσα ζήτηση εργασίας (για ορισμένες ειδικεύσεις), το ότι οι τελευταίοι αδυνατούν να βρουν εργασία επειδή αυτά που προσφέρει το εκπαιδευτικό σύστημα είναι περιορισμένα. Σε διάφορα προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης παρατηρείται έλλειψη συντονισμού και εποπτείας. Σχετικά με τη σύνθεση επιτροπών για την κατάρτιση, λόγω της μη εμφάνισης των κοινωνικών εταίρων θεωρούν ότι η συμβολή τους είναι ανύπαρκτη. Για να επιτευχθούν ωστόσο όλοι οι στόχοι θα πρέπει όλοι οι κοινωνικοί εταίροι να ενεργοποιηθούν γιατί είναι οι μόνοι σε θέση που μπορούν να γνωρίζουν την υπάρχουσα κατάσταση αλλά και τις μελλοντικές ανάγκες της οικονομίας.

Κινητικότητα Εργατικού Δυναμικού

Σε 6% είναι το ποσοστό της διαρθρωτικής ανεργίας στο χώρο της Ευρώπης που οφείλεται στην αντιστοιχία προσφοράς και ζήτησης. Παράγοντας μείωσης της ανεργίας θεωρείται η κινητικότητα του εργατικού δυναμικού. Στοιχεία γι' αυτή την κινητικότητα είναι το φύλλο, το κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον καθώς και η ηλικία. Θα πρέπει να παρθούν κάποια μέτρα για την βελτίωση της κινητικότητας:

- Με συγκεκριμένα προγράμματα κατάρτισης να διευκολυνθεί μεταξύ των τομέων της οικονομίας η επαγγελματική κινητικότητα των εργαζομένων.
- Τα προγράμματα κατάρτισης να προσαρμόζονται στην αντιστοιχία προσφοράς και ζήτησης.
- Να ενισχυθεί η κινητικότητα των εργαζομένων, σ' αυτό θα συμβάλλει η οργανωμένη και συνολική αντιμετώπιση του προβλήματος.

Ευελιξία Στην Αγορά Εργασίας

Η ανεργία αυξάνεται σε ποσοστά εξαιτίας της έλλειψης ευελιξίας στην αγορά εργασίας και έτσι δυσκολεύουν και τον διαρθρωτικό αγώνα. Το επίπεδο της ανεργίας μπορεί να μειωθεί ή να διατηρηθεί σε χαμηλά επίπεδα εξαιτίας της μερικής απασχόλησης, της κατοχής θέσης εργασίας και του κυμαινόμενου ωραρίου. Εκείνοι, σύμφωνα με την εμπειρία των κρατών, που προσφεύγουν στις ευέλικτες μορφές απασχόλησης, φαίνεται ότι έχουν:

- Ευμένεια σε ειδικές ομάδες ανθρώπων, που αναζητούν ευελιξία στην εργασία τους για αντικειμενικούς λόγους.
- Στήριξη εποχιακών επιχειρήσεων .
- Χαμηλά ποσοστά ανεργίας.
- Κατανομή του όγκου της διαθέσιμης εργασίας.
- Η μερική εργασία ευνοεί τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.
- Βελτίωση των προσόντων των νέων (που δεν βρίσκουν πλήρη εργασία) με προοπτικές ένταξής τους στην αγορά εργασίας.

Μετρά που Μπορούν να Ληφθούν

- Οι κοινωνικοί εταίροι πρέπει να διαδώσουν στους εργαζομένους την αποδοχή της μερικής απασχόλησης (εθελοντικός χαρακτήρας) και να εξασφαλιστεί της ίσης μεταχείρισης με τους εργαζομένους με πλήρη απασχόληση.
- Ο ΟΑΕΔ να δημοσιοποιεί τις ζητούμενες- κενές θέσεις της μερικής απασχόλησης
- Θα πρέπει μέσω των κοινωνικών εταίρων και της κυβέρνησης να μη θεωρείται υποδεέστερη η μερική απασχόληση.

3.11 ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑΣ

Στο παραγωγικό και εργασιακό πρότυπο παρατηρούνται κάποιες ασυνέχειες οι οποίες οφείλονται στην ταχεία διάχυση της νέας τεχνολογίας που στηρίζεται στις τηλεπικοινωνίες και στους υπολογιστές. Αυτό φέρει και ποιοτικές αλλά και ποσοτικές επιπτώσεις. Στα παρακάτω κεφάλαια θα γίνει διάκριση των επιπτώσεων που προκαλείται απ' τη διάχυση της νέας τεχνολογίας τόσο στις ζητούμενες τεχνικές δεξιότητες όσο και στο συνολικό όγκο της απασχόλησης.

Το είδωλο εργάτη που χρειάζεται η βιομηχανική κοινωνία της μαζικής παραγωγής, είναι ένα άτομο το οποίο θα υπακούει στις ανωτέρω δυνάμεις (εργοδότες) και να θεωρηθεί υποχείριο των μηχανών χωρίς να μπορεί να αλλάξει αυτή την ιεραρχία. Και χαρακτηριστικό στοιχείο γι' αυτό το παραγωγικό σύστημα είναι η πειθαρχία κι ο εξαναγκασμός. Ο εργοδότης που διαχειρίζεται τα του εργοστασίου, ασκεί πειθαρχία στον εργαζόμενο και εκείνος έχοντας το φόβο της απόλυσης, κάνει αποδοτικότερο το έργο του. Κάποιος μέσω των δεξιοτήτων του μπορεί να προβλέψει τις εργασιακές σχέσεις του στο μέλλον.

Σύμφωνα με την φορντική περίοδο, ο άνθρωπος εξετάζει τις δεξιότητες του και τις μειώνει εκεί που πρέπει. Κατά την μεταφορντική περίοδο γίνεται το ανάποδο δηλαδή εμπλουτισμός των τεχνικών δεξιοτήτων και αυτό φαίνεται με βάση δύο δεδομένα:

Κατά πρώτο, οι Αμερικάνοι εργάζονται κάτω από συνθήκες που χρειάζονται δεξιότητες. Κατά δεύτερο, σύμφωνα με τη διαδικασία της αυτοματοποίησης σημαντικό ρόλο παίζει η αύξηση των απαιτούμενων τεχνικών δεξιοτήτων. Ενώ δηλαδή μειώνεται το "βάθος" των δεξιοτήτων, μειώνεται το "εύρος" τους. Για την περίπτωση αποφυγής κάποιου λάθους στην εισαγωγή μεθόδων ευέλικτου αυτοματισμού απαιτείται η αύξηση δεξιοτήτων. Επίσης τα τελευταία 20 χρόνια η ανάπτυξη της τεχνολογίας δρα σημαντικά κατά της όξυνσης των ανισοτήτων της κοινωνίας.

Η όξυνση των κοινωνικών ανισοτήτων κατά μεγάλο ποσοστό οφείλεται στην τεχνολογία που χρειάζεται εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό. Αυτό στηρίζεται στις διαθέσιμες εμπειρικές ενδείξεις που καταγράφουν ουσιαστική αύξηση μεριδίου απασχόλησης και αποδοχών στους βιομηχανικούς τεχνολογικούς κλάδους.

Ωστόσο δεν πρέπει η απαρίθμηση των τάσεων που αναφέρθηκαν να μας οδηγήσει σε εκτιμήσεις και προβλέψεις γύρω από του ενός και μοναδικού εργατικού προφίλ. Δε γίνεται και είναι λάθος να δώσει κάποιος σ' αυτές τις νέες εξελίξεις ντετερμινιστικό περιεχόμενο. Αυτή η τεχνολογία μπορεί να βελτιώσει την ποιότητα της παραγωγής καθώς και την αύξηση της προσαρμοστικότητας και ευελιξίας της επιχείρησης και να χρησιμοποιηθεί προς μείωση του εργατικού κόστους και μείωση της εξάρτησης της επιχείρησης από τους εξειδικευμένους εργαζομένους.

Αφενός στη μία πλευρά έχουμε εμπλουτισμό των δεξιοτήτων στην άλλη μείωση των ζητούμενων αγοράς. Ο εμπλουτισμός είναι εκείνος που στο μέλλον θα επικρατήσει εξαιτίας του «Νέου Ανταγωνισμού», που θα οδηγήσει τις επιχειρήσεις στην ποιότητα και την ευελιξία (και όχι στη μείωση των τιμών).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΛΙΜΑ

4.1 ΕΡΕΥΝΕΣ ΤΟΥ Ι.Ο.Β.Ε.

Το Ι.Ο.Β.Ε., το Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών, είναι ένας ιδιωτικός, μη κερδοσκοπικός, κοινωφελής, ερευνητικός οργανισμός και ιδρύθηκε το 1975 με σκοπό την επιστημονική έρευνα των τρεχόντων προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας καθώς και αυτόν που θα ξεπροβάλλουν, την παροχή αντικειμενικής πληροφόρησης και την διατύπωση προτάσεων οι οποίες βοηθούν στην διαμόρφωση πολιτικής.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται πρόσφατες μελέτες διερεύνησης του οικονομικού κλίματος από το Ι.Ο.Β.Ε.

Έρευνα του Ι.Ο.Β.Ε. για το μήνα Ιανουάριο 2014

Σύμφωνα με το Ι.Ο.Β.Ε. και την έρευνα της οικονομικής κατάστασης της Ελλάδος τον μήνα Ιανουάριο καταγράφηκε μικρή βελτίωση του οικονομικού κλίματος της με τον Δείκτη Οικονομικού Κλίματος να ανέρχεται στις 92,6 μονάδες υψηλότερα από τις 91,4 μονάδες που καταγράφηκαν το μήνα Δεκέμβριο. Ο Δείκτης του Οικονομικού Κλίματος δημοσιεύεται κάθε μήνα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποτελώντας μέτρο της πορείας των οικονομικών δραστηριοτήτων και αποτυπώνει εκτιμήσεις και προσδοκίες προερχόμενες από έρευνες για τις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές. Η βιομηχανία, οι υπηρεσίες, οι καταναλωτές, ο κατασκευαστικός κλάδος και ο κλάδος του λιανικού εμπορίου αποτελούν συνιστώσες της οικονομίας οι οποίες λαμβάνονται υπόψη στις έρευνες. Τον μήνα Ιανουάριο παρατηρήθηκε αύξηση των επιχειρηματικών προσδοκιών ιδιαίτερα στο λιανικό εμπόριο, τις υπηρεσίες και τις κατασκευές καθώς η καταναλωτική συμπεριφορά επαναφέρει την ισορροπία έπειτα από την άνοδο που είχε την εορταστική περίοδο αποτελώντας ένα φυσιολογικό φαινόμενο. Τους τελευταίους 6-7 μήνες είχαν παρατηρηθεί μικρές διακυμάνσεις λόγω της αναμονής των οικονομικών εξελίξεων. Οι πολίτες και οι επιχειρήσεις προσδοκούν την ανάπτυξη, μειώνοντας την απαισιοδοξία και την ανησυχία τους για το μέλλον, χωρίς όμως ο συνολικός δείκτης να ενισχύεται σημαντικά. Βέβαια έχει διαπιστωθεί ότι αναμένοντας τις εκλογικές διαδικασίες υπάρχει βελτίωση του οικονομικού κλίματος αφού δημιουργούνται προσδοκίες για οικονομική άνθηση. Αντιθέτως οι εκλογές του ερχόμενου Μαΐου ενδέχεται να αποτρέψουν την ισχυροποίηση αυτής της επιθυμητής εξέλιξης. Συγκεκριμένα σύμφωνα με την έρευνα που έγινε τον μήνα Ιανουάριο:

Η Καταναλωτική Εμπιστοσύνη κλονίζεται ακόμα περισσότερο αφού αντί η οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών, όσο και η οικονομική κατάσταση της χώρας να βελτιωθεί, επιδεινώνεται. Εμφανής είναι και η μεγάλη δυσκολία για αποταμίευση. Ακόμα, λιγότερο ανεπιθύμητη είναι η πρόβλεψη των επόμενων 12 μηνών για την εξέλιξη της ανεργίας.

Στη Βιομηχανία, στις προβλέψεις για βραχυπρόθεσμη εξέλιξη της παραγωγής υπάρχει μια μικρή ενθάρρυνση αφού οι δείκτες των εκτιμημένων αποθεμάτων και των εκτιμήσεων όσο αφορά τις παραγγελίες και την ζήτηση δεν μεταβάλλονται.

Στις Υπηρεσίες, εξασθενημένες είναι οι εκτιμήσεις των επιχειρήσεων ως προς την τρέχουσα δραστηριότητα τους. Αντιθέτως οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα ζήτηση σχετικά με τις πωλήσεις και τις προβλέψεις της βραχυπρόθεσμης εξέλιξης τους είναι ενθαρρυντικές.

Στο Λιανικό Εμπόριο, οι ανεπιθύμητες εκτιμήσεις όσο αφορά τις τρέχουσες πωλήσεις λιγοστεύουν και με τον αρνητικό δείκτη των εκτιμημένων αποθεμάτων να επεκτείνεται ελαφρά, οι αρνητικές προβλέψεις για τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές τους εξελίσσονται και αυτές ήπια.

Στις Κατασκευές, περιορισμένες είναι οι αρνητικές προβλέψεις σχετικά με το πρόγραμμα εργασιών των επιχειρήσεων ενώ ταυτόχρονα κερδίζει αισθητά έδαφος ο δείκτης που αφορά την προβλεπόμενη απασχόληση.

Τέλος, το συμπέρασμα της έρευνας για το μήνα Ιανουάριο είναι η βελτίωση του οικονομικού κλίματος στην Ευρωζώνη και την ΕΕ1, με αύξηση του σχετικού δείκτη 0,5 και 0,9 μονάδων αντιστοίχως και να φτάνει τις 100,9 και 104,7 μονάδες. Η συνεχής ανοδική πορεία του οικονομικού κλίματος στην Ευρώπη, κράτα στα ίδια σχεδόν επίπεδα, κοντά δηλαδή στο μέσο όρο μακροχρόνια το σχετικό δείκτη στην Ευρωζώνη.

Έρευνα του Ι.Ο.Β.Ε. για το μήνα Φεβρουάριο 2014

Σύμφωνα με το Ι.Ο.Β.Ε. τον Φεβρουάριο ο Δείκτης του Οικονομικού Κλίματος ανήλθε στα υψηλότερα επίπεδα των τελευταίων 5,5 ετών, φτάνοντας τις 94,8 μονάδες από τις 92,6 μονάδες του μήνα Ιανουαρίου. Ορατή είναι η βελτίωση των επιχειρηματικών προσδοκιών όσο αφορά την Βιομηχανία, το Λιανικό Εμπόριο, τις Υπηρεσίες και ιδιαίτερος τις κατασκευές, σε αντίθεση με την Καταναλωτική Εμπιστοσύνη που συνεχίζει την πτωτική πορεία και τον μήνα Φεβρουάριο. Και συγκεκριμένα :

Στη Βιομηχανία, όσο αφορά τις προβλέψεις της βραχυπρόθεσμης εξέλιξης της παραγωγής και των εκτιμήσεων στο τρέχον επίπεδο των παραγγελιών και της ζήτησης αρχίζουν να αναπτύσσονται ανάμεσα στις άλλες, διατηρώντας αμετάβλητο το δείκτη των αποθεμάτων.

Στις Υπηρεσίες, βελτιώνονται οι εκτιμήσεις των επιχειρήσεων της τρέχουσας δραστηριότητας τους καθώς επίσης υπάρχει οριακή βελτίωση των εκτιμήσεων της τρέχουσας ζήτησης και των προβλέψεων της βραχυπρόθεσμης εξέλιξης τους.

Στο Λιανικό Εμπόριο, μειώνονται οι ανεπιθύμητες εκτιμήσεις για τις τρέχουσες πωλήσεις όπως και οι αρνητικές προβλέψεις των βραχυπρόθεσμων προοπτικών τους, έχοντας τον δείκτη των αποθεμάτων που έχουν εκτιμηθεί να επεκτείνεται.

Στις Κατασκευές, οι αρνητικές προβλέψεις σχετικά με το πρόγραμμα εργασιών των επιχειρήσεων παραμένουν σταθερές ενώ έδαφος ο δείκτης που αφορά την προβλεπόμενη απασχόληση κατέχει μία ανοδική πορεία.

Στην Καταναλωτική Εμπιστοσύνη, αμετάβλητες παραμένουν οι προβλέψεις που αφορούν την οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών, την οικονομική κατάσταση της

χώρας αλλά και αυτές που αφορούν την εξέλιξη της ανεργίας το επόμενο 12 μήνο. Ορατή ήταν και η επιδείνωση των προθέσεων για αποταμίευση.

Από την έρευνα του I.O.B.E. στις αρχές του έτους συμπεραίνουμε ότι υπάρχει βελτίωση του οικονομικού κλίματος που λαμβάνοντας υπόψη τα μακροοικονομικά στοιχεία και τους επιμέρους βραχυχρόνιους δείκτες σε επιμέρους τομείς της οικονομίας θα οδηγήσει στην εξασθένιση της ύφεσης.

Σύμφωνα με το I.O.B.E. αποκτούνται προοδευτικά συνθήκες με τις οποίες θα σταθεροποιηθεί η οικονομία έχοντας ως αποτέλεσμα την προσαρμογή των προσδοκιών των πολιτών και των επιχειρήσεων σε νέα εισοδηματικά δεδομένα αλλά και σε νέα δεδομένα που αφορούν την εγχώρια ζήτηση, αγγίζοντας επίπεδα χαμηλότερα από αυτά πριν την κρίση.

Έρευνα του I.O.B.E. για το μήνα Μάρτιο 2014

Τον Μάρτιο ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος έφτασε τις 97,5 μονάδες από τον Φεβρουάριο που είχε διαμορφωθεί στις 94,8 μονάδες και επισημαίνεται ως την υψηλότερη επίδοση από το 2008. Ανάκαμψη καταγράφηκε στους τομείς της οικονομίας και ιδιαίτερα στις επιχειρηματικές προσδοκίες των βιομηχανιών και στις κατασκευές ενώ οι υπηρεσίες κατείχαν μια σταθερή πορεία και το λιανικό εμπόριο πτωτική. Σε ανοδική πορεία έπειτα από ένα δίμηνο υποχώρησης κινήθηκε και η καταναλωτική εμπιστοσύνη αφού τα τελευταία τέσσερα χρόνια είχε κλονιστεί αρκετά.

Θετικά μηνύματα απορρέουν από την έρευνα του I.O.B.E. σχετικά με την πορεία της οικονομίας αλλά και των επιμέρους εξελίξεων αν και οι οικονομικές δυσκολίες των προηγούμενων ετών παραμένουν αφού είχαν συσσωρευτεί λόγω κρίσης. Η δημιουργία προσδοκιών για την σταθεροποίηση της οικονομίας είναι αποτέλεσμα της συνεχούς επιβράδυνσης της ύφεσης.

Σύμφωνα με την έρευνα για τον μήνα Μάρτιο:

Στη βιομηχανία κερδίζουν βελτιώνονται σημαντικά οι προβλέψεις για την βραχυπρόθεσμη εξέλιξη στον τομέα της παραγωγής. Αντιθέτως μικρή εξασθένιση καταγράφουν οι εκτιμήσεις που αφορούν το τρέχον επίπεδο παραγγελιών και ζήτησης.

Στις υπηρεσίες, χειροτερεύουν οι εκτιμήσεις που αφορούν τις επιχειρήσεις και τις τρέχουσες δραστηριότητες τους καθώς και εκείνες της τρέχουσας ζήτησης σε αντίθεση με τις προβλέψεις της βραχυπρόθεσμης εξέλιξης της ζήτησης που έχουν ανοδική πορεία και εξισορροπούν την κατάσταση.

Στο λιανικό εμπόριο, καταγράφεται αύξηση των αρνητικών εκτιμήσεων στις τρέχουσες πωλήσεις και σταθερότητα στις αρνητικές προβλέψεις των βραχυπρόθεσμων προοπτικών τους και έχοντας πτωτική πορεία του δείκτη αποθεμάτων, αφήνονται αιχμές για την ρευστοποίησή τους.

Στις κατασκευές, παραμένουν σταθερά σε αρνητικά επίπεδα οι προβλέψεις που αφορούν το πρόγραμμα εργασιών των επιχειρήσεων, ενώ ενισχύεται ο δείκτης της απασχόλησης.

Στην καταναλωτική εμπιστοσύνη, σημαντική άνοδος καταγράφεται για το επόμενο 12μήνο στις προβλέψεις της οικονομικής κατάστασης των νοικοκυριών καθώς και την

οικονομική κατάσταση της χώρας, ενώ σε σταθερά επίπεδα κινούνται οι προθέσεις για αποταμίευση. Μικρή βελτίωση καταγράφεται και στις προβλέψεις που αφορούν την ανεργία.

Μικρή βελτίωση είχε το οικονομικό κλίμα στην Ευρωζώνη τον Μάρτιο, ενώ σταθεροποιημένο παραμένει στην ΕΕ, με τη διαμόρφωση του δείκτη στις 102,4 μονάδες από τις 101,2 μονάδες του προηγούμενου μήνα και 105,3 από 105,0 μονάδες αντιστοίχως. Συγκεκριμένα στην Ευρωζώνη σημαντικός παράγοντας βελτίωσης του κλίματος αποτελεί η άνοδος της καταναλωτικής εμπιστοσύνης. Η μικρή βελτίωση στις προσδοκίες των υπηρεσιών και στο λιανικό εμπόριο, επηρεάζει ελάχιστα το κλίμα, ενώ ασήμαντες είναι οι μεταβολές που σημειώνονται τον Μάρτιο στις κατασκευές και τη βιομηχανία. Όσο αφορά την ΕΕ, καταγράφεται επιδείνωση του οικονομικού κλίματος σε επίπεδο χωρών. Σταθερότητα χαρακτηρίζει τις προσδοκίες των υπηρεσιών, ενώ το λιανικό εμπόριο σημείωσε μία ελαφριά πτώση. Οι προσδοκίες στην βιομηχανία, τις κατασκευές και στην καταναλωτική εμπιστοσύνη βρίσκονται σε ισορροπία με τις εξελίξεις που καταγράφονται στην Ευρωζώνη.

Έρευνα του IOBE μέχρι το μήνα Ιούνιο 2014

Την μεγαλύτερη άνοδο κατέγραψε ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος το μήνα Ιουνίου του 2014 που ανέρχεται στις 103,7 μονάδες, αποτελώντας την υψηλότερη επίδοση από τον Απρίλιο του 2008. Αισιόδοξες είναι οι προβλέψεις που απορρέουν όσο αφορά την οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών καθώς και ολόκληρης της χώρας αφού η καταναλωτική εμπιστοσύνη βελτιώνεται ολοένα και περισσότερο. Ανοδική ήταν η πορεία της βιομηχανίας όπως κατεγράφη το μήνα Ιούνιο φτάνοντας τις 99,9 μονάδες συγκριτικά με τις 95,1 μονάδες του μήνα Μαΐου.

Ωστόσο αρνητικές παραμένουν οι εκτιμήσεις που αφορούν τις παραγγελίες και την τρέχουσα ζήτηση. Τις 84,2 μονάδες έχει αγγίξει ο δείκτης επιχειρηματικής προσδοκίας στον τομέα των κατασκευών κατέχοντας την δεύτερη μεγαλύτερη επίδοση, όπως και αυτή του Μαΐου των 80,9 μονάδων, τα τελευταία έξι χρόνια. Σημαντικό ρόλο σ' αυτή την εξέλιξη έπαιξε η ανασυγκρότηση και δημιουργία κάποιων μεγάλων δημόσιων έργων. Αύξηση είχε και ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών του λιανεμπορίου τον μήνα Ιούνιο φτάνοντας τις 94,4 μονάδες από τον Μάιο (86,2 μονάδες) με τους επιμέρους κλάδους να βρίσκονται σε άνθιση, έκτος αυτούς των οχημάτων – ανταλλακτικών. Επίσης ιδιαίτερως αυξημένη είναι η παροχή υπηρεσιών αγγίζοντας τις 94,2 μονάδες λόγω της μεγάλης προέλευσης τουριστών από αυτή του Μαΐου στις 84,2 μονάδες. Κλίμα αισιοδοξίας απορρέει για τις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές αφού υπάρχει μία οικονομική σταθεροποίηση.

Η καταναλωτική εμπιστοσύνη έχει βελτιωθεί έχοντας ακόμα αρνητικό πρόσημο από τις -52,5 μονάδες του Μαΐου στις -49,8. Παρ' όλη την ανάκαμψη που έχουν δεχτεί οι παραπάνω κλάδοι, ο δείκτης υπεύθυνων προμηθειών δείχνει μια ευάλωτη ελληνική οικονομία υποχωρώντας τον Ιούνιο στις 49,7 μονάδες από τις 50 μονάδες, οι οποίες χωρίζουν την ανάπτυξη από την κάμψη αφού εξασθένησε ο ρυθμός αύξησης εξαιτίας της μείωσης εισερχόμενων νέων εργασιών. Ευχάριστο είναι επίσης ο ταχύτατος ρυθμός αύξησης νέων παραγγελιών με σκοπό τις εξαγωγές, σε αντίθεση με την αρνητική εξέλιξη που έχουν η απασχόληση στη μεταποίηση και τα οφέλη που είχαν καταγράψει στην αρχή του δευτέρου τριμήνου του 2014 από την αυξημένη ζήτηση εργατικού δυναμικού.

4.2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΒΑΡΟΜΕΤΡΟ

Αποτελούν ειδικούς στατιστικούς δείκτες οι οποίοι δίνουν μία γενική εικόνα περιοχών, κρατών, εμπορικών ειδών ή άλλου είδους συναλλαγών για την τρέχουσα περίοδο χρησιμοποιώντας δεδομένα πιθανής διαμόρφωσης μελλοντικά. Αυτοί οι δείκτες των οικονομικών βαρομέτρων αναφέρονται σε οικονομικά μεγέθη συσχετιζόμενα με ένα γενικό δείκτη της κάθε οικονομικής δραστηριότητας και επιτρέπουν εάν και εφόσον γίνει η όποια διαπίστωση, μία μελλοντική πρόγνωση δραστηριότητας.

Κίνηση του Οικονομικού Βαρόμετρου το πρώτο Εξάμηνο του 2014

Το μήνα Ιανουάριο το καταναλωτικό κλίμα είχε αισθητή άνοδο καταγράφοντας τις υψηλότερες τιμές από το καλοκαίρι του 2010, με τους δείκτες του καταναλωτικού κλίματος-CCI να φτάνουν το 64,7, της τρέχουσας οικονομικής συγκυρίας-CECI το 43,5 και των καταναλωτικών προσδοκιών-CEI να ανέρχεται στο 78,9 εμφανίζοντας σημαντική άνοδο. Το μήνα Φεβρουάριο οι παραπάνω δείκτες κινήθηκαν ως εξής: Ο δείκτης του καταναλωτικού κλίματος-CCI κατέχει απ' τις υψηλότερες τιμές(64,7) διατηρώντας την ως είχε και τον Ιανουάριο, της τρέχουσας οικονομικής συγκυρίας-CECI καταγράφοντας άνοδο (46,8), σε αντίθεση με τον δείκτη των καταναλωτικών προσδοκιών που μειώθηκε οριακά (76,6). Όσο αφορά τον Μάρτιο αυξήθηκε ο δείκτης καταναλωτικού κλίματος-CCI (65,5) όπως και ο δείκτης των καταναλωτικών προσδοκιών-CEI (78,8) ενώ ο δείκτης τρέχουσας οικονομικής συγκυρίας μειώθηκε (45,6). Ραγδαία άνοδο υπέστησαν όλοι οι παραπάνω δείκτες τον Απρίλιο αγγίζοντας τις 72 μονάδες ο δείκτης καταναλωτικού κλίματος-CCI, τις 51,4 ο δείκτης τρέχουσας οικονομικής συγκυρίας-CECI και 85,7 ο δείκτης καταναλωτικών προσδοκιών-CEI. Τον Μάιο και Ιούνιο είχαμε μια οριακή πτώση και έπειτα σταθεροποίηση του δείκτη καταναλωτικού κλίματος-CCI ενώ αισθητή ήταν η μείωση τον Ιούλιο μήνα(66,8). Ο δείκτης καταναλωτικών προσδοκιών-CEI υπέστη μείωση το επόμενο τρίμηνο φτάνοντας τις 80,6 μονάδες και όσο αφορά το δείκτη της οικονομικής συγκυρίας-CECI είχε κυμαινόμενη πορεία καταλήγοντας τον Ιούλιο να φτάνει τις 46,1 μονάδες.

Όσο αφορά τη ροπή προς της αγορές για τον μήνα Ιανουάριο κατεγράφη αύξηση αγγίζοντας τις 66,4 μονάδες, συνεχίζεται τον Φεβρουάριο (71,8). Το ίδιο δεν γίνεται και το Μάρτη αφού έχει πτώση φτάνοντας τις 64,8 μονάδες. Τους επόμενους μήνες η πορεία της ήταν κυμαινόμενη με μεγάλες αποκλίσεις και καταλήγοντας στις 62 μονάδες. Οι εκτιμήσεις για την προσωπική οικονομική κατάσταση το πρώτο μήνα του έτους είχαν μία μικρή πτώση (20,5), ενώ τους επόμενους μήνες υπήρξε σταδιακή αύξηση τον Ιούνιο αγγίζοντας τις 32,9 μονάδες, αποτελώντας την υψηλότερη επίδοση των τεσσάρων τελευταίων ετών. Τον Ιούλιο ελαφρά μειώθηκε (30,1). Σχετικά με τις προσδοκίες για την προσωπική οικονομική κατάσταση υπάρχει αύξηση από τον Ιανουάριο (53,1) μέχρι και τον Μάιο (64,9), ενώ τον Ιούνιο και Ιούλιο είχε μείωση (61).

Επίσης οι προσδοκίες για την οικονομία όπως και παραπάνω, του πρώτους μήνες υπέστησαν αύξηση από 70,6 φτάνοντας τον Μάιο περίπου τις 80 μονάδες και μικρή μείωση τον μήνα Ιούνιο και Ιούλιο φτάνοντας τις 75 μονάδες. Επιπρόσθετα οι προσδοκίες τον πολιτών σχετικά με την ανεργία παρουσίασαν θεαματική ανοδική τάση το πρώτο εξάμηνο του έτους εκτός από τον Μάρτιο μήνα που παρουσίασε μια μικρή πτώση. Τον Ιούλιο μήνα παρουσιάστηκε εντυπωσιακή κάμψη 66,2 σε σύγκριση με τον Ιούνιο που είχε την υψηλότερη επίδοση της τελευταίας πενταετίας. Τέλος οι προσδοκίες για την αποταμίευση δεν παρουσίασαν ιδιαίτερες μεταβολές όπως και οι προσδοκίες για τον πληθωρισμό που ενώ στην αρχή του έτους υπέστησαν μικρές διακυμάνσεις έπειτα παρέμειναν σταθερές.

Οικονομικό Βαρόμετρο Σεπτεμβρίου 2014

Μικρές διακυμάνσεις καταγράφηκαν τον Σεπτέμβριο και συγκεκριμένα:

Οριακή άνοδο υπέστη ο δείκτης καταναλωτικού κλίματος-CCI (68), μικρή βελτίωση δέχτηκε ο δείκτης τρέχουσας οικονομικής συγκυρίας-CECI (48,8), ενώ σταθερός παρέμεινε ο δείκτης καταναλωτικών προσδοκιών-CEI (80,8). Όσο αφορά την ροπή προς τις αγορές υπήρξε αύξηση των μονάδων (65,7), τις εκτιμήσεις για την προσωπική οικονομική κατάσταση διατηρούνται για 5ο συνεχόμενο μήνα πάνω από τις 30 μονάδες. Οι προσδοκίες για την προσωπική οικονομική κατάσταση βελτιώθηκαν (62,3), ενώ οι προσδοκίες για την οικονομία διατηρούν την πτωτική τους τάση (70,9), καθώς και οι προσδοκίες για την οικονομία για την επόμενη πενταετία παραμένουν πάνω από το όριο των 100 μονάδων. Επιπλέον μειώθηκαν οριακά οι προσδοκίες των πολιτών για την ανεργία (64,8) και οι προσδοκίες για την αποταμίευση και τον πληθωρισμό παραμένουν σταθερές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΛΙΜΑ ΣΤΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

5.1 ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η Κρήτη, η περιφέρεια στην οποία διαμένει περίπου το 6% του ελληνικού πληθυσμού, δεν θα μπορούσε να μην επηρεαστεί από την οικονομική κρίση που πλήττει την Ελλάδα. Η μόνη διαφορά που χαρακτηρίζει αυτήν όπως και όλα τα νησιά του Αιγαίου από την υπόλοιπη Ελλάδα είναι οι μεγαλύτερες αντοχές που λόγω του τουρισμού και της συνεχόμενης αύξησης του, αποτελεί ανάσα απέναντι στην κρίση.

Σκοπός της παρούσας πρωτογενούς έρευνας είναι η καταγραφή και η αποτύπωση του οικονομικού κλίματος από την πλευρά των πολιτών / καταναλωτών του Ν. Ηρακλείου.

Κατά το σχεδιασμό και την εκπόνηση της έρευνας τέθηκαν ποικίλα ερευνητικά ερωτήματα που αφορούσαν το πώς οι τοπικοί καταναλωτές αντιλαμβάνονται την τρέχουσα οικονομική κατάσταση, αλλά και ποιες είναι οι εκτιμήσεις τους για το μέλλον. Πιο αναλυτικά τέθηκαν ερευνητικά ερωτήματα όπως:

- Ποσο μειώθηκε το εισόδημα και οι δαπάνες των καταναλωτών στο Ηράκλειο λόγω της οικονομικής κρίσης;
- Ποια αγοραστικά κριτήρια είναι σημαντικότερα για τους καταναλωτές σήμερα;
- Πως οι καταναλωτές αντιλαμβάνονται τις κινήσεις των τοπικών επιχειρήσεων μέσα στην κρίση;
- Ποιες είναι οι πεποιθήσεις των καταναλωτών για το μέλλον και την αλλαγή της οικονομικής κατάστασης;
- Προτίθενται οι επιχειρήσεις να παρακολουθήσουν προγράμματα κατάρτισης στο μέλλον, κι αν ναι σε ποια αντικείμενα;
- Θεωρούν την παρούσα κρίση και ως μια ευκαιρία για την τοπική κοινωνία;

Η απάντηση στα παραπάνω ερωτήματα θα μπορούσε να δώσει μια πρώτη εκτίμηση σχετικά με το οικονομικό κλίμα, όπως αυτό διαμορφώνεται στο Ηράκλειο Κρήτης. Τα αποτελέσματα και οι παρατηρήσεις της έρευνας αυτής μπορούν να αποτελούν εργαλείο για τις τοπικές και εθνικές αρχές αλλά και για τις επιχειρήσεις, ώστε να υιοθετηθούν πολιτικές που θα επιτρέψουν τη βελτίωση της οικονομικής κατάστασης ατόμων και νοικοκυριών.

5.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Για την διεξαγωγή της έρευνας, επιλέχθηκε ένα μεθοδολογικό πλαίσιο τεσσάρων διακριτών σταδίων:

Στάδιο 1: Σχεδιασμός της έρευνας

Για τη διερεύνηση της παρούσας κατάστασης και των τάσεων του οικονομικού κλίματος από την πλευρά των καταναλωτών στο Ηράκλειο Κρήτης, απαιτήθηκε αρχικά η συλλογή των δευτερογενών στοιχείων που παρουσιάζονται στα προηγούμενα κεφάλαια, καθώς και η απαραίτητη βιβλιογραφία που σχετίζεται με τη μεθοδολογία για τις έρευνες αγορών (ενδεικτικά Kotler, 1997; Kotler and Keller, 2006; Μάλλιαρης, 2001; Γαλάνης, 2006).

Η συλλογή και η προκαταρκτική ανάλυση των παραπάνω στοιχείων οριοθέτησε μια αρχική σειρά ερευνητικών ερωτημάτων. Στη συνέχεια:

- Οριστικοποιήθηκε ο τύπος της έρευνας, πρόκειται για μια διερευνητική έρευνα για την αποτίμηση του οικονομικού κλίματος στο Νομό Ηρακλείου.
- Επιλέχθηκαν οι ομάδες – στόχοι για την έρευνα: κάτοικοι του Νομού Ηρακλείου.
- Επιλέχθηκε ως μέσο διεξαγωγής της έρευνας η μέθοδος του δομημένου ερωτηματολογίου.
- Καθορίστηκε ο τρόπος συλλογής των στοιχείων (ερωτηματολόγια): Δειγματοληψία ευκολίας.

Στάδιο 2: Σχεδιασμός ερωτηματολογίου

Η μέθοδος που επιλέχθηκε για την συλλογή πληροφοριών είναι το ερωτηματολόγιο. Στο ερωτηματολόγιο όπως σε όλες τις μεθόδους – τεχνικές συλλογής πληροφοριών υπάρχουν όρια, όπου μπορούμε να αντλήσουμε συγκεκριμένου τύπου πληροφορίες. Από τον ερωτώμενο δυνάμεθα να συγκεντρώσουμε πληροφορίες για το τι σκέφτεται, τι φοβάται, περιμένει, ελπίζει κ.α.

Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει πραγματικές ερωτήσεις που απαντώνται εύκολα και με ειλικρίνεια (φύλο, οικογενειακή κατάσταση, μορφωτικό επίπεδο), αλλά και ερωτήσεις γνώμης ή πίστης όπου φαίνεται το τι πιστεύει ο ερωτώμενος για το θέμα, τι προσδοκεί κ.α. Επιπρόσθετα οι ερωτήσεις ως επί το πλείστον είναι κλειστού τύπου, για την επιτάχυνση της συλλογής και κατ' επέκταση τη μη κόπωση του ερωτώμενου.

Το ερωτηματολόγιο στην παρούσα έρευνα αποτελείται από τρεις ενότητες. Η πρώτη ενότητα περιλαμβάνει ερωτήσεις που αφορούν γενικά δημογραφικά στοιχεία των πολιτών/ καταναλωτών. Στη δεύτερη ενότητα καταγράφεται η παρούσα κατάσταση για τους καταναλωτές με ερωτήσεις σχετικές τις καταναλωτικές τους συνήθειες. Στην τρίτη ενότητα διερευνάται η εκτίμηση των συμμετεχόντων για την μελλοντική οικονομική κατάσταση.

Το πλήρες ερωτηματολόγιο παρατίθεται στο Παράρτημα Ι.

Στάδιο 3: Συλλογή στοιχείων

Η διανομή και λήψη των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε το διάστημα Απριλίου – Μαΐου 2014, με τη μέθοδο της προσωπικής συνέντευξης. Τα ερωτηματολόγια απαντήθηκαν στο κέντρο της πόλης του Ηρακλείου από άτομα διαφόρων ηλικιών, μορφωτικών επιπέδων, οικονομικής και οικογενειακής κατάστασης, αντιλήψεων κ.α.

Στάδιο 4: Επεξεργασία και ανάλυση στοιχείων

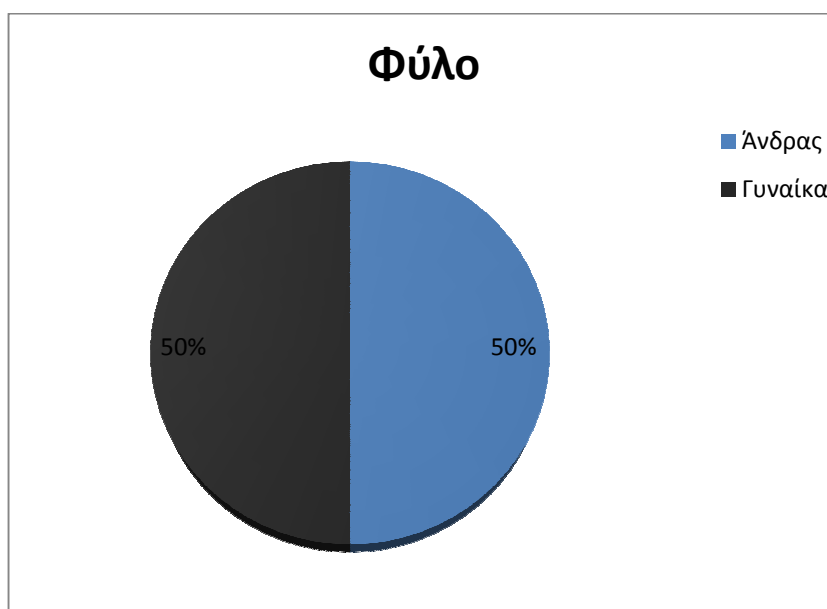
Μετά τη συλλογή των ερωτηματολογίων δημιουργήθηκε ένα αρχείο στο πρόγραμμα Microsoft Excel όπου εκεί έγινε η κωδικοποίηση και η στατιστική επεξεργασία και ανάλυση των αποτελεσμάτων.

5.3 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

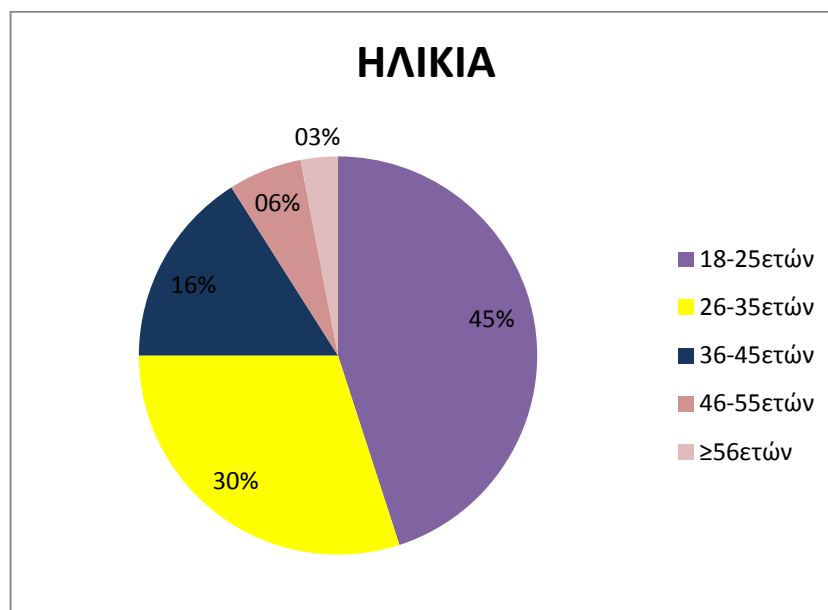
Στην ενότητα αυτή παρατίθενται τα αποτελέσματα της έρευνας, από το δείγμα των εκατό (100) ερωτηματολογίων που συγκεντρώθηκαν από πολίτες/ καταναλωτές του Ηρακλείου. Για την περιγραφή των αποτελεσμάτων γίνεται αναφορά μόνο στις απαντήσεις που κατέχουν τα μεγαλύτερα ποσοστά προτιμήσεων των ερωτηθέντων.

Δημογραφικά στοιχεία

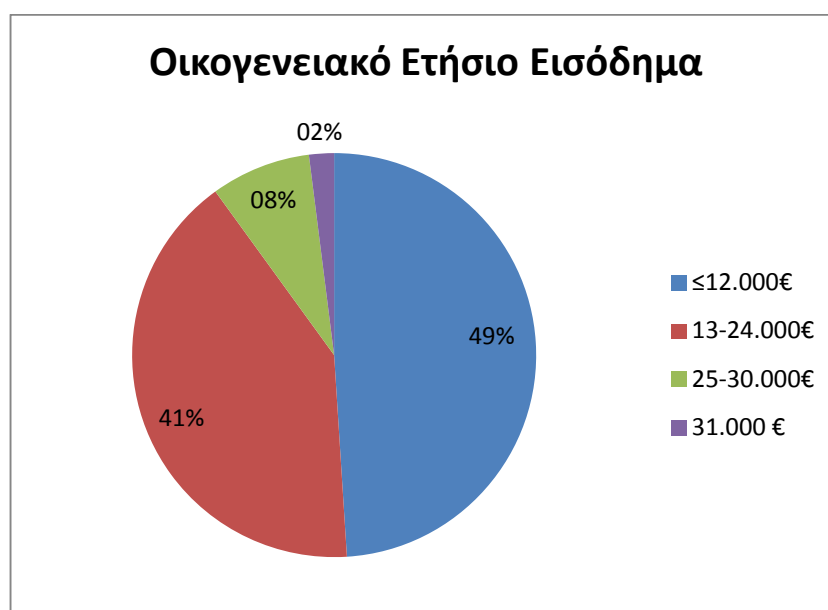
Η σύνθεση του δείγματος αναφορικά με το φύλλο είναι κατά 50% άντρες και κατά 50% γυναίκες.

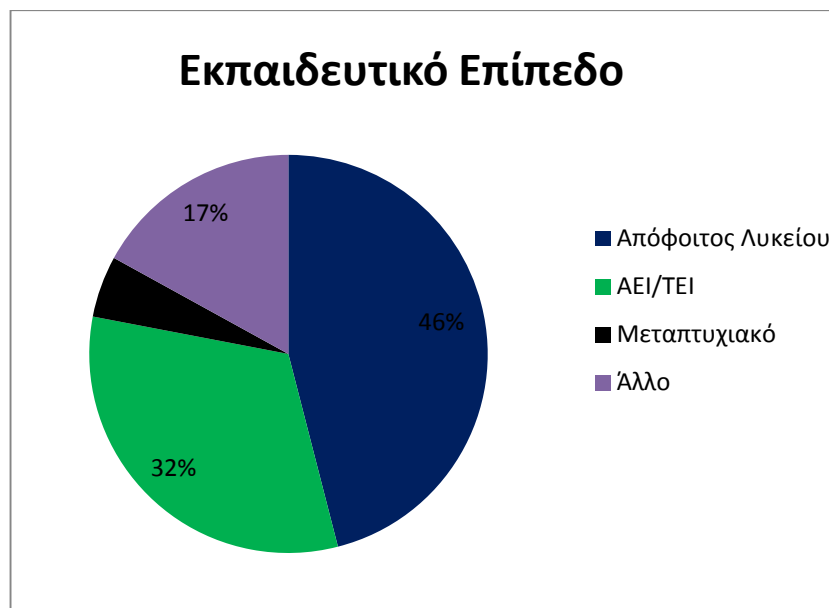
Ηλικιακά, το 45% του δείγματος, που αποτελεί και το μεγαλύτερο ποσοστό, αφορά στην ηλικιακή κλίμακα των 18-25 ετών.

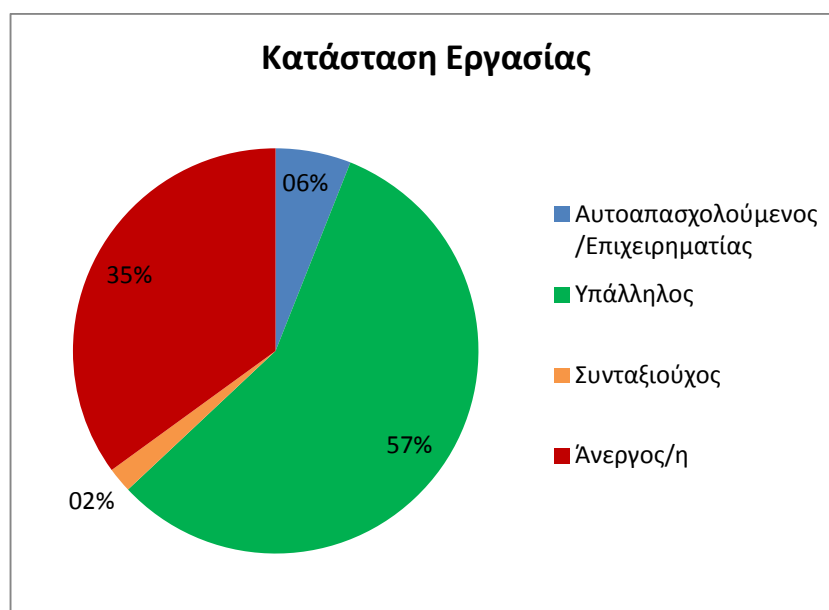
Για το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα, το 49% του δείγματος, δηλαδή σχεδόν οι μισοί ερωτώμενοι, δηλώνει ότι το εισόδημα τους είναι μικρότερο ή ίσο των 12.000€.

Ως προς το εκπαιδευτικό επίπεδο το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων φαίνεται να έχουν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση, καθώς το 49% δηλώνει απόφοιτος/η ΑΕΙ/ΤΕΙ ή κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου.

Στο παρακάτω διάγραμμα διακρίνεται ότι το 57% τους δείγματος δηλώνει ως εργασιακή κατάσταση το «Υπάλληλος». Παρόλα αυτά το ποσοστό των ερωτηθέντων που δηλώνουν άνεργοι ανέρχεται στο 35%.

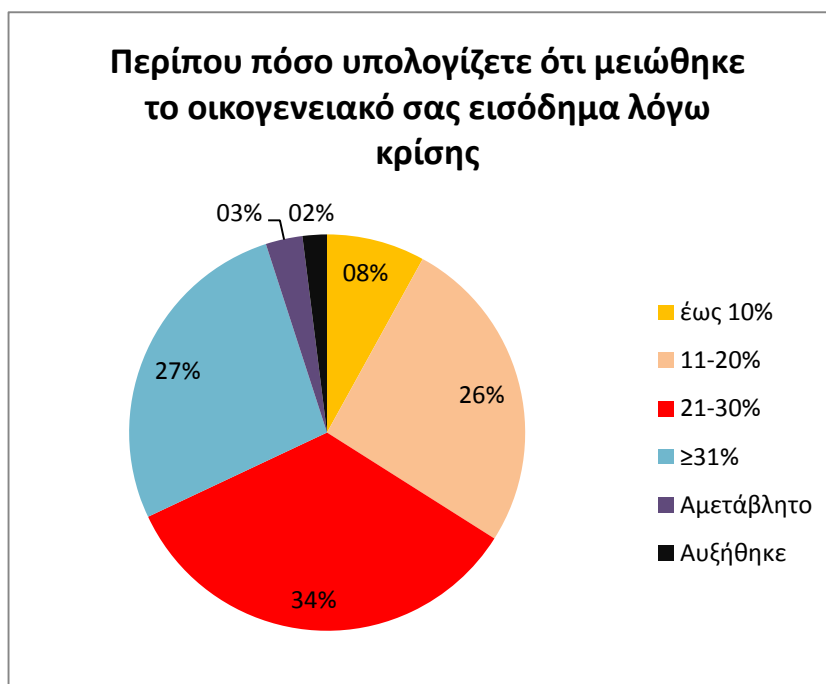

Παρούσα Κατάσταση

Στο δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου περιλαμβάνονται ερωτήσεις σχετικά με την παρούσα οικονομική κατάσταση και τις προτιμήσεις των καταναλωτών του Ηρακλείου, καθώς επίσης και για τις απόψεις τους σχετικά με τις επιχειρήσεις και τα συναισθήματα που απορρέουν απ αυτές τις συγκυρίες.

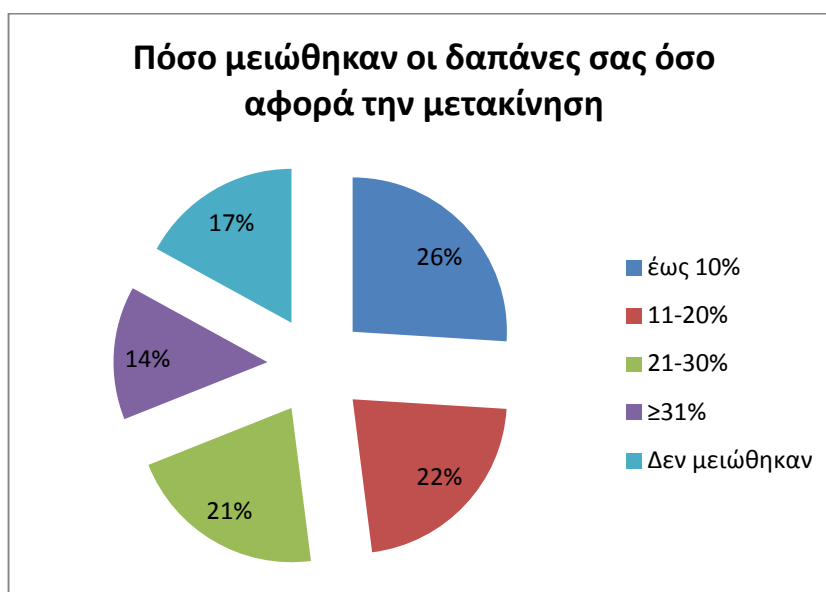

Όσο αφορά τη μείωση του οικογενειακού εισοδήματος, η πλειοψηφία των ερωτώμενων (37%) δήλωσε ότι το εισόδημα τους μειώθηκε από 21-30%, ενώ το 27% και 26% δήλωσαν ότι μειώθηκε πάνω από 31% και 11-20% αντίστοιχα.

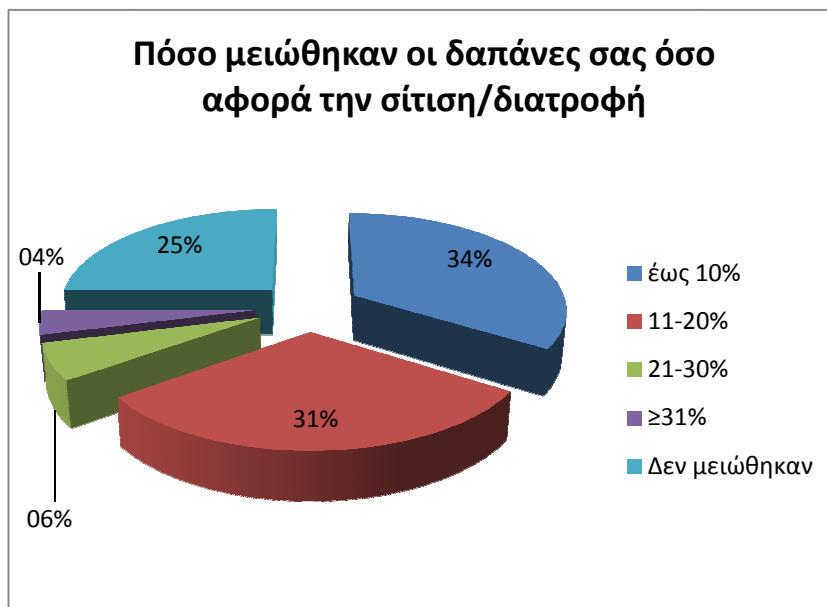

Για την διερεύνηση της μείωσης των δαπανών, οι δαπάνες χωρίστηκαν σε τέσσερις βασικές κατηγορίες. Στα παρακάτω διαγράμματα, διακρίνονται οι κατηγορίες και τα ποσοστά μείωσής τους σύμφωνα με τους πολίτες που συμμετείχαν στην έρευνα.

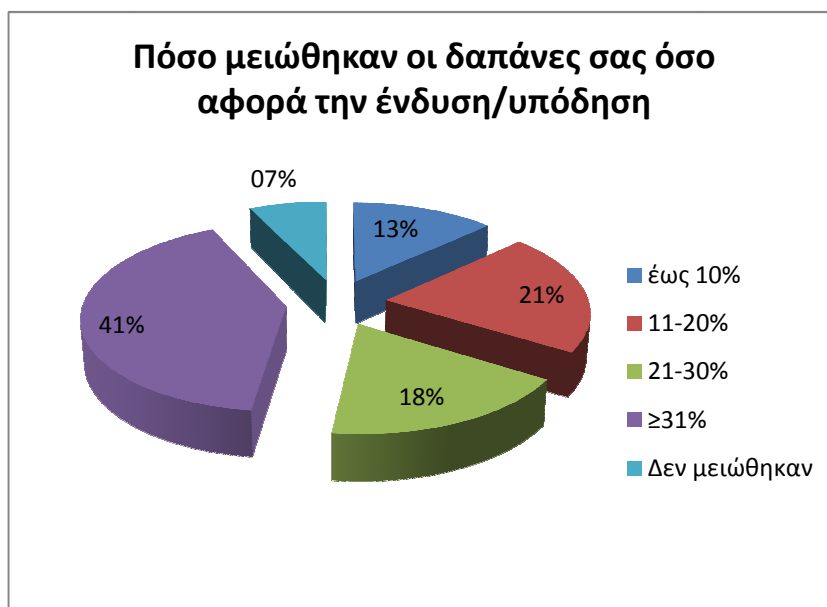
Όσο αφορά τις δαπάνες για την μετακίνηση, φαίνεται ότι υπάρχει σημαντική μείωση. Το 43% δήλωσε ότι μείωσε τις δαπάνες μετακίνησης από 11-30%, και το 22% των ερωτηθέντων επισήμανε μείωση 11-20%. Μόνο το 17% του δείγματος δήλωσε ότι δεν έχει μειώσει τις δαπάνες για μετακίνηση.

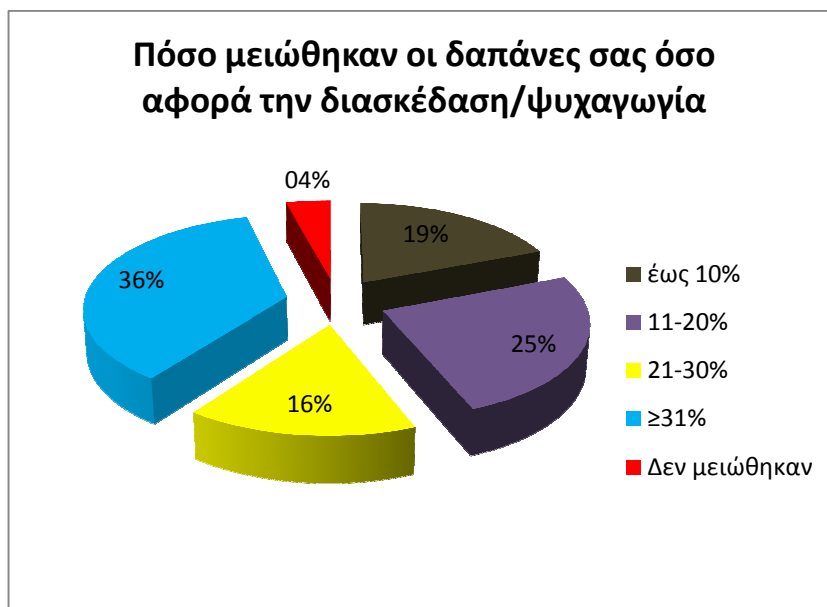
Σύμφωνα με το παρακάτω διάγραμμα, το 34% των ερωτηθέντων μείωσε έως 10% και το 31% από 11-20% τις δαπάνες που αφορούν τη σίτιση / διατροφή. Μόνο ένας στους τέσσερις καταναλωτές (25%) δήλωσε ότι δεν μείωσε τις συγκεκριμένες δαπάνες.

Η ένδυση / υπόδηση αποτελεί μία κατηγορία που πλήττεται περισσότερο από τις άλλες λόγω κρίσης, αφού το 41% των πολιτών απάντησαν ότι έχουν μειώσει πολύ (άνω του 30%) τις δαπάνες τους σε ένδυση / υπόδηση, ενώ το 39% δήλωσε ότι έχει μειώσει τη συγκεκριμένη δαπάνη από 11-30%.

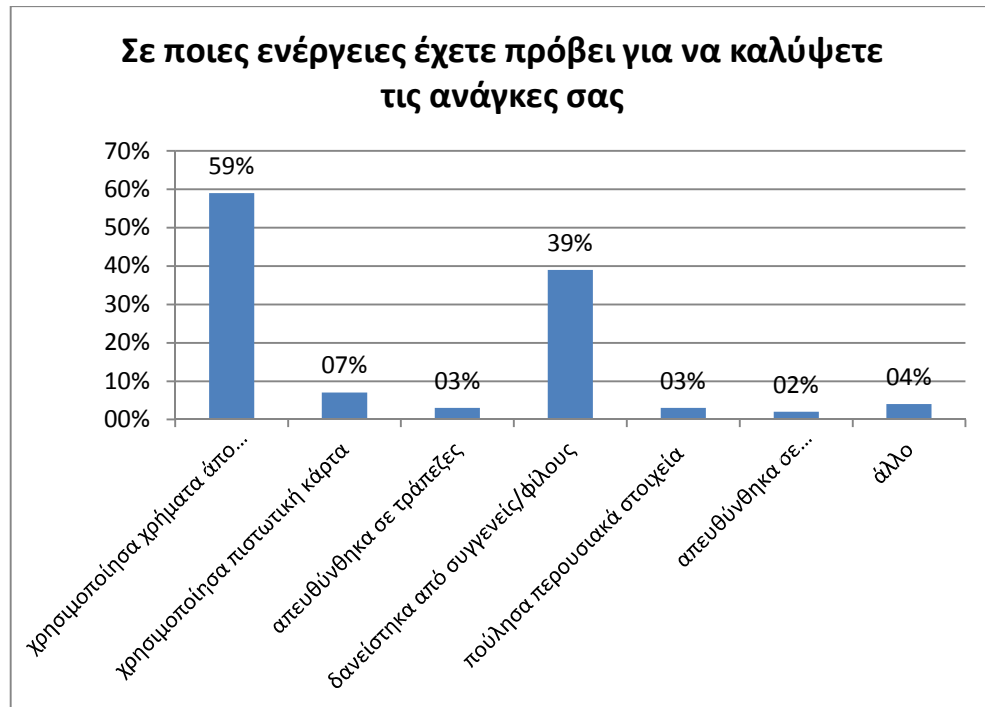
Επίσης σημαντικά πλήττεται και η κατηγορία της ψυχαγωγίας. Το 36% του δείγματος ελάττωσε παραπάνω από το 31% τα έξοδα για την διασκέδαση του και την ψυχαγωγία του. Το 25% των ερωτηθέντων μείωσε τις δαπάνες ψυχαγωγίας / διασκέδασης σε ποσοστό 11%-20%.

Οι δυσμενείς οικονομικές συνθήκες των τελευταίων χρόνων οδήγησαν τους πολίτες να χρησιμοποιήσουν διάφορους τρόπους για να καταφέρουν να καλύψουν τις οικονομικές τους υποχρεώσεις.

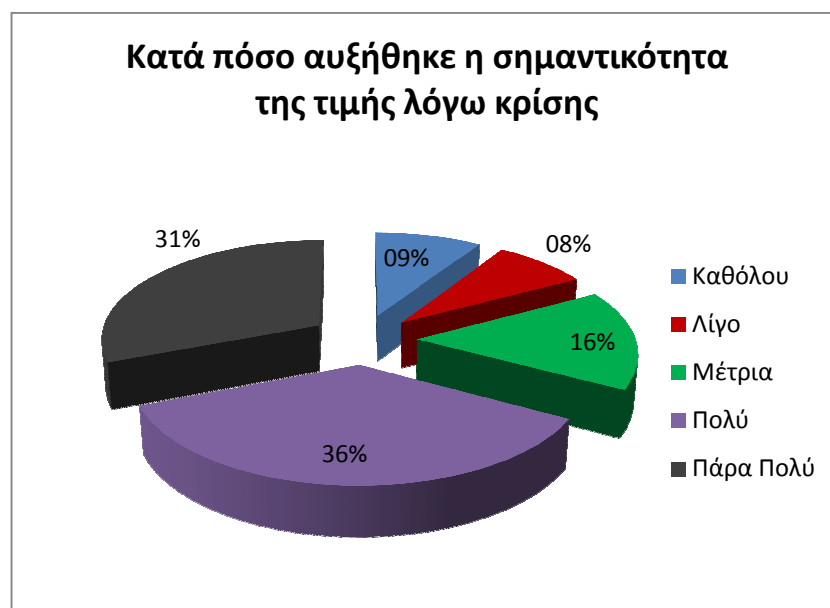
Κατά σειρά φθίνουσα σειρά, για την κάλυψη των υποχρεώσεών τους οι πολίτες δήλωσαν ότι:

- χρησιμοποίησαν χρήματα από την αποταμίευση (59%)
- δανείστηκαν από φίλους / συγγενείς (39%)
- χρησιμοποίησαν πιστωτικές κάρτες (7%)
- απευθύνθηκαν σε τράπεζες – δάνεια (3%)
- πούλησαν περιουσιακά τους στοιχεία (3%)
- απευθύνθηκαν σε ενεχυροδανειστήρια (2%)

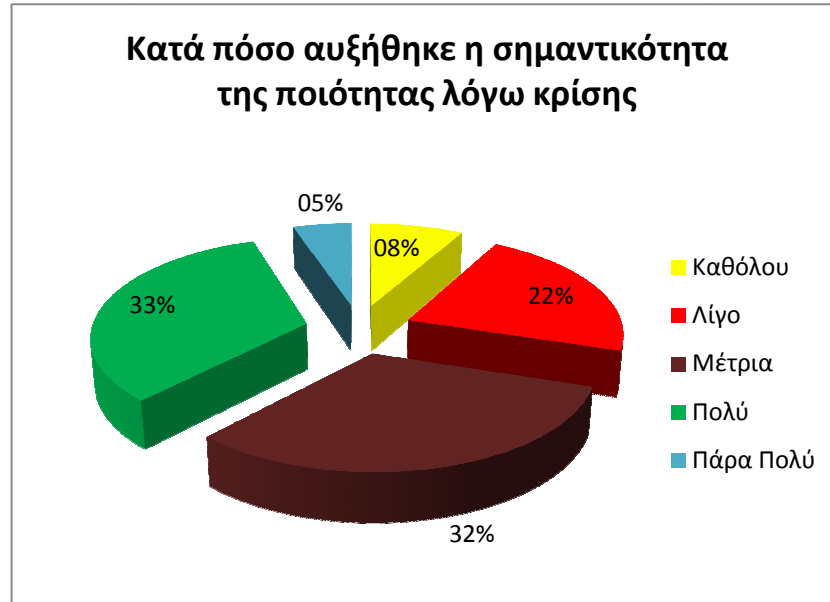

Στη συνέχεια, οι συμμετέχοντες στη έρευνα ερωτήθηκαν για το πόσο αυξήθηκε η σημαντικότητα των κυριότερων αγοραστικών κριτηρίων.

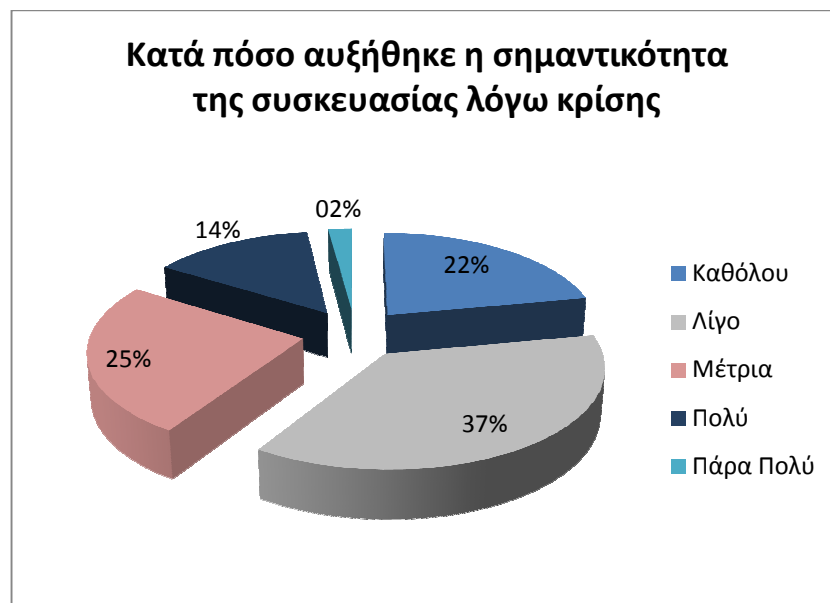
Για το 77% η σημασία του παράγοντα «τιμή» αυξήθηκε πολύ και πάρα πολύ. Μόνο το 9% του δείγματος απάντησε ότι δεν άλλαξε τον τρόπο που αντιμετωπίζει αυτόν τον παράγοντα.

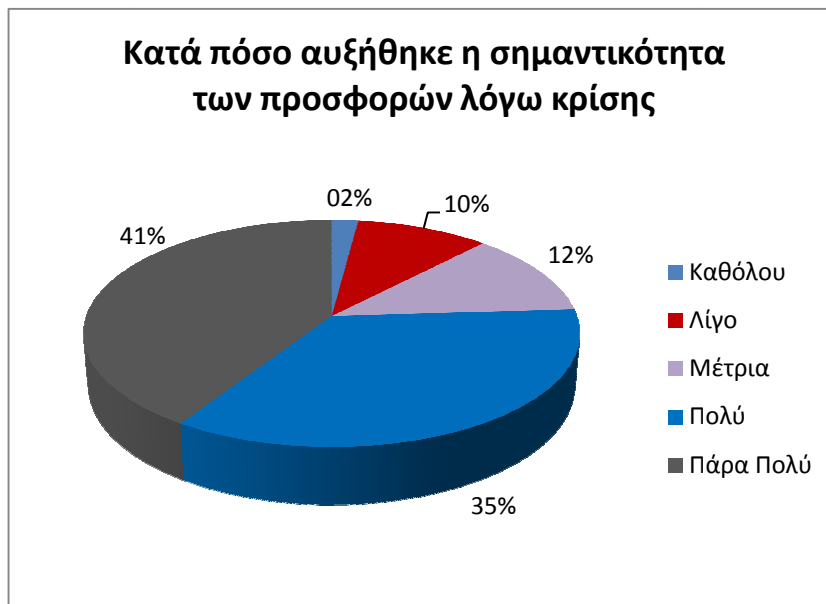
Για το 65% των ερωτώμενων η σημασία του παράγοντα «ποιότητα» των προϊόντων αυξήθηκε πολύ και πάρα πολύ. Μόνο το 5% του δείγματος απάντησε ότι δεν άλλαξε τον τρόπο που αντιμετωπίζει αυτόν τον παράγοντα.

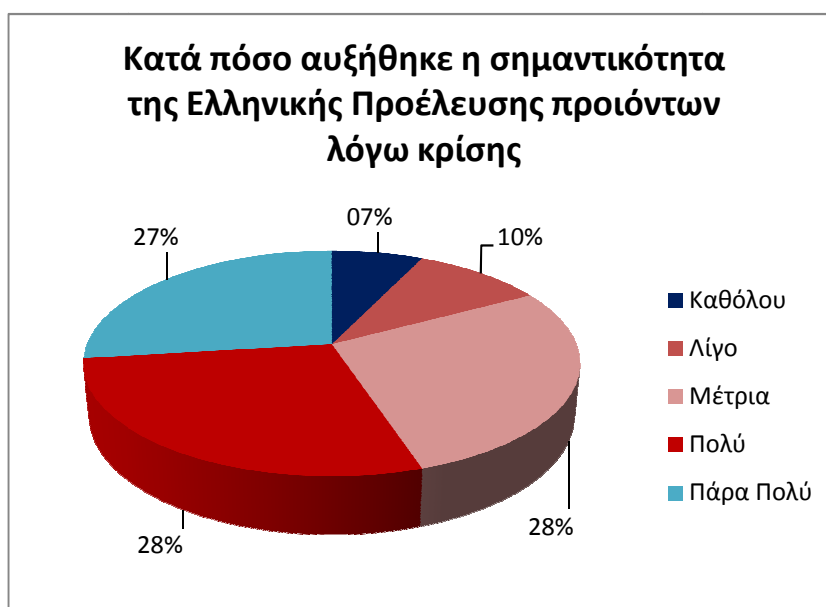
Η σημαντικότητα της συσκευασίας κατέχει μάλλον δευτερεύοντα ρόλο, καθώς το 16% του δείγματος δήλωσε ότι η σημασία του παράγοντα «συσκευασία» αυξήθηκε πολύ και πάρα πολύ. Το 22% του δείγματος απάντησε ότι δεν άλλαξε τον τρόπο που αντιμετωπίζει αυτόν τον παράγοντα.

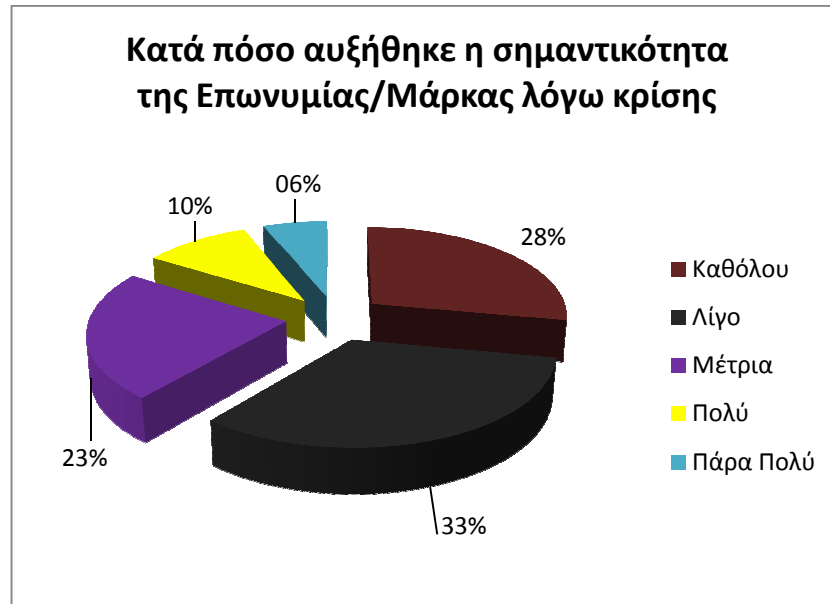
Οι προσφορές αποτελούν μία τεχνική για τις επιχειρήσεις ώστε να πείσουν τους καταναλωτές να αγοράσουν προϊόντα. Για το 76% η σημασία του παράγοντα «προσφορές» αυξήθηκε πολύ και πάρα πολύ τα τελευταία χρόνια. Μόνο το 2% του δείγματος απάντησε ότι δεν άλλαξε τον τρόπο που αντιμετωπίζει αυτόν τον παράγοντα.

Η χώρα προέλευσης των προϊόντων αποτελεί σημαντικό κριτήριο για περίπου έναν στους δυο ερωτώμενους. Για το 55% η σημασία του παράγοντα «χώρα προέλευσης των προϊόντων» αυξήθηκε πολύ και πάρα πολύ τα τελευταία χρόνια. Μόνο το 7% του δείγματος απάντησε ότι δεν άλλαξε τον τρόπο που αντιμετωπίζει αυτόν τον παράγοντα.

Ασήμαντη φαίνεται για τους καταναλωτές η επωνυμία των προϊόντων ή των υπηρεσιών. Το 16% του δείγματος δήλωσε ότι η σημασία του παράγοντα «επωνυμία» αυξήθηκε πολύ και πάρα πολύ. Το 28% του δείγματος απάντησε ότι δεν άλλαξε τον τρόπο που αντιμετωπίζει αυτόν τον παράγοντα.

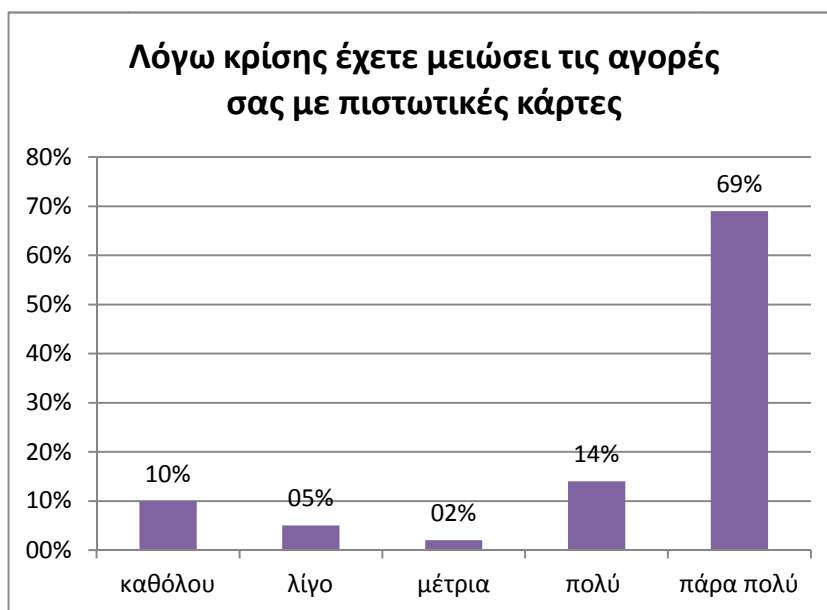

Στη συνέχεια, οι συμμετέχοντες στη έρευνα ερωτήθηκαν για το πόσο συμφωνούν με μια σειρά προτάσεων σχετικά τις αγορές τους.

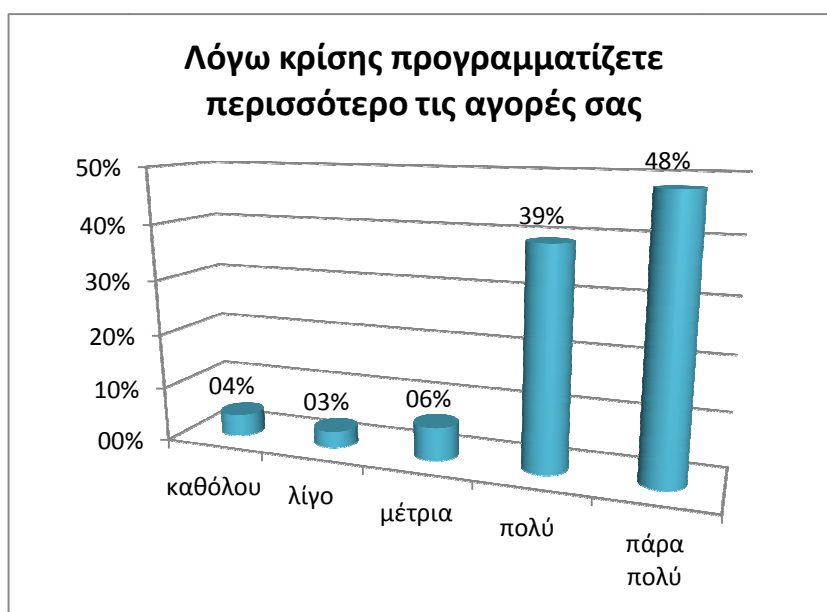
Το 80% των ερωτώμενων δήλωσαν ότι συμφωνούν πολύ και πάρα πολύ στην φράση «αποφεύγετε σε μεγάλο βαθμό να δανείτε για να καλύψετε τις αγορές σας».

Το 83% των ερωτώμενων συμφωνούν πολύ και πάρα πολύ στο ότι λόγω κρίσης έχουν μειώσει τις αγορές τους με πιστωτικές κάρτες.

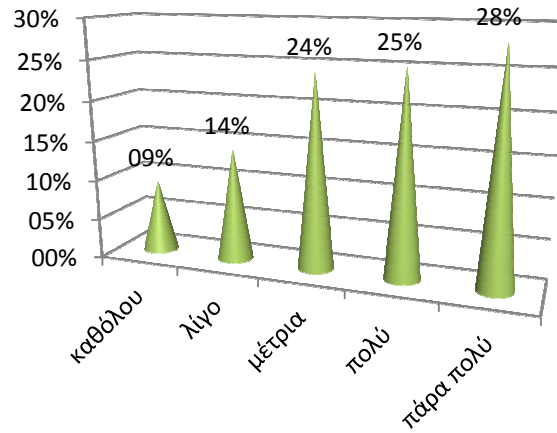
Το 87% των ερωτώμενων συμφωνούν πολύ και πάρα πολύ ότι λόγω κρίσης προγραμματίζουν περισσότερο τις αγορές τους.

Μικρότερο σχετικά είναι το ποσοστό εκείνων που λόγω κρίσης αγοράζουν περισσότερο προϊόντα ιδιωτικής ετικέτας. Το 53% των ερωτώμενων συμφωνούν πολύ και πάρα πολύ ότι λόγω κρίσης αγοράζουν περισσότερο προϊόντα ιδιωτικής ετικέτας.

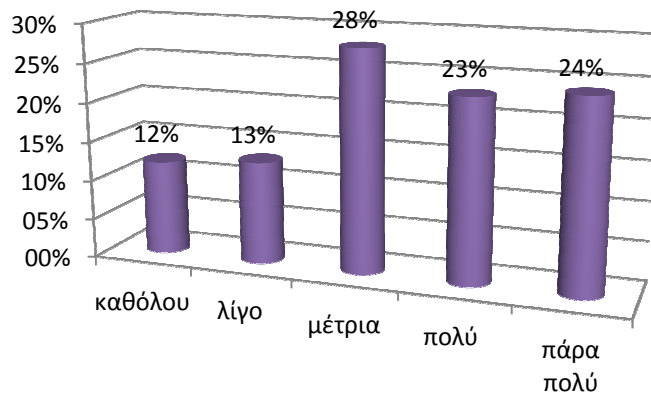

Λόγω κρίσης αγοράζετε περισσότερα προϊόντα ιδιωτικής ετικέτας απ'ότι πριν την κρίση

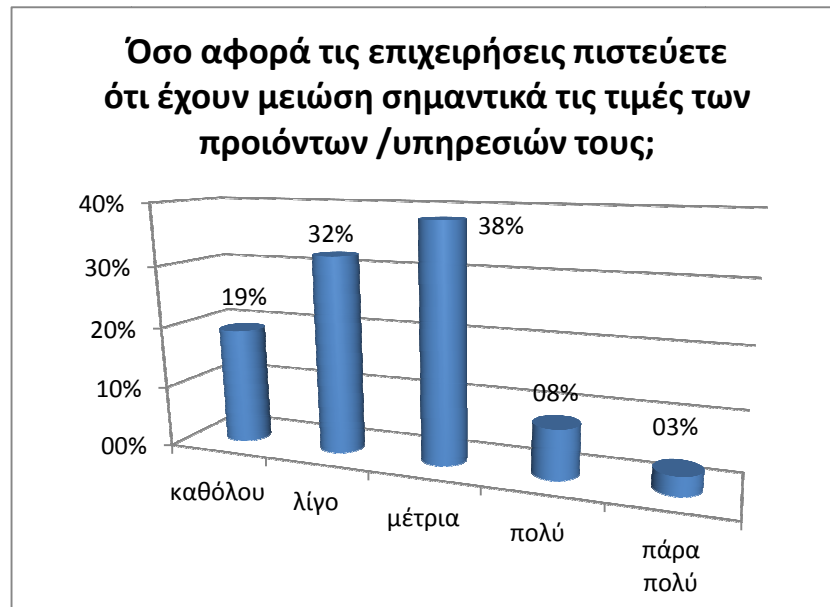
Όπως είναι εμφανές στο παρακάτω διάγραμμα, το 47% των ερωτώμενων συμφωνούν πολύ και πάρα πολύ ότι λόγω κρίσης αγοράζουν περισσότερο από τις τοπικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

Λόγω κρίσης προτιμάτε να αγοράζετε από τις τοπικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις και όχι τις πολυεθνικές;

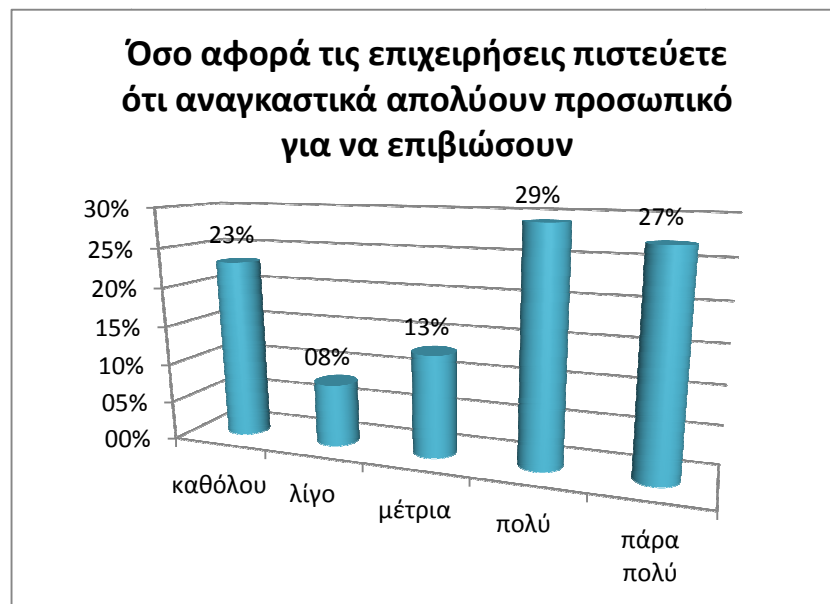

Οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να κρίνουν και την στάση των επιχειρήσεων στην περίοδο της κρίσης.

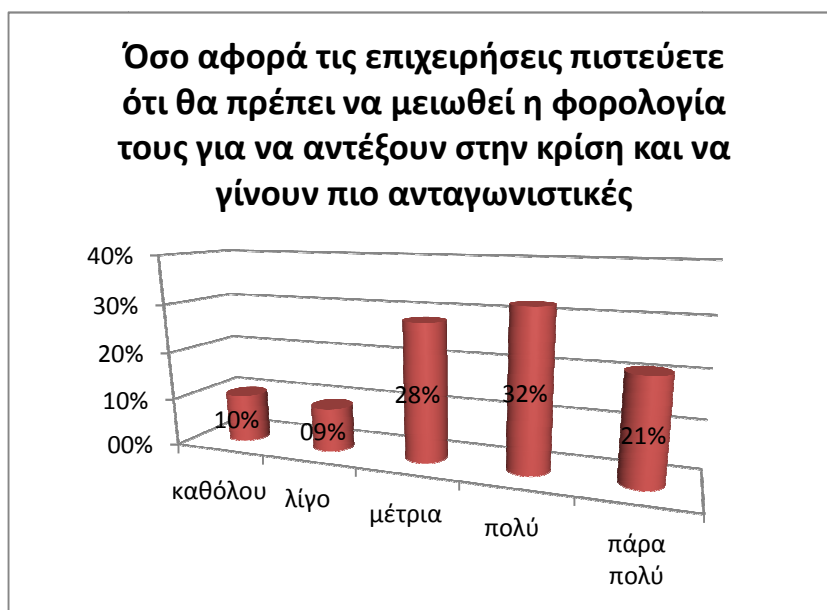
Μόνο το 11% των ερωτώμενων συμφωνούν πολύ και πάρα πολύ ότι οι επιχειρήσεις μείωσαν σημαντικά τις τιμές των προϊόντων, ενώ το 51% θεωρεί ότι τις μείωσαν καθόλου έως λίγο.

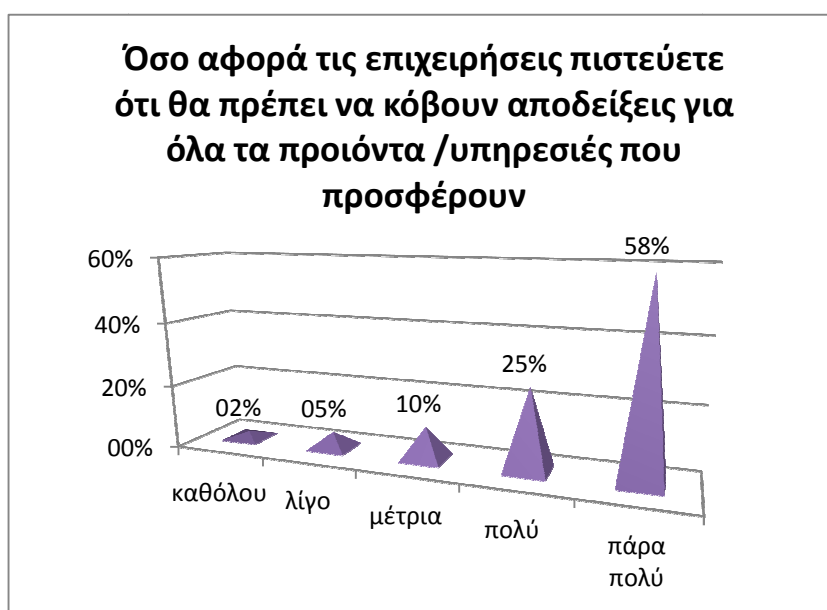
Η πλειοψηφία των ερωτώμενων (56%) συμφωνούν πολύ και πάρα πολύ ότι οι επιχειρήσεις αναγκαστικά απολύουν προσωπικό για να επιβιώσουν.

Επίσης το 53% των ερωτώμενων συμφωνούν πολύ και πάρα πολύ ότι πρέπει να μειωθεί η φορολογία των επιχειρήσεων, ώστε οι τελευταίες να επιβιώσουν.

Ισχυρή πεποίθηση καταγράφεται στο αν οι επιχειρήσεις πρέπει να εκδίδουν αποδείξεις για όλα τα προϊόντα και τις υπηρεσίες που προσφέρουν. Το 33% των ερωτώμενων συμφωνούν πολύ και πάρα πολύ.

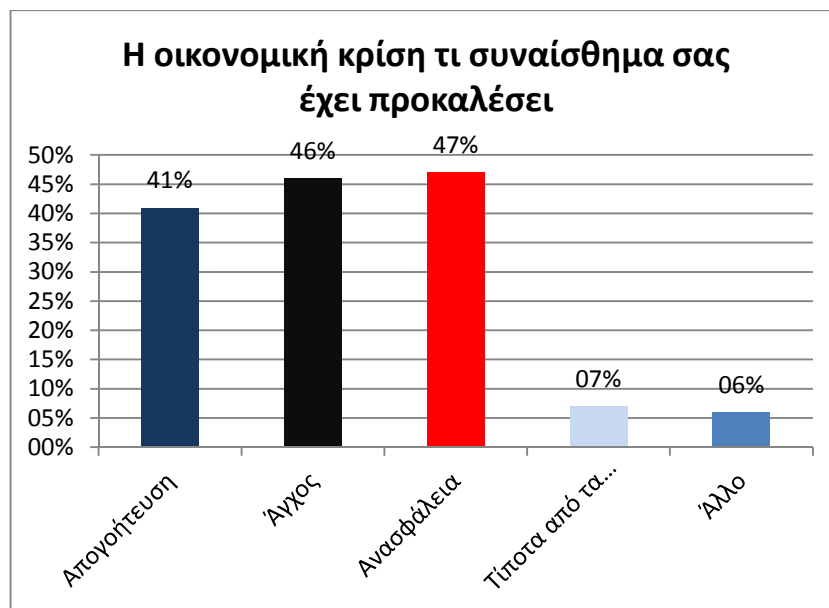

Επίσης ισχυρή πεποίθηση καταγράφεται για την παροχή περισσότερων κινήτρων για τις νέες επιχειρήσεις. Το 80% των ερωτώμενων συμφωνούν πολύ και πάρα πολύ.

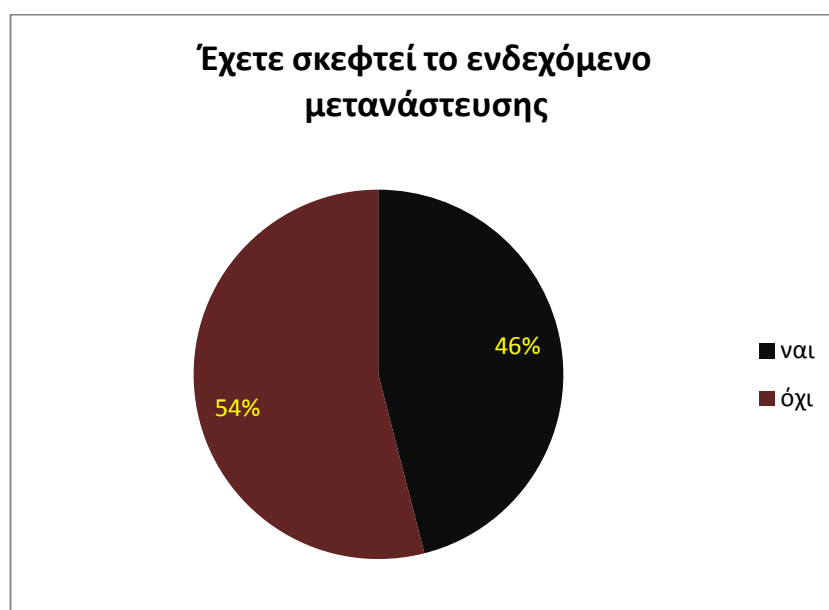

Οι απαιτήσεις της ζωής χαρακτηρίζουν την συνεχή προσπάθεια των ανθρώπων για επιβίωση. Η κατανάλωση αποτέλεσε για μεγάλη χρονική περίοδο τρόπος διαφυγής απ' το άγχος και τις διάφορες πιέσεις που δέχονταν. Λόγω της κρίσης οι Έλληνες αναθεώρησαν, αλλάζοντας τον τρόπο σκέψης αλλά και τις αξίες τους.

Η έρευνα αποκαλύπτει ότι τα αρνητικά συναισθήματα κυριαρχούν στους πολίτες, καθώς σχεδόν ένας στους δύο δηλώνει ότι αισθάνεται ανασφάλεια (47%), άγχος (46%) και απογοήτευση (41%).

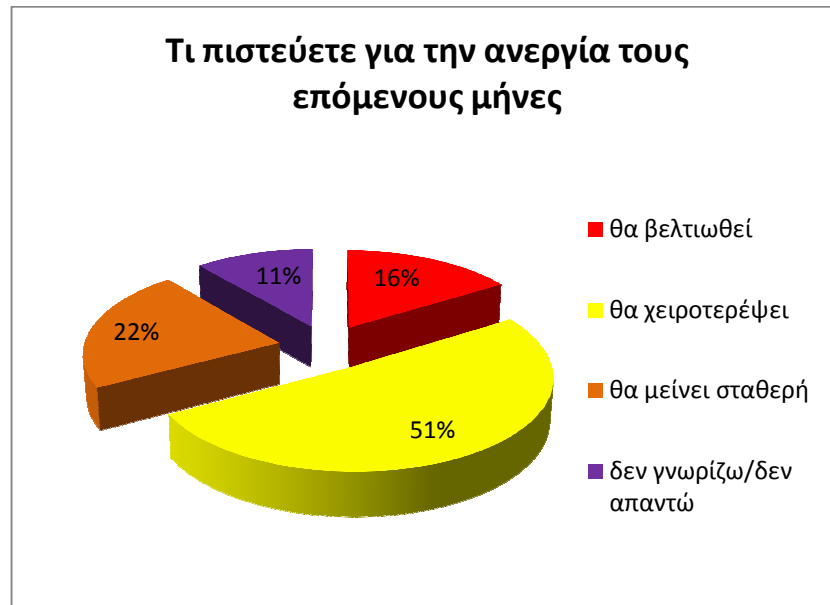
Το 54% των ερωτώμενων απάντησαν αρνητικά στο αν έχουν σκεφτεί το ενδεχόμενο της μετανάστευσης στο εξωτερικό για αυτούς ή τα μέλη της οικογένειάς τους.

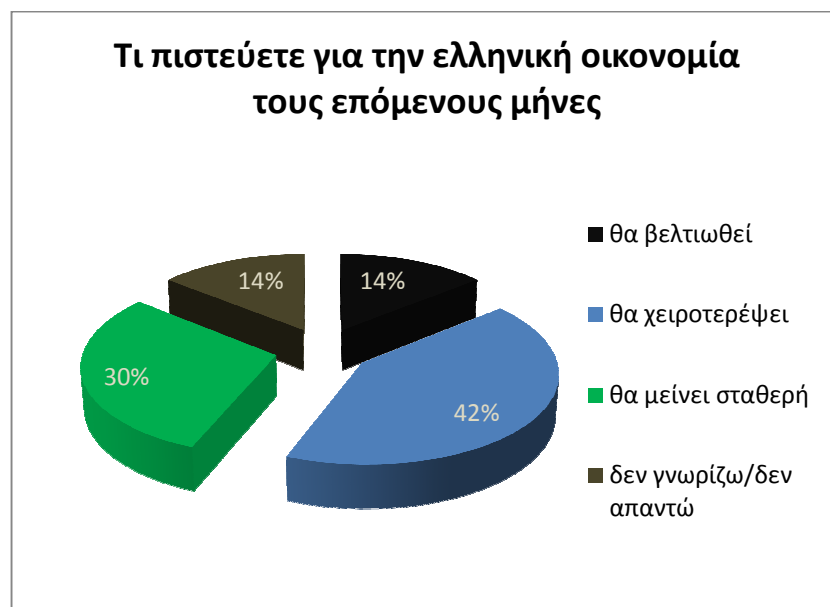
Μελλοντικές Προεκτάσεις

Στο τρίτο μέρος του ερωτηματολογίου περιλαμβάνονται ερωτήσεις σχετικά με τη γνώμη των καταναλωτών του Ηρακλείου για το μέλλον.

Το 51% του δείγματος πιστεύει ότι η ανεργία θα χειροτερέψει τους επόμενους 12 μήνες και μόνο το 16% θεωρεί ότι θα βελτιωθεί.

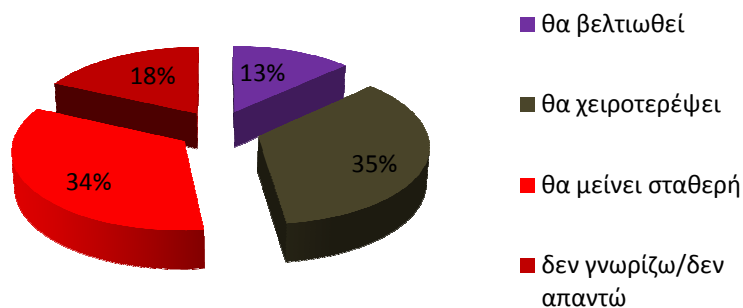

Το 42% των ερωτώμενων πιστεύουν ότι η ελληνική οικονομία θα χειροτερέψει τους επόμενους 12 μήνες και μόνο το 14% θεωρεί ότι θα βελτιωθεί.

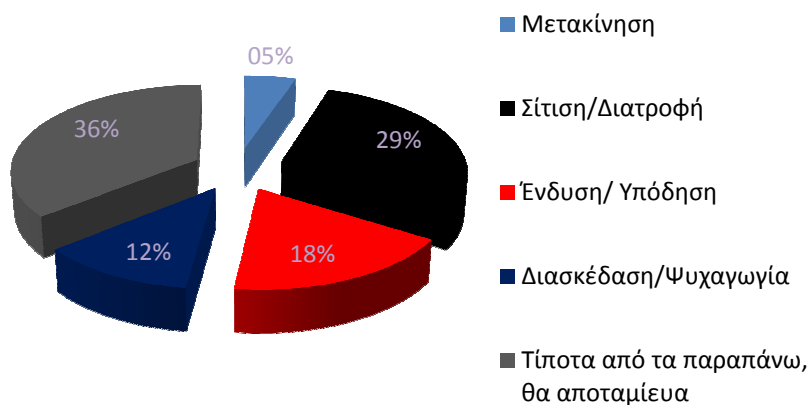
Το 35% του δείγματος πιστεύει ότι το οικογενειακό εισόδημα θα χειροτερέψει τους επόμενους 12 μήνες και μόνο το 13% θεωρεί ότι θα βελτιωθεί.

Τι πιστεύετε για το οικονομικό σας εισόδημα τους επόμενους μήνες

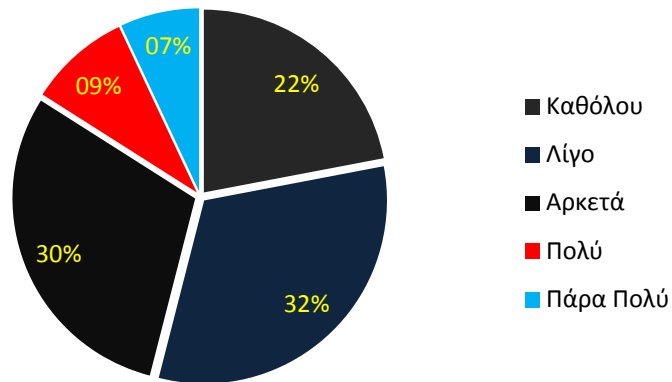
Μη γνωρίζοντας το αύριο και τι αλλαγές θα υποστεί η οικονομία, το 36% των ερωτηθέντων αποκρίθηκε ότι θα αποταμίευε, αν υπήρχε αύξηση του εισοδήματος του κατά 5%. Το 29% των ερωτώμενων δήλωσαν ότι με ενδεχόμενη αύξηση του εισοδήματος θα αύξαναν τις δαπάνες σίτισης/ διατροφής.

Σε ποια κατηγορία εξόδων θα ξοδέυατε περισσότερα αν υπάρξει αύξηση του εισοδήματος 5%

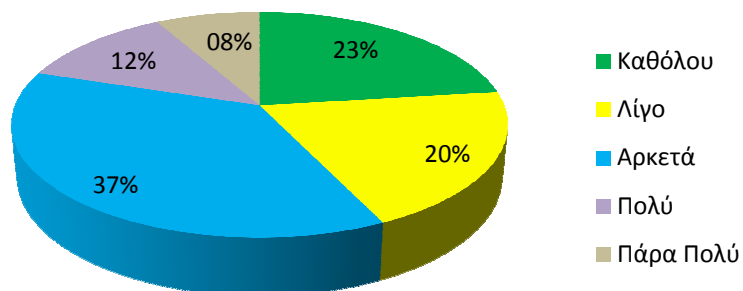
Ένα σημαντικό ποσοστό της τάξεως του 54% πιστεύει ότι η παρούσα κρίση δεν αποτελεί (καθόλου και λίγο) ευκαιρία για αλλαγή προς το καλύτερο.

**Πιστεύετε ότι η παρούσα κρίση είναι και
μία ευκαιρία για αλλαγή προς το
καλύτερο;**

Τέλος, το 37% των ερωτώμενων πιστεύει ότι η λήξη της παρούσας κρίσης θα βρει «αρκετά» πιο δυνατή την κοινωνία μας, αλλά όχι πολύ. Το 43% του δείγματος θεωρεί ότι με τη λήξη της παρούσας κρίσης, η κοινωνία μας θα είναι «καθόλου» ή «λίγο» πιο δυνατή.

**Πιστεύετε ότι η λήξη της παρούσας
κρίσης θα βρει την κοινωνία μας πιο
δυνατή;**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η πρόσφατη οικονομική κρίση επηρέασε αρνητικά τις οικονομίες των περισσότερων χωρών παγκοσμίως. Η Ελλάδα συνεχίζει να πλήττεται από την κρίση. Η δυσχερής οικονομική κατάσταση επηρεάζει ψυχολογικά τους πολίτες, προκαλώντας τους το αίσθημα της απαισιοδοξίας και της αβεβαιότητας, συμβάλλει στην αύξηση της ανεργίας, επιδρά αρνητικά στους τομείς της κατανάλωσης, των εσόδων της χώρας, της παραγωγής κ.ά. Με τη συνεχή αύξηση των τιμών, τη συνεχή μείωση των μισθών, καθώς και τη συνεχή αύξηση της φορολογίας, η επιβίωση των πολιτών καθίσταται ιδιαίτερα δύσκολη.

Η παρούσα πτυχιακή εργασία είχε ως στόχο την διερεύνηση του οικονομικού κλίματος από την πλευρά των καταναλωτών στο Ν. Ηρακλείου. Χρησιμοποιώντας την δειγματοληψία ευκολίας, λήφθηκε δείγμα εκατό τυχαίων κατοίκων του Νομού Ηρακλείου, με μέθοδο συλλογής δεδομένων την δημοσκόπηση με δομημένα ερωτηματολόγια.

Τα αποτελέσματα της πρωτογενούς έρευνας συνοψίζονται στα ακόλουθα συμπεράσματα:

Τα εισοδήματα των πολιτών έχουν μειωθεί σημαντικά με έναν στους τρεις πολίτες να δηλώνει μείωση άνω του 30%. Είναι χαρακτηριστικό ότι μόνο το 5% των ερωτώμενων δήλωσε σταθερό ή αυξημένο εισόδημα.

Σοβαρή μείωση καταγράφεται και στο ύψος των δαπανών σε βασικές ανάγκες. Οι πολίτες κατέδειξαν ότι έχουν μειώσει σε πολύ μεγάλο βαθμό τις δαπάνες τους σε μετακίνηση, ένδυση / υπόδηση και διασκέδαση. Ακόμα και οι δαπάνες για τη διατροφή/ σίτιση έχουν δεχθεί ιδιαίτερες μειώσεις με το 65% των ερωτώμενων να έχουν μειώσει αυτές τις δαπάνες έως και 20%.

Αν και οι πολίτες φαίνεται ότι αποφεύγουν να δανείζονται και ότι ελαχιστοποιούν την χρήση πιστωτικών καρτών, ιδιαίτερα μεγάλο είναι το ποσοστό εκείνων που για την κάλυψη των αναγκών τους είτε χρησιμοποίησαν χρήματα που είχαν αποταμιεύσει, είτε δανείστηκαν από φίλους και συγγενείς. Ειδικότερα για την αποταμίευση, φαίνεται ιδιαίτερα σημαντική για τους πολίτες, καθώς σε περίπτωση που υπήρχε αύξηση του εισοδήματος τους κατά 5%, οι περισσότεροι είτε θα αποταμίευαν (36%), είτε θα αύξαναν τις δαπάνες σίτισης/ διατροφής (29%).

Αναφορικά με τα αγοραστικά κριτήρια κατά τη διάρκεια της κρίσης, αυξήθηκε ραγδαία η σημαντικότητα των κριτηρίων της τιμή, των προσφορών, αλλά και τις ποιότητας των προϊόντων / υπηρεσιών. Περίπου ένας στους δυο καταναλωτές δηλώνει ότι η «Ελληνική προέλευση των προϊόντων» αποτελεί πλέον σημαντικό αγοραστικό κριτήριο. Μικρή ή ελάχιστη είναι η αύξηση της σημαντικότητας άλλων κριτηρίων όπως η συσκευασία και η επωνυμία των προϊόντων.

Επιπλέον, λόγω του υψηλού κόστους ζωής και της μείωσης των εισοδημάτων, οι πολίτες φαίνεται ότι αποφεύγουν να αγοράζουν πολύ ακριβά προϊόντα προτιμώντας συνήθως εκείνα ιδιωτικής ετικέτας (π.χ. spar, AB, κτλ), καθώς επίσης καταγράφεται ότι προγραμματίζουν περισσότερο από το παρελθόν τις αγορές τους ώστε να μην υπερκαταναλώνουν. Παρόλα αυτά, η προτίμηση των καταναλωτών να αγοράσουν προϊόντα από τις τοπικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις, δεν καταγράφεται ιδιαίτερα έντονη.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η γνώμη των καταναλωτών για τις ενέργειες των επιχειρήσεων στην κρίση. Θεωρούν ότι οι επιχειρήσεις δεν μείωσαν τις τιμές των προϊόντων, ότι πρέπει να εκδίδονται όλες οι αποδείξεις και ότι θα πρέπει να δοθούν φορολογικά και άλλα κίνητρα στις επιχειρήσεις (ιδιαίτερα στις νέες). Ένας στους δυο καταναλωτές συμφωνεί (αντιλαμβάνεται) ότι οι επιχειρήσεις αναγκαστικά απολύουν προσωπικό προκειμένου να επιβιώσουν.

Η παρούσα οικονομική κατάσταση έχει επηρεάσει και ψυχολογικά τους πολίτες, με τα αισθήματα της ανασφάλειας, του άγχους και της απογοήτευσης να κυριαρχούν. Η αβεβαιότητα για το αύριο επιφέρει μεγάλο πλήγμα στην συναισθηματική κατάσταση των πολιτών, μη ξέροντας αν θα μπορούν να καλύψουν ακόμα και τις βασικές ανάγκες για επιβίωση εκείνων αλλά και των οικογενειών τους.

Ενδεικτικό είναι και το γεγονός ότι περίπου οι μισοί ερωτώμενοι σκέφτηκαν το ενδεχόμενο μετανάστευσης στο εξωτερικό για αυτούς ή τα μέλη της οικογένειάς τους.

Τέλος, σχετικά με το μέλλον, οι πολίτες/ καταναλωτές πιστεύουν στην πλειοψηφία τους ότι η ανεργία, η Ελληνική Οικονομία και το οικογενειακό τους εισόδημα θα επιδεινωθούν. Λίγοι πιστεύουν ότι η λήξη της παρούσας κρίσης θα βρει την κοινωνία μας πιο δυνατή και λίγοι θεωρούν ότι η παρούσα αποτελεί ευκαιρία για αλλαγή προς το καλύτερο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Academic Dictionaries and Encyclopedias, Οικονομικός κύκλος. Διαθέσιμο στο: <http://greek.greek.enacademic.com/229632/%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82%CE%BA%CF%8D%CE%BA%CE%BB%CE%BF%CF%82> {πρόσβαση 27 Ιανουαρίου 2014}

Epistimonikomarketing.gr, 2013, Στρατηγικές Επιβίωσης των Επιχειρήσεων εν μέσω οικονομικής ύφεσης. Διαθέσιμο στο: www.epistimonikomarketing.gr/stratigikes-epibiosis-ton-epixeiriseon-en-meso-oikonomikis-yfesis/ {πρόσβαση 12 Μαΐου 2014}

e-PsychologyMagazine, [Διαδίκτυο], Οδηγός επιβίωσης από το άγχος που προκαλεί η οικονομική κρίση, Διαθέσιμο στο: http://www.psixologikosfaros.gr/article_det.asp?artid=1029 { πρόσβαση 12 Μαΐου 2014}

Harokopio University, 2013. Εκδήλωση “Η Συμπεριφορά του Καταναλωτή στην Οικονομική Κρίση”, Διαθέσιμο στο: <http://www.hua.gr/index.php/en/events/522-ekdilosi-me-thema-i-symperifora-tou-katanaloti-stin-oikonomiki-krisi> {πρόσβαση 10 Μαΐου 2014}

In.gr, [Διαδίκτυο], 2014. Βελτίωση κατέγραψε το οικονομικό κλίμα τον μήνα Ιανουάριο σύμφωνα με το IOBE. 03 Φεβρουαρίου 2014, Διαθέσιμο στο: <http://news.in.gr/economy/article/?aid=1231292270> {πρόσβαση 19 Απριλίου 2014}

In.gr, [Διαδίκτυο], 2014. Σε υψηλό 5,5 ετών το οικονομικό κλίμα τον Φεβρουάριο. 04 Μαρτίου 2014, Διαθέσιμο στο: <http://news.in.gr/economy/article/?aid=1231300205> {πρόσβαση 15 Απριλίου 2014}

In.gr, [Διαδίκτυο], 2014. Βελτίωση του οικονομικού κλίματος τον Μάρτιο. 02 Απριλίου 2014, Διαθέσιμο στο: <http://news.in.gr/economy/article/?aid=1231308236>{πρόσβαση 19 Απριλίου 2014}

Kariera.gr, Οικονομικές έννοιες. Διαθέσιμο στο: <http://www.kariera.gr/%CE%86%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF/CB-23-%CE%A0%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%89%CF%80%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7-%CE%9F%CE%B9-%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CE%AD%CE%BD%CE%BD%CE%BF%CE%B9%CE%B5%CF%82/> {πρόσβαση 02 Φεβρουαρίου 2014}

Kotler, F. and Keller, K., 2006. Μάρκετινγκ – Μάνατζμεντ, 12η Αμερικάνικη Έκδοση, Εκδόσεις Κλειδάριθμος, Αθήνα.

Kotler, F., 1997. Μάρκετινγκ – Μάνατζμεντ: Ανάλυση, Σχεδιασμός, Υλοποίηση & Έλεγχος», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα.

McKinsey&Company, 2011. Η Ελλάδα 10 χρόνια μπροστά. Διαθέσιμο στο: <http://www.gsrt.gr/News/Files/New512/%CE%91.10.%20%CE%97%20%CE%95%CE%9B%CE%9B%CE%91%CE%94%CE%91%2010%20%CE%A7%CE%A1%CE%9F%CE%9D%CE%99%CE%91%20%CE%9C%CE%A0%CE%A1%CE%9F%CE%A3%CE%A4%CE%91%20%28McKinsey&Company%202011%29.pdf> {πρόσβαση 12 Απριλίου 2014}

Money- money.gr, [Διαδίκτυο], Πως διαμορφώνονται οι εύλογες δαπάνες διαβίωσης για τη ρύθμιση των δανείων. Διαθέσιμο στο: <http://www.money-money.gr/news/pos-diamorfononte-i-evloges-dapanes-diaviosis-gia-ti-rithmisi-ton-danion/723> {πρόσβαση 10 Μαΐου 2014}

Newsit, [Διαδίκτυο], 2012. Νέα επιδείνωση του οικονομικού κλίματος. 4 Ιουλίου 2012, Διαθέσιμο στο: http://www.newsit.gr/default.php?pname=Article&art_id=149657&catid=13 {πρόσβαση 30 Μαρτίου 2014}

Publicissue, [Διαδίκτυο], 2014, Οικονομικό Βαρόμετρο, Απρίλιος 2014. Διαθέσιμο στο: <http://www.publicissue.gr/3309/ci-2014-apr/>{πρόσβαση 26 Σεπτεμβρίου 2014}

Publicissue, [Διαδίκτυο], 2014, Οικονομικό Βαρόμετρο, Ιανουάριος 2014. Διαθέσιμο στο: <http://www.publicissue.gr/3113/ci-2014-jan/>{πρόσβαση 26 Σεπτεμβρίου 2014}

Publicissue, [Διαδίκτυο], 2014, Οικονομικό Βαρόμετρο, Ιούλιος 2014. Διαθέσιμο στο: <http://www.publicissue.gr/3620/ci-2014-jul/>{πρόσβαση 26 Σεπτεμβρίου 2014}

Publicissue, [Διαδίκτυο], 2014, Οικονομικό Βαρόμετρο, Ιούνιος 2014. Διαθέσιμο στο: <http://www.publicissue.gr/3490/ci-2014-jun/>{πρόσβαση 26 Σεπτεμβρίου 2014}

Publicissue, [Διαδίκτυο], 2014, Οικονομικό Βαρόμετρο, Μάιος 2014. Διαθέσιμο στο: <http://www.publicissue.gr/3454/ci-2014-may/>{πρόσβαση 26 Σεπτεμβρίου 2014}

Publicissue, [Διαδίκτυο], 2014, Οικονομικό Βαρόμετρο, Μάρτιος 2014. Διαθέσιμο στο: <http://www.publicissue.gr/3193/ci-2014-mar/>{πρόσβαση 26 Σεπτεμβρίου 2014}

Publicissue, [Διαδίκτυο], 2014, Οικονομικό Βαρόμετρο, Σεπτέμβριος 2014. Διαθέσιμο στο: <http://www.publicissue.gr/10395/ci-2014-sep/> {πρόσβαση 14 Οκτωβρίου 2014}

Publicissue, [Διαδίκτυο], 2014, Οικονομικό Βαρόμετρο, Φεβρουάριος 2014. Διαθέσιμο στο: <http://www.publicissue.gr/3161/ci-2014-feb/>{πρόσβαση 26 Σεπτεμβρίου 2014}

Αλεξανδρή Κ., Παπαδιάς Σ., 2009. Οι επιπτώσεις της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης στην Ελληνική Οικονομία. Διαθέσιμο στο: <http://eureka.lib.teithe.gr:8080/bitstream/handle/10184/1879/Alexandri%20K%20%5BM%20ain%5D.pdf?sequence=1> {πρόσβαση 22 Φεβρουαρίου 2014}

Βικιλεξικό, Νομισματική Πολίτικη. Διαθέσιμο στο: <http://el.wiktionary.org/wiki/%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE>{πρόσβαση 06 Φεβρουαρίου 2014}

Βικιπαιδεία, Αποικία. Διαθέσιμο στο: <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%AF%CE%B1> {πρόσβαση 06 Φεβρουαρίου 2014}

Βικιπαιδεία, Αποτελεσματικός κατά Παρέτο. Διαθέσιμο στο: <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%B1%CF%81%CE%AD%CF%84%CE%BF%CE%B1%CF%80%CE%BF%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CF%83%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82> {πρόσβαση 30 Ιανουαρίου 2014}

Βικιπαιδεία, Δημόσια Οικονομία. Διαθέσιμο στο: <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CF%83%CE%B9%CE%B1%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1> {πρόσβαση 03 Φεβρουαρίου 2014}

Βικιπαιδεία, Ιστορία της Οικονομίας. Διαθέσιμο στο: <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1#.CE.99.CF.83.CF.84.CE.BF.CF.81.CE.AF.CE.B1.CF.84.CE.B7.CF.82.CE.9F.CE.B9.CE.BA.CE.BF.CE.BD.CE.BF.CE.BC.CE.AF.CE.B1.CF.82> {πρόσβαση 30 Ιανουαρίου 2014}

Βικιπαιδεία, Μακροοικονομία. Διαθέσιμο στο: <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%BF%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1> {28 Ιανουαρίου 2014}

Βικιπαιδεία, Μικροοικονομία. Διαθέσιμο στο: <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B9%CE%BA%CF%81%CE%BF%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1>{πρόσβαση 28 Ιανουαρίου 2014}

Βικιπαιδεία, Οικονομία. Διαθέσιμο στο: <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1> {πρόσβαση 02 Φεβρουαρίου 2014}

Βικιπαιδεία, Οικονομικά. Διαθέσιμα στο: <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AC> {πρόσβαση 06 Φεβρουαρίου 2014}

Βικιπαιδεία, Οικονομικές Επιστήμες. Διαθέσιμο στο: <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82%CE%95%CF%80%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%AE%CE%BC%CE%B5%CF%82>{πρόσβαση 01 Φεβρουαρίου 2014}

Βικιπαιδεία, Οικονομικό Βαρόμετρο. Διαθέσιμο στο: <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CE%B2%CE%B1%CF%81%CF%8C%CE%BC%CE%B5%CF%84%CF%81%CE%BF> {πρόσβαση 25 Σεπτεμβρίου 2014}

Βικιπαιδεία, Πολιτική Οικονομία. Διαθέσιμο στο: <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1> {πρόσβαση 03 Φεβρουαρίου 2014}

Βικιπαιδεία, Στατιστική, Διαθέσιμο στο: <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%84%CE%B1%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE> {πρόσβαση 04 Φεβρουάριο 2014}

Βικιπαιδεία, Σχολαστικισμός, Διαθέσιμο στο: <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82> {πρόσβαση 05 Φεβρουαρίου 2014}

Γαλάνης Β.Π., 2006. Βασικό Μάρκετινγκ, Εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα

Γαλατιάνος Δ., Ζαλούφλης Κ., 2009. Οικονομική κρίση και οι επιπτώσεις στις Εργασιακές σχέσεις στην Ελλάδα. Διαθέσιμο στο: <http://195.251.240.254:8080/bitstream/handle/10184/2172/ZALOYFLHS.pdf?sequence=1>{πρόσβαση 15 Μαρτίου 2014}

Γαρεφαλάκης Ρ., Παπαδάκης Γ., Φραγκιαδάκης Γ., Δουκιαντζάκης Γ., Ρογδάκης Ν., Γαβαλάς Μ., Κουγιουμτζάκης Γ., 2012-13, Τι αγοράζουμε και τι πραγματικά χρειαζόμαστε; Ο ρόλος της διαφήμισης. Διαθέσιμο στο: <http://1epal-moiron.ira.sch.gr/attachments/article/141/%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%B7%20%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1%20project%20%CE%B1%CE%B3%CE%BF%CF%81%CE%AD%CF%82-%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CE%B3%CE%BA%CE%B5%CF%82.pdf> {πρόσβαση 11 Μαΐου 2014}

Δρούζα Α., Δες πόσο αυξήθηκαν οι τιμές των αγαθών στην 5ετία της κρίσης. *Boro.gr* [Διαδίκτυο], Διαθέσιμο στο: <http://www.boro.gr/28785/default> {πρόσβαση 12 Μαΐου 2014}

Ευθυμίου Α., Κανακίδου Χ., Μανωλακούδη Θ., 2009. Η οικονομική κρίση του 2008-2009 και πώς επηρεάζει τον κλάδο της ένδυσης στην Ελλάδα. Διαθέσιμο στο: <http://eureka.lib.teithe.gr:8080/bitstream/handle/10184/1304/EYTHYMIOY.pdf?sequence=1>{ πρόσβαση 6 Μαρτίου 2013}

Ζαγοριάνος Ε., 2002. Οικονομία, Περιβάλλον και Βιώσιμη Ανάπτυξη: Βασικές έννοιες της επιστήμης των οικονομικών του περιβάλλοντος. 5 Ιουνίου, Διαθέσιμο στο: http://www.ekke.gr/estia/Cooper/EZagorian/Econ_Env_SustDevel.htm{πρόσβαση 15 Φεβρουαρίου 2014}

Η Καθημερινή, [Διαδίκτυο], 2014, Ρεκόρ εξαετίας για το οικονομικό κλίμα. Διαθέσιμο στο: <http://www.kathimerini.gr/774283/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/rekore3aetias-gia-to-oikonomiko-klima> {πρόσβαση 24 Σεπτεμβρίου 2014}

Ιατρείο Κοινωνικής Αποστολής, 2012. “Εισόδημα – Δαπάνες Νοικοκυριών“, Διαθέσιμο στο: http://www.gsevee.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=249:2013-02-07-09-33-09&catid=56:meletes&Itemid=280{πρόσβαση 10 Απριλίου 2014}

Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών, 2012. Αποτέλεσμα ερευνών οικονομικής συγκυρίας. Μάιος 2012, Διαθέσιμο στο: http://www.tovima.gr/files/1/2012/06/07/May_2012.pdf {πρόσβαση 30 Μαρτίου 2014}

Ίδρυμα οικονομικών & βιομηχανικών ερευνών, 2013. Στόχοι & Σκοποί. Διαθέσιμο στο: <http://www.iobe.gr/iobe.asp>{πρόσβαση 28 Μαρτίου 2014}

Κάτος Α., Στειακάκης Ε., Μακροοικονομική – Μικροοικονομική. Διαθέσιμο στο: <http://users.uom.gr/~stiakakis/download/mikrooikonomiki.pdf> {πρόσβαση 28 Ιανουαρίου 2014}

Κατσάμπα Ε., Νέοι που επιστρέφουν στο σπίτι των γονιών τους : Πρακτικές συμβουλές για μία αρμονική συγκατοίκηση. *Vita.gr* [Διαδίκτυο], Διαθέσιμο στο: <http://www.vita.gr/blogs/psixologia/article/18440/neoi-poy-epistrefoyn-sto-spiti-twn-goniwn-toys-praktikes-symboyles-gia-mia-armonikh-sygkatoikhsh/> {πρόσβαση 10 Μαΐου 2014}

Κώση Α., 2005. Οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις για την Ελλάδα της υπό συζήτηση οδηγίας για την απελευθέρωση του τομέα των υπηρεσιών στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά. Διαθέσιμο στο: http://www.syn.gr/greek/mmpix/KEPE_Yphresies_Esoteriki_Agora.pdf {πρόσβαση 18 Ιανουαρίου 2013}

Λυριστής Μ., 2012. Παγκοσμιοποίηση. Τα θετικά και τα αρνητικά της. 09 Νοεμβρίου, Διαθέσιμο στο: <http://efaltirio.wordpress.com/2012/11/09/%CF%80%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CE%BF%CF%83%CE%BC%CE%B9%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%B1-%CE%B8%CE%B5%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%B1-%CE%B1%CF%81%CE%BD%CE%B7/> {πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2014}

Μάλλιαρης Π. Γ., 2001. Εισαγωγή στο Μάρκετινγκ, Εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα

Ντάντα Ε., 2009. Ανεργία. Διαθέσιμο στο: <http://195.251.240.254:8080/bitstream/handle/10184/1873/NTANTA.pdf?sequence=1> {πρόσβαση 20 Μαρτίου 2014}

Ντεράη Σ., 2011. Επώνυμα Προϊόντα έναντι Προϊόντων Ιδιωτικής Ετικέτας: Μελέτη Περίπτωσης. Διαθέσιμο στο: http://mba-teipir.gr/working/2011/may/files/ebook_may_2011.pdf {πρόσβαση 14 Οκτωβρίου 2014}

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ερωτηματολόγιο διερευνά την αντίληψη και τις πεποιθήσεις των πολιτών του Ηρακλείου για την τρέχουσα και την μελλοντική οικονομική κατάσταση στο πλαίσιο της πτυχιακής εργασίας με τίτλο «Αποτύπωση του Οικονομικού Κλίματος του Ν. Ηρακλείου».

Παρακαλώ απαντήστε με ειλικρίνεια. Τα στοιχεία που θα συλλέξουν, θα χρησιμοποιηθούν με εμπιστευτικό τρόπο.

ΜΕΡΟΣ Α: ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Φύλο

Άνδρας Γυναίκα

2. Ηλικία

18-25 ετών 26-35 ετών 36-45 ετών 46-55 ετών ≥ 56 ετών

3. Οικογενειακό Ετήσιο Εισόδημα

≤ 12.000€ 13-24.000€ 25-30.000€ ≥31.000€

4. Εκπαιδευτικό Επίπεδο

Απόφοιτος Λυκείου ΑΕΙ/ ΤΕΙ Μεταπτυχιακό Άλλο

5. Κατάσταση Εργασίας

Αυτοαπασχολούμενος/ Επιχειρηματίας Υπάλληλος Συνταξιούχος Άνεργος/ή

ΜΕΡΟΣ Β: ΠΑΡΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

6. Περίπου πόσο υπολογίζετε ότι μειώθηκε το οικογενειακό σας εισόδημα λόγω κρίσης;

έως 10% 11-20% 21-30% ≥31% Αμετάβλητο Αυξήθηκε

7. Πόσο μειώσατε τις δαπάνες σας στις ακόλουθες κατηγορίες εξόδων λόγω κρίσης;

	έως 10%	11-20%	21-30%	≥31%	Δεν μειώθηκαν
Μετακίνηση (βενζίνη, εισιτήρια, κλπ);	☐	☐	☐	☐	☐
Σίτιση / Διατροφή	☐	☐	☐	☐	☐
Ένδυση / Υπόδηση	☐	☐	☐	☐	☐
Διασκέδαση / Ψυχαγωγία	☐	☐	☐	☐	☐

8. Έως τώρα, σε ποια / ποιες από τις παρακάτω ενέργειες έχετε προβεί, σε περίπτωση που δεν καταφέρατε να καλύψετε τις υποχρεώσεις σας;

- Χρησιμοποίησα χρήματα από αποταμίευση   Δανείστηκα από συγγενείς/φίλους
 Χρησιμοποίησα πιστωτική κάρτα   Πούλησα μέρος περιουσιακών στοιχείων
 Απευθύνθηκα σε τράπεζες   Απευθύνθηκα σε ενεχυροδανειστήριο
 Άλλο (αναφέρετε) _____

9. Κατά πόσο αυξήθηκε για εσάς η σημαντικότητα των ακόλουθων αγοραστικών κριτηρίων λόγω κρίσης;

	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ
Τιμή	☐	☐	☐	☐	☐
Ποιότητα	☐	☐	☐	☐	☐
Συσκευασία	☐	☐	☐	☐	☐
Προσφορές	☐	☐	☐	☐	☐
Ελληνική Προέλευση προϊόντων	☐	☐	☐	☐	☐
Επωνυμία / Μάρκα	☐	☐	☐	☐	☐

10. Κατά πόσο συμφωνείτε με τις παρακάτω προτάσεις;

Λόγω κρίσης...	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ
αποφεύγω να δανείζομαι για να κάνω αγορές	☐	☐	☐	☐	☐
έχω μειώσει τις αγορές μου με πιστωτικές κάρτες	☐	☐	☐	☐	☐
προγραμματίζω περισσότερο τις αγορές μου	☐	☐	☐	☐	☐
αγοράζω περισσότερο προϊόντα ιδιωτικής ετικέτας (π.χ. srag, AB, κλπ) από ότι πριν την κρίση	☐	☐	☐	☐	☐
προτιμώ να αγοράζω από τις τοπικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις και όχι από πολυεθνικές	☐	☐	☐	☐	☐

11. Κατά πόσο συμφωνείτε με τις παρακάτω προτάσεις που αφορούν τις επιχειρήσεις;

Λόγω κρίσης...	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ
οι επιχειρήσεις έχουν μειώσει σημαντικά τις τιμές των προϊόντων / υπηρεσιών τους	☐	☐	☐	☐	☐
οι επιχειρήσεις αναγκαστικά απολύουν προσωπικό για να επιβιώσουν	☐	☐	☐	☐	☐
θα πρέπει να μειωθεί η φορολογία των επιχειρήσεων για να αντέξουν στην κρίση και να είναι πιο ανταγωνιστικές	☐	☐	☐	☐	☐
θα πρέπει να «κόβουν» αποδείξεις για όλα τα προϊόντα / υπηρεσίες που προσφέρουν	☐	☐	☐	☐	☐
θα πρέπει να δοθούν περισσότερα κίνητρα στις νέες επιχειρήσεις	☐	☐	☐	☐	☐

12. Η οικονομική κρίση τι συναισθήματα σας έχει προκαλέσει;

- Απογοήτευση   Άγχος   Ανασφάλεια
 Τίποτα από τα παραπάνω   Άλλο _____

13. Έχετε σκεφθεί το ενδεχόμενο μετανάστευσης για εσάς ή μέλη της οικογένειάς σας στο εξωτερικό;

- Ναι   Όχι

ΜΕΡΟΣ Γ: ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ

14. Πιστεύετε ότι τους επόμενους 12 μήνες...

	Θα βελτιωθεί	Θα χειροτερέψει	Θα μείνει σταθερή	Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ
η ανεργία	☐	☐	☐	☐
η ελληνική οικονομία θα βελτιωθεί	☐	☐	☐	☐
το οικογενειακό σας εισόδημα θα βελτιωθεί	☐	☐	☐	☐

15. Αν υπάρξει αύξηση του εισοδήματός σας κατά 5%, σε ποια κατηγορία εξόδων θα δίνετε πρώτα περισσότερα χρήματα; (επιλέξτε μόνο μια)

- Μετακίνηση   Σίτιση / Διατροφή   Ένδυση / Υπόδηση
 Διασκέδαση / Ψυχαγωγία   Τίποτα από τα παραπάνω, θα αποταμίευα

16. Πιστεύετε ότι η παρούσα κρίση είναι και μια ευκαιρία για αλλαγή προς το καλύτερο;

- Καθόλου   Λίγο   Αρκετά   Πολύ   Πάρα Πολύ

17. Πιστεύετε ότι η λήξη της παρούσας κρίσης θα βρει την κοινωνία μας πιο δυνατή;

- Καθόλου   Λίγο   Αρκετά   Πολύ   Πάρα Πολύ

Σχόλια - Παρατηρήσεις

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ